

Jelen Irodalmi

XIX. évfolyam, 216. szám
2019. OKTÓBER

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5.

tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Főmunkatársak: **Szócs Géza, Makkai Ádám** (Budapest)

Munkatársak: **Varga Melinda** (vers, interjú), **Bene Zoltán** (próza),

Laik Eszter (helyszíni tudósítások, műfordítás),

dr. Hegyi Pál (tudomány, esszé), **Simon Adri** (kritika),

Szócs Tekla (fotó)

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Örökös munkatársak: **Faludy György, Méhes György**

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

A borítón **Gulácsy Lajos (1882–1932)** festménye

Szócs Géza

Vadlúd, vadember, vadleány

*Van egy leány, holdbeli.
Van egy vadlúd, pompeji.
Valamelyik tűzhányóban
él egy leány fönt a Holdban.*

*A bombayi bazárban
van egy kendő selyemből.
És a kendőn vadlúd gágog,
ott gágog a selyemben.
Ki nem megy a fejemből,
vadlúd van a fejemben.*

*Van egy bazár, bombayi.
Van egy vulkán, pompeji.
Egy pompeji madár van
a bombayi bazárban.*

*Mikor majd az éjfélt eljő,
mikor bezárt már a bazár,
s nem nyitják ki többé ma már,
akkor nyílik meg a csőre,
akkor szólal meg a madár.*

*Ott a kendőben lakik,
Holdban épült városát,
s engem keres benne ő.
Míg a régvolt romokon
búzavirág, búza nő.*

Böszörményi Zoltán

El nem küldött levél Sziveri Jánosnak

*A valóság vénájába döfi tűjét a felismerés,
a mindenség vére ragyog,
Holdat aranyoz.*

*Parttalan vagy, parttalan vagyok,
a láz, mely rokonít,
kiissza nedveink,
könnyen lehangol.
Az éber képzelet
fölénk nyers eget rajzol.*

*Füst van körülöttünk,
füst és szürke meleg,
beborít,
a kimondatlan szavak halmaza
állunkig ér.*

*Fekete fürtjeiddel matat az éj,
azt nézem, miért hagyod,
ha úgyis legyőznek a hajnalok.*

*Széllovon jönnek,
hozzák a virágos rétet,
bátor,
kincset érő eszméket suttognak,
házat dúlnak fel,
bútort zúznak,
ruhát szaggatnak
a hajnalok.*

*Erősen hajnalodik már
ebben hirtelen jött hajnalban.*

*Mint ki álmodik,
de az álom rajta nem segít,
lassan virul,
kövesedik meg a szív,
talán az eszmélet,
talán a féktelen jövő,
úgy moco-rog,
mintha nem lenne késő
ebben a be nem tervezett lelkesedésben.*

*Bábel épülne,
széles teraszain
panyókára vett kabáttal sétálna
a dőre gondolat.*

*Az elszakított országrészek,
mint egymásba kapaszkodó szigetek,
apró hullámokkal kényeztetni partjaikat a türelem.*

*Sors-kaleidoszkópok:
csillannak a csillagok,
a láthatatlan véletlen szövevénye
behálóz,
megkötöz.*

*Sétálnék,
igen, elindulnék veled
ebben a klausztrófób világban,
felfedezni a jövőt.*

*A józanságtól
lúdbőröznek a fák.*

*Mint félretolt edény az asztalon,
voltál, vagyok, vagyunk,
pórázon a félelem:
a zuhanás transzcendenciája.*

*Éberségem,
mint vizes ruhát,
magamról lehántom.*

*Nem kellettünk,
mégis megtaláltak,
foszlós kenyér,
törött ágak.*

*A csömör ragyogása rendet teremt,
belső autonómiát,
mint kottán a hangjegyek,
oly feszült volt egykor a kórterem,
a mennyezeten pislákkolt egy égő,
tudtad, az a harc lesz a végső.*

*Sintér világ,
sintér színterekkel,
ezt tükrözi a bepúderezett valóság,
lépjünk tovább!*

*Mint lassan ereszkedő felvonóból,
kiszállunk ebből az álomból.*

*Körülöttünk csakhol a nyár,
befejeztük,
kész a leltár.*

Kopriva Nikolett

Massza

„Hitszegő-e mind kit hite elhagyott?”
(Sz. J.)

*Szétzúzott ökölbe torz mintát rajzol a fájdalom.
Vörösre színeződik az ágynemű, éget,
amikor végleg kivet, nyirkos szobasarkak után kúszunk
földreldozásért.
A lehulló vakolat neszében Istent kerestük,
fehérek lettünk és valótlanok.
A test csupán egy massza a lét e körkörös,
átláthatatlan terében:
bizonytalan, még hány ébredést bír el.*

Amikor megrepedtél

„Hidegebb lettünk lám a télnél”
(Sziveri János)

*Azt mondtad, lassan elfelejted a jelent.
És hogy abban az új, fagyos világban más nyelven beszélnek.
A tükrök egyenként törtek darabokra a házban –
fogyásod fázisai.
Félig már téged is betemetett a jég.
A szilánkok hovatarozását egy idő után nem lehet
számon tartani, a jelenlét szűrni kezdett körülötted,
üveggolyó-szemekkel lested, akik túlélnek.
Magadra nem néztél többé.
Jégcsapok csüngtek a plafonból.
Amikor megrepedtél, már az új nyelven szóltál,
egy madár a zúzmarás kövön didergett.*

Petőcz András

A festő

A festő csak néz maga elé. Fekszik az ágyán, semmihez sincs ereje.

Festőnek nevezhetjük, mert korábban festő volt. De most csak egy test. Egy magára maradt, mozdulatlan test.

Talán megint festő lenne, ha nem lenne ennyire magatehetetlen. Túl mindenén. Azt mondta neki, mármint a festőnek az orvos, hogy „még időben elkaptuk”. És hogy néhány tablettával „segíthetünk”. És még azt is mondta, amikor a festő egy napra befeküdt hozzá, az orvos osztályára a kórházba, hogy nem lesz semmi baj.

Aztán a tabletták után felírt valami antidepresszánst. Hogy a festő a nehéz időszakokon valahogy átsegítse magát.

*

Az öregember együtt utazott a festővel a tengerre.

A festő jól ismerte a tengerpartot. És pontosan tudta, hová akar utazni. Számára csak annyi volt fontos, hogy legyen napfény meg strand. Mással nem törődött a festő. Mert még fiatal volt. És nagyon akarta ezt az utazást. Jól akarta érezni magát.

Az öregember pedig, aki a festővel utazott, nos, nem volt igazán érdekes. Már a napsütést sem szerette különösebben. A tengert ugyan szerette még, de emiatt nem utazott volna olyan sokat, mint amennyit utazniuk kellett. Aki a számára fontos volt, az a festő maga. Miatta utazott. Vele akart együtt lenni, mert kíváncsi volt rá.

– Itt lakunk majd – mondta a festő, amikor megérkeztek valami ismeretlen tengerparti településre. A festő számára nem volt ismeretlen ez a település. Csak az öregember számára volt az. – Lesz egy szobánk, egy konyhánk, fürdő, amit akarsz – tette hozzá a festő. – És van egy ágyunk. Azon alszunk majd, meg persze szeretkezünk. Ha akarod.

Persze, akarta az öregember. Hogyne akarta volna, hiszen a festő fiatal volt és szép. Mindene szép volt. A melle elsősorban. Meg a fenéke. Meg az arca is. Szóval, majdhogynem tökéletes volt.

Egy tökéletes nő.

Mégis, valami más vonzotta a festőben az öregembert. Hogy mi ez a más, azt nem igazán tudta megfogalmazni. „Van benne valami elképesztő energia, meg valami tisztaság”, ilyesmiket gondolt az öregember, amikor a festőről gondolkodott. De mégsem ez volt a döntő. Inkább az, ahogy az első alkalommal egymásra néztek. Talán a kíváncsiság. Ami kölcsönös volt. A kíváncsiság, ahogy meg akarták ismerni egymást. Ez kétségtelenül ott volt az első találkozásukban.

A festő úgy nézett az öregemberre, mintha élete szerelmére nézne. Ez, persze, megtévesztette az öregembert. Ismét nagyon fiatalnak érezte magát, és tele volt energiával. Különben is energikus férfi volt az öregember, nem volt ezzel semmi baj.

– Itt van a hasamban a kicsi kis öregember – ilyeneket mondott a festő a szeretkezéseik után. Mindig jókedvű volt, és szeretett viccelni. Meg szeretkezni is nagyon szeretett. – Csak olyat engedek be, ide, a puncimba, akitől gyereket szeretnék – mondta a festő. – De nyugi, öregember, nem lesz gyerek, szedem a gyógyszert, ne izgulj – tette hozzá.

Hat óra le, a tengerpartra, autóval. Ennyi a menetidő. Az öregember szerette ezt az autótutat. A festő tökéletes útítárs. Jókedvű, intelligens, mindig pontosan tudja, merre kell menni, ha kell, irányít, és mindig beszél, vidáman, felszabadultan, és az egész, mint valami kaland, olyan. Senki nem tudja, merre járnak, senki nem tudja, hogy együtt vannak. A festő szereti, ha megérinti őt az öregember. És az öregember szereti, ha megérintheti a festőt.

Aztán az első este mégis veszekednek. A festő szemére hány valamit az öregembernek, az öregember önzéssel vádolja a festőt. Aztán a veszekedés után isznak egy pohár bort, és váratlanul elsimul minden.

És a festő elképesztően intelligens. Mindent tud, mindenre kíváncsi. Az öregember néha úgy érzi, valami igazi zsenivel hozta

össze a sors. Úgy érzi, a festővel kellett volna találkoznia, de minimum harminc évvel ezelőtt.

– Ha lenne gyerekünk, olyan lenne, mint amire vágyom. Okos és kreatív. Mert ilyen vagy. Talán te mégis szülhetnél nekem egy fiút – mondja az öregember, és maga sem tudja, hogyan, de mintha komolyan is gondolná.

*

Most csak fekszik az ágyán, néz maga elé.

Semmihez sincs ereje.

Festő, ezért festene, ha meg tudna mozdulni. De nem tud. Megkedve sincs semmihez. Nincs kedve megmozdulni, így aztán a festés szóba sem jöhet.

Nem eszik, nem iszik. Két napja.

– Még idejében elkaptuk – mondta korábban az orvos. – Valószínűleg túlzottan gyenge volt a gyógyszer, amit szedett. De megoldottuk a tablettákkal. Különbözik pedig ez csak valamiféle sejtegyesülés még ebben az időszakban. Ilyenkor még nincs idegrendszere sem.

A festő csak fekszik, néz maga elé. Arra gondol, hogy valahogy értesíteni kellene az öregembert.

Aztán az is eszébe jut, hogy biztos fiú lett volna. Az öregember korábban azt mondta, egy fiút el tudna fogadni.

Petőcz András

Üzenet Londonba

(Rimbaud-nak)

*Az egész valamiféle menekülés.
Valami elől, valami elé.*

*Ha nem vagy, akkor nem vagyok.
Ha vagy, lélegzem nagyokat.*

*Valamiféle szabadság, valamiféle jövő.
És fészekmeleg csapda, a másik oldalon.*

*Párizs kiabál, zavart, elérvult.
Sértett kisgyerek, durcáskodik.*

*London maga a vakmerőség.
Néz a semmibe, nem fél semmitől.*

*Ahol járok, ott velem sétálsz te is.
De csak nekem nem köszön a magnólia.*

*Azt akarom, hogy megint, és itt.
Meghajolok végtelen jövőd előtt.*

*Bármerre járok, követ valami macska.
Fekete. Mindenütt. A szeme, meg a bundája is.*

*Húsvét van, böjtöllek éppen, és böjtölök.
Próbálok nem gondolni mindarra, ami csábít.*

*Reggel van, valami új nap kezdődik megint.
És szeretném, ha az idő így maradna.*

*Az utcákon koboldok, lidércek rohangálnak.
De csak én látom őket. Ahogy te odaképzeled.*

*Nincsenek elárvult üzenetek. Ahogy te sem vagy
árva. És én sem vagyok semmilyen értelemben.*

*A futásunk folytatódik, ha te is úgy akarod.
Együtt rohanunk. Csak nem tudom, hova.*

*Az egész valamiféle menekülés.
Valami elé, valami elől.*

A hajó, ha részeg

(Arthur Rimbaud-nak)

*A hajónak, amikor részeg,
s hullanak szét az alkatrészek,*

*kormányosa akkor már nincsen,
nem mereng semmi kincsen,*

*körötte örökös lárma,
nem gondol tegnapról mára,*

*dülöngél kétségbeesve,
valami fogódzót keresne,*

*mert hogyha itt a szakadék
nem segít matróz, vagy kadét,*

*nincsen ott semmi kapitány,
mutatni merre az irány,*

*akkor már mindennek vége,
pusztulást nyeldes a gége,*

*nem érhet békés kikötőbe,
minden part távoli tőle,*

*képzelheti, valami tócsa-
víz életre locsolja,*

*de ez csak képzelet,
fantázia-keret,*

*távoli, keleti bazár,
ami sírgödörbe zár.*

Fotó: Székelyhidi Zsolt

Nagy Lea

60

Petőcz András 60. születésnapjára

*Ült a dombon kinyújtott lábbal,
és hallgatta a Kastély végtelen moráját.*

*Hallgatta, miként az évek kacaját,
döngetett az idő, 60-ra mozdultak
a tekerők. Remélte, ezek mentén
szakad majd meg az idő, meg a tér,
és a mozdony csak halad tovább.*

*Fut az idő, fut, fut!
Végtelenül, végtelen ül.*

Az idő csak álldogál továbbra is.

*Egyre fiatalabb lett, ahogy teltek az évek.
Ha visszafelé haladhatnánk, bárcsak, ha.*

*Látószöge ismét kinyílik, pontosan ezen
a napon. Mint az első sóhajok, édes ízzel
a szájban. Előre néz, hosszú, tehermozdony-
szerelvény nosztalgiával. A vonatszerelvényeket
szorgos mérnökök épp ideálisra tervezték ahhoz,
hogy meghozzon egy nagy és igen jelentős döntést.*

Innováció.

*Úgy terveztem, hogy ezt a szakaszt
ideálisan zárom le. Az idő elindult,
és egy test fölsírt pontosan 60 évvel ezelőtt.*

*Ül a dombon kinyújtott lábbal,
és hallgatja a Kastély végtelen moráját.*

Lajtos Nóra

Via Dolorosa

I.

Én vagyok a pára, ami a kabin falára lecsapódik. Hagyom, hogy leguruljak, mint átlátszó permet. Emma Weiss kinézett az ablakon. Gondolatai az ablakrácsba ütköztek, majd belegabalyodtak a szalagfüggöny zsinórjába. A lamellákat nem lehetett széthúzni. Ahogy az emlékképeit sem lehetett szétzúzni. A fia arcát látta maga előtt. Századszorra is elképzelte az esetet. A permetlé, ahogyan a szájpaplást és a nyelvet, majd a garatot és a légcsővet is feloldja. Amikor hazaért, a garázsba ment a kézfertőtlenítőért. A szélvédőn találta a permetlé flakonjáról leáztatott címkét, hátoldalán egy fa rajzával. Innen tudta, hogy a házuk mögötti erdőben kell keresni. Nem akar emlékezni az arcára. *Éjjelente ágyam fölött halottaim lógnak az égből. Kiabálnak, pedig csendes lenne az este. Ágyam fölött lógnak a hangok. Éjjelente a plafon egy nagy gyászszsebkendő.* Megmosta a kezét, majd az arcát, és visszafeküdt az ágyába. Ott érte a hajnal.

II.

Kiült az ágya szélére. Csütörtök reggel volt. A szomszédaszonyai ilyenkor várják az utcán a tejeskocsit, egyik kezükben az üres flakonokkal, másikkban az aprójukat szorongatják. Emma Weiss nem szerette a tejet. A kávé sem, a tejeskávétól egyszerűen rosszul volt. Ahogyan a fejében reccsenő faágaktól is. A fa szobáját takarította. Óvatosan levette a polcra a lepkegyűjteményét, és leporolta. Mindig megnézegette a rovarokat. Volt egy kedvence, amelynek a szárnyán egy kereszt kontúrja rajzolódott ki. *A pillangók szárnyai véresen csapkodnak, fel az égig, ívesen hagyják el eme földi létet, hol a halál, mint egy nagy kísértet, águjjaival megkarcolja az eget.*

III.

Megreggelizett, s közben a fiát látta maga előtt, amint a faágakat összekötözve, a köteget a vállára vetve hozta le a hegyről. Egyszer a nagy hóban el is esett, de felállt. Wilson-kóros volt. A réz halmozódott fel a szervezetében, a mája nem tudta lebontani. A bomlásra gondolt. Hogyan nézhet ki a nagyapja, aki tizenhét éve nyugszik két méter mélyen a föld alatt? Az ő vállait a szeneszák súlya nyomta. A nagyanyját meg nagyapja kocsmaszaga. *Az orr beszipantja a halálszagot. A halálszagnak boleróritmusa van.*

IV.

Közben elképzelte, milyen szépen ropognak majd a kandallóban a vaskosabb faágak. Fia szerette nézni a csillámló havas tájat, akárcsak a tűz pattogó szikráit. Az anyját is mindig odaszólitotta. Együtt melegedtek a kandalló falánál. Emma Weiss boldogan ölelte nagyfia fejét a mellei közé, s mindketten érezték: valami bizsergő érzés szorítja össze a szívüket. Emma Weiss szemét csípte a forróság. *Tenyeremben lángvörös a táj, szélnek eresztem színes szárnyaimat: az álmaimat, s aki ezt észrevegye, nincs senki már.*

V.

Emma Weiss felvette a szemüvegét. Majd lehunyta a szemét. Volt egy kedvenc képe, amit még tavalyelőtt, egy április végi napon vett egy aukción. Cirenei Simont ábrázolja, amint zöld köpenyben segít vinni a Messiás keresztjét. Ez most sokkal jobban lekötötte a figyelmét, mint a hajhullása. Az antidepresszánsoktól hullik annyira. Még mindig behunyt szemmel figyelte önmagát. *A csend a kapuban ácsorgott örömkönnyek szivárványboltíve alatt, amikor először megpillantotta fiát, akinek hangja kivéste a márványcsöndből az Élet hangját.* Időközben megérkezett az ebéd.

VI.

Miközben kanalazta a májgaluskalevest, többször megakadt nyelőcsövében a galuska, olyankor erősen szorította a nejlonsz-

talterítő szélét, és megpróbált nagyon koncentrálni a nyelésre. Minden sikeres nyelését győztes csataként nyugtázta. Ahogyan azt is, amikor a homokozóban játszottak: ő a kislával, barátnője, Veronika pedig a kislányával. Hepehupás utakat, minibarlangokat építettek, bevehetetlen homokvárakat, Csipkerózsika-palotát. Hirtelen nagyon megélenkült a szél, orrukba-szájukba fújta a homokot. Ekkor Veronika egy kisebb pamutkendőt kapott elő, azzal kötötte be a kislány arcát, egy másikat pedig a kislúnak nyújtott, amiért Emma Weiss nagyon hálás volt. *Homokbarna volt az idő, majd grillázsbarnára váltott: egyik kezemben megolvadt egy báránylehő, a másikon összeroppant a gyerekkor.*

VII.

A vattapamacskok szétszóródtak a fürdőszoba közepén. Olyanok voltak, mint egy-egy hógolyó. A fia szeretett bele-belerúgni a hóbuckákba, még felnőtt korában is. Egyszer épp egy hóval fedett betontuskóba sikerült beleakasztania a lábát, amitől akkorát esett, hogy három bordája elrepedt. *Mintha betörnék a bordákat. De azok nem törnek el. Csak az álmaid. Azok törnek. Törékenyek. Aztán meg se fény, se alagút, se kapu. Pedig azt mondják, ez van Odaát. De nem volt Odaát semmi. Talán ezért is jössz vissza. A fényre. Hogy el tudd mondani: „Nincs.” „Semmi.” „Baj.” Nincs. Semmi.*

VIII.

„Megtisztultok, ne
sírjatok, asszonyok, mert
izzik a Remény!”

IX.

Emma Weiss eljött az ablaktól. Kinyúlt, kötött pulcsiját kapta föl a pizsamájára, amikor a szomszéd szobából hangokat hallott. Az emeleten üvöltöztek. Az infúzióállvány kerekei végigkocogtak a padlóburkolaton. A sokkolására készült. Ez már a harmadik próbálkozás volt, amióta bent van az akut osztályon. Reggel fél

nyolckor állt fel az aneszteziológus–pszichiáter stáb egy kisebb szobában. A fejére erősített gumiabroncs elektródái nyomták a halántékát, de a szájába tett lapát még kényelmetlenebb volt. Az altatógáz előtti utolsó gondolataiban elképzelte, amint a fia úgy rohan fel a lépcsőn, hogy fel is bukik, de még időben odaér az ajtó elé. *Kedd van vagy csütörtök, csak semmi pánik, bal karba már folyik az izomlazító infúzió; csak semmi illúzió, majd, ha elalszom, tudniillik izomrelaxációban nem érezni semmit; tere nyílik az időnek, az altatógáz mindjárt hat már, s az agyban összekoccannak a molekulák...*

X.

Mint a szél csavarta fák gyökerei, ahogyan keresztül-kasul tekerednek, felpúposítva néhol a járdaköveket, olyan tekervényesnek érezte Emma Weiss ébredésekor a fejét. Fiát látta álmában, amint a fővárosi éjszakában úgy leittatták, hogy megcsúfolva, ruháitól megfosztottan hagyták a bár előtti utcázugban. *Szárnya nőtt csütörtök volt. Égbe kiáltó miértemnek hangos hangja. Aggódásom fátyla a szívedre boruljon, rózsaszirmú imahalmom életedre hajoljon. Vétkeimnek szárnya nőjön, s könnytollanként elhulljon!*

XI.

Emma Weiss még látta, amint a fia széttárt karjait igazgatják az avarban térdeplő mentősök. Elképzelte, amint a barna színű íriszben sárga hervadás kezd el terjedni, mint az októberi fák frissen melírozott lombkoronáin. A téboly és a semmittevés kerülgette. Nem engedték közelebb hozzá, azt mondták, a szája körül szederjes hólyagocskák vannak, amelyek eltorzítják az arcát. Másként maradjon meg az emlékezetében. Ahogyan szalad le a dombról, kisfiúként, farmer sortban, kedvenc csíkos, kacsás póljában, aprócska lábait maga alá szedve fut, fut, mint akit vadkan kerget, mint a kilenc kicsi szarvas közül egy, ki a titkok kapujában nem tudja, merre az arra, mert az elvarázsolt kastélyban a jobbra is balra...

XII.

Nem volt visszaút. A Wilson-kór újabb áldozatot szedett. Emma Weiss-t levezették a hegyi ösvényről a rendőrök. A mentőorvos nyugtatóinjekcióját elutasítva, a fejét fogva mondogatta, hogy ennek nem lett volna szabad bekövetkeznie. Mert hátha lett volna még valami segítség. Persze tudta jól, hogy nem. A gondolatai mintha lábujjhegyen jártak volna: tompaságot érzett, halk morajt. *Lelkem lehelete viharvert csipke. Egymásba horgolom a betűket, a szavaknak fonalszárnyai nőnek, s tovarepülnek éveim gombolyag-égboltján.*

XIII.

Emma Weiss higgadtságot mutatott. Összefogta magán a köpenyt, a zárt osztályon a köntösövet nem engedik használni. Tisztában volt azzal, hol van. A délutáni baráti látogatások szép lassan elmaradtak. Tudták, erős asszony, ezt is képes lesz feldolgozni a gyászterapeutájával. Pedig soha nem fogja megbocsátani magának, amiért engedett akkor és ott a mentősöknek, és nem vette ölébe a fiát még egyszer, utoljára. Mint kislány korában Krisz babát. Emlékszik, amint egyszer a gyümölcsfájuk alatt fölföldobálta örömében Kriszt, aki egyszer egy faágon rekedt. Sikertült egy ággal lepiszkálnia, az ölébe pottyant... Nincs már sem Krisz, sem a fia. *Keresztfa hajlik, ágairól Ölembe hulló Szánalom.*

XIV.

Sziklasírmagány.
Lepecsételtetetten
nyugszik a kőtömb.

Falusi Márton

Költözünk és bemosakszunk

*sosem hordod a fehér köpenyt
nem hihető az egyenruha
a talár és a tányérsapka
jelmezkölcsönzőkben helyezik
szolgálatba a szabásmintát
öltözz fel semminek vetközz ki
önmagadból a próbafülke
tükrei legrosszabb arcodat
mutogatják bő választékban
lehet hogy tükröd arcozódik
ismétlődő szerelmeimben
nem világos hogy ki szakított
kivel szakított az illető
leletezel vagy hátterezél
otthon így szoktál fogalmazni
laptopbelsődben belsőségek
ahogy felnyitod az orvosi
képalkotás eljárásai
a költői világképekhez
hasonló módszerrel dolgoznak
Primovist nevű kontrasztanyag
festi végig a laesiókat
hiányzik ez a kifejezés
eszembe jut a római jog
laesio enormis szabálya
felén túli sérelem mi is
túl vagyunk a felezőidőn
úgy kerülgetem az Uzsokit
mint egykor a Markó utcai
bírószágot jogász se lettem
a te párod se milyen szóba*

*kapaszkodhatok ha szédülök
kiürítve a néma csöndből
átlényegít a tétlen áttét
révész a mélyaltatáson
belemeríti részvétlenül
evezőjét a hullámokba
behúzza elteszi örökbe
emlékszem hogy vonzott a színház
összecsaptak a fejem fölött
függönyei abban a kopott
régibőr kabátomban amit
nem tudtál rólam levetetni
transzvesztita pincérek mesés
labirintusban terelgettek
Fellini vagy Bergman turbános
gnómjai röhögtek gépileg
akit úgy szerettem mint téged
úgy kerestem a díszletek közt
mint téged az onkológián
társulati ülésre tartott
zárkózott kitárulkozásba
fölkaptatok a másodikra
az E épület jobb szárnyában
ott a középső szűk folyosón
balra fordulok aztán jobbra
ajtó mögött az onkoteamed
eszmét cserél a jó halállal
protokoll szerint hatályosul
nyitott tankönyv alapján jár el
fehérjeciklikus körtáncot
jelentkezz koreográfusnak
hátha kiegyenesíthető
a paragrafus bélcsavarja
megfested a májmetasztázist
nagy felbontású képernyőkön*

*teszed közzé a konzílium
filmnézőként érzékenyül
kisminkeled a főszereplő
elegáns latin betegséget
kilépőjét se kapkodja el
lelkére beszél instrukciód
találkozunk és megöleljük
megcsókoljuk egymást annyit ér
mint halottnak a csók rossz ízű
tréfát harapok el búcsúzunk
egymástól végül újrakezdjük
omoljon ránk viselhetetlen
tapsvihartól a füttykoncertek
színfala előírásosan
kiöltözünk és bemosakszunk
a kín metamorfózisához*

Rónai-Balázs Zoltán

A legyőzhetetlen

A gólem nyeresre állt. Egymás után hullottak el a soproni gyalogos dandárok. Öblös, harsogó kacagása messze visszhangzott a Kármentő bércein, úgy hirdette az erőtleneknek, akik támo-lyogva és kásás dadogással készültek a megadásra ugyanolyan csatáik párhuzamos síkjain, páratlan erejét. Nem harc volt már ez, csak mézszárlás. Ám ekkor feltűntek a portoricói huszárok. A Hülyeség-erdő rejtekéből törtek elő, váratlanul és hirtelen. Szab-lyáik csapásai alatt a gólem megtántorodott, de küzdött, vitézül, önnön legyőzhetetlenségének vak hitével. Mindamellet teljesen nyilvánvaló volt, hogy vége. A portoricóiakat még soha, soha, de soha nem győzte le. És általában, egy-egy veresége után másna-posan, émelygő gyomorral heverve maga sem értette, miért áll ki ellenük újra és újra, és vajon miért is jönnek ellene ezek olyan sokan. Mert a portoricói huszárok mindig rengetegen voltak, és sohasem kegyelmeztek. Ugyan miért is lett volna pont ez a nap kivétel? Bávatagon és bármi hosszabb távú elképzelés teljes hiá-nyában megmarkolta a mellette izgó-mozgó, vékonyka bölcsész-lány mellét, aki a saját, szenzibilis lelkéről locsogott, a világból nem maradt, csak két, részegen csillogó, barna lányszem, aztán az is elmosódott és ő berogyott a kocsmasztal alá. A portoricóiak pedig köréje sereglettek, és ott is tovább kaszabolták.

Ismeretlen helyen ébredt, pocsek állapotban. Mindamellet ágyon feküdt, rendes, tiszta takaró alatt, ami megnyugtatóan ha-tott. Végül is lehetett volna helyette árokpárt, vagy valami nyitva felejtett ajtajú lépcsőház is. A szobában enyhe félhomály, egé-szen enyhe, a fénytől derengő, pasztellszín függönyről kis piros macik mosolyogtak rá. Kibíráhatatlan szomjúságot érzett, és erős vizeleési ingert. Egyszerre. És émelygett. Meg kéne találni a budít – fogalmazódott meg benne. – De hol a piccsában vagyok? Leg-

alább a feje nem kóválygott. Ezek szerint kialudta magát. Esetleg volt éjszaka kinn? Mert akkor most talán valahogy vissza lehetne emlékezni rá. De nem emlékezett.

– Mindegy, bazmeg, akkor is meg kell találnunk – mondta a hólyagja. Igaza volt.

Csak ekkor jutott eszébe, hogy oldalra nézzen. Pedig az ilyesmi ilyenkor tanácsos. Hogy ki van még ott, az ágyban. Mert az nem mindegy. Látott egy másik takarót. Az erősen domborodott. Na, ki lehet? – vetődött fel benne, de úgy vélte, hogy ennyi információ jelenleg elég. Ő most egy Amundsen, egy Kolumbusz, neki fel kell fedeznie a retyót. Ami ott lapul az ismeretlenben. Csak ne legyenek benne bennszülöttek. Az most nem lenne szerencsés.

– Maga kicsoda?! – Anyukának, aki rózsaszín pólóban és bő, sárgás vászonnadrágban otthoniaskodott, Darázs szerint valami méregdrága butikból, ez a kérdése cseppnyi udvariasságot nem tartalmazott. Vendégszeretetet sem. Hanghordozása vádló, és egy tízgömbös fagylalt hűvösségével bírt. Puncs-vanília. Vagy ilyesmi.

A görnyedten feszengő Darázs válaszként hirtelen a következőt tudta összerittyenteni: „Hol tartjátok a budit ebben a labirintusban, te burzsuj ribanc?!” Mert nem találta. Egyiket sem. Pedig biztos volt benne, hogy legalább három van. Minden emeleten egy. Így csinálják ezek! De lehet, hogy még több. Van a fürdőszobákban, meg külön is. Nehogy már lépcsőzni kelljen, ha valaki pont azon a szinten fürdik. A szemüveges, hosszú, fekete hajú fiatalember, aki tekintélyes orral büszkélkedhetett, akkoriban a szélsőséges baloldalisággal kacérkodott, bizonyos Bakunyin nevű, rég holt anarchista művein pallérozódva. Mélységesen elítélte tehát ezt az egészet. Viszont indulatát erősen mérsékelte a jó nevelése, meg az, hogy érezte, ha egy fél percen belül nem kerül elé valami véccékagyló, a szőnyegre fog vizelni. Vagy be. Melyik a jobb?

Másik választ rögtönzött, egy reményei szerint célravezetőbbet:

– Kezét csókolom! Darázs vagyok. Lenne kedves megmondani, merre találok a toalettet? – és magában hálát adott az előrelátás istenének, aki nem hagyta, hogy alsógatyában keljen útra.

Az asszony szó nélkül odavezette, kinyitotta előtte az ajtót, majd, mielőtt az bezárulhatott volna, ellentmondást nem tűrően rászólt:

– A konyhában várom.

Darázs, a beengedettett, hosszú csobogással fejezte ki háláját. Aztán a mosdó csapjára görnyedt, és annyi vizet nyelt magába, amennyit csak bírt. Megkönnyebbülten fújtatott. Ez így már egészen más! Hát, ha még reggelit is kapna... De valami azt súgta neki, hogy nem azért kell a konyhába mennie. Pedig ilyenkor enni kell. Még hozzá tartalmazat, az segít igazán. A gyógysörben nem hitt: az csak egy újabb berúgás előszobája.

Ilyesmin tűnődött, míg a diófalépcsőn ereszkedett lefelé, az első fokon, aztán a másodikon is, szépen komótosan, elnézegetve az elegáns berendezést. Egyáltalán nem tűnt ízléstelennek. Ez zavarta kissé, mert amúgy le bugris-újgazdagozhatta volna őket. De túltette magát rajta.

A konyha tágas volt, világos, mindenféle gépekkel, szagelszívóval, meg mindennel. (Na persze, gondolta az egyre elnézőbb Darázs, milyen legyen? Az hülye, aki sötét sufniiban főz, mikor tele van lével.) Erős és kellemes kávéillat itatta át a levegőt. A konyhaasztalon két csésze, nem egy, meg tejszín, üvegtartóban cukor, és egy könyv. Ez legalább további ötven százalékot olvasztott le a radikalizmusából. Anyuka az asztalnál ült, zord ábrázattal, és a kávéját kavargatta, másik keze a könyvön, hogy be ne csukódjon. Darázs negyvenötnek tippelte. Csinos negyvenötnek. Az arcán diszkrét nappali smink. Ahogy belépett, felpillantott rá, és intett, hogy üljön le. Darázs nem kérte magát.

– Lindácska édesanyja vagyok – kezdte Anyuka nem feleslegesen, mert így Darázs megtudta, hogy a takaró domborulatának Lindácska a neve. Kellemes, mély hangja volt.

– Darázs – mutatkozott be ismét Darázs, és megköszönte a kávé.

Az asszony bólintott. Aztán a szemébe nézett. Tekintete intelligenciát tükrözött. Darázs lopva a könyvére sandított, hogy mit olvas, de így, kinyitva nem tudta megállapítani.

Közben a radikalizmus utolsó csapatai is kiűzettek belőle, végképp teret adva az átkozott polgári nevelés konzolidatív intervenciójának. Igen. Darázs üldögélt, jól nevelten, és válaszolt.

– Mi a foglalkozása? Vagy tanul még?

Darázs itt kicsit megakadt. A sivár igazság, ha nem akar köntörfalazni, az, hogy semmi, illetve nem. Úgy döntött, köntörfalaz.

– Költő vagyok – mondta méltósággal. – És Bakunyint tanulmányozom.

– Értem – válaszolta az asszony, és Darázs a kávéscsészéjéről a szemébe pillantva megadóan látta be, hogy tényleg érti.

– Megkérdezhetem, hány éves?

– Huszonkettő.

– Nem kéne kezdenie magával valamit?

– Már kezdtem. Túlélőgyakorlatokat folytatok Orosházán.

Anyuka belekortyolt a kávéjába, aztán tűnődve nézegette egy darabig a polgárrá szelídült, másnapos anarchistát.

– Na és milyen lapokban publikál? – kérdezte végül, társalogni.

– Nos... – Darázs nagy levegőt vett, mert ez egy hosszabb téma volt, és tudta, hogy ha nem fejt ki részletesen, akkor az igazság, fogalmazzunk úgy, falsul hangozhat. De nem fejthette ki, és falsul is hangzott.

– Semmilyenekben. Underground vagyok. Leteszem az írásim kocsmaasztalokra.

– Én a maga helyében küldenék párat szerkesztőségeknek. Amiket a legjobbknak gondol.

Darázs szinte észre sem vette azt a finom átmenetet, ahogyan a beszélgetés hangvétele megváltozott. A „szerkesztőségek” az egyik vesszőparipája volt. Megint nekikészülődött, hogy elmondja az okait, meg a nézeteit. De most sem nyílt rá mód.

– Szereti a lányom?

A kérdés váratlan volt, annak ellenére, hogy számítani lehetett rá, és Darázs szerint övön aluli. „Honnan a fenéből tudjam?” – gondolta riadtan. – „Tegnap lehet, hogy szerettem, de kurvára nem emlékszem, szóval...” Ezt viszont nem mondhatja. Mondhatja ellenben, hogy igen. Csakhogy: mi van, ha közben lejön az izé, a Lindácska? Mert az pont úgy van ezzel, mint ő. Az ziher. De az se jó, ha túl sokáig hallgat. Nem, az nem jó. Sőt, az a legrosszabb. De hátha nem jön le?

– Igen.

Anyuka ezt is értette. Darázs ránézett, és tudta, hogy értette. Láta, ahogy kissé beharapja az alsó ajkát, és eltűnődik. Aztán hallotta, ahogy a szép, puha, mély hangján azt mondja:

– Végül is... egyszer fiatal.

Aztán határozottan, szinte árnyékot vető tekintettel Darázsra nézett, aki csak hallgatott, mint a csuka.

– De ide mégsem hordhatja haza az alkalmi ismerőseit. Ha felébred, beszélek vele.

Ebben a „beszélek velé”-ben valami olyasmi érződött, amitől Darázs egészen biztos lett benne, hogy például a márvány tényleg hideg. Lindácska meg már biztosan jól ismeri az összes ilyen kellemetlen evidenciát...

A beszélgetés megint tónust váltott. A résztvevők pedig szerepet. És Darázs, aki ezt okosan észre is vette, kissé idegesen konstatálta, hogy neki ebben megint nem lett osztva lap.

Anyuka sóhajtott.

– Minden ilyesmi rám marad. Igazából minden rám marad ebben a házban.

Darázs megpróbált szemtelen lenni.

– Verje rá a férjére! – mondta minden nyegleségét összeszedve, ami ennek a nőnek a társaságában egyáltalán a rendelkezésére állt.

– Nem ér rá. Ő keresi ezt, itt – intett körbe Anyuka lágyan.

– Ami nem kevés... – bólintott Darázs.

– Nem. De ha nem lett volna az én apám maszek pék, aztán nem veszi meg a privatizációval a Sütödét, akkor nem tudom, hol

terítené a tartós bejglijét. – Bizonyos keserű lenézéssel pillantott a kihűlt kávéját szorongató fiatalemberre, aki bukott anarchistai mivoltában ugyan, de mégiscsak jelen volt, és rendelkezett fülekkel, hogy meghallgassa ezt. A fülek tulajdonosa pedig rájött, hogy ezt most nem neki mondja Anyuka, hanem Apukának. Az a varázs, vagy mi, amit nem is tudott pontosabban meghatározni, nos, az meg, mint valami gyorsan fogyó északi fény, eltűnt a nő körül. Ez pedig hiányérzetet keltett benne, mert minden drámai erőt nélkülözött.

„Ó, bazmeg!” – gondolta udvariasan szürcsölve a maradék, kihűlt kávéját, és együtttérzően mosolygott. – „Bazmeg, Darázs-kám, te egy szappanoperába csöppentél!”

Azzal felkészült rá, hogy nem mozdul még vagy félóráig. Hanem hallgatja szépen Anyukát. Akinek az élete olyan az eddigiekből ítélve, mint a cukrozott szar. És neki azt végig kell hallgatnia. Mégiscsak kap tehát reggelit. Ezt a bizonyos édességet. Jó étvágyat!

És így is történt. Aztán, mikor már úgy vélte, eleget traktálta, Anyuka szépen kitessékelte őt. A jóllakott Darázs pedig, aki nem szerette a cukrozott szart, kifordult a nagy, kovácsoltvas kapun, és émelygett, csak úgy, némán, míg elég messzire nem ért. Aztán megállt, visszafordult, és így szólt:

– Hogy csesznétek meg a burzsuj édesanyátokat! Kizsákmányoló rohadékok!

Azzal kiköpött, és úgy döntött, haza sem megy. Hanem egyenesen a Kétárbocos kocsmá felé vette az irányt. Nekiindult, súlyos, lassú, döngő léptekkel, megállíthatatlanul. Aki pedig az utcán látta, nem is vette észre, hogy immár óriási, félelmetes, mitikus agyagszobor: egy gölem, és legyőzhetetlen.

Farkas Wellmann Éva

most hibernál

*most hibernál a szerelem
maradj csak szigorú csendben
jönne akárki vele nem
lehetne kert a bentem*

*csak hang nélkül mosolytalan
feküdjön tetszhalottként
egy érintés is bűn kaland
ha bárki társa volnék*

*ne ébreszd fel csak légy velem
vigyázzuk mint a kertet
lehetsz te én a jobb felem
ki hangoskodni merhet*

Jenei Gyula

Elégia

*szitakötő-helikopterek az erdő melletti magaslaton,
ahol a temető felé fut az út. illetve csak futott,
gyerekkoromban: biciklikerekek taposta vékony
földszalag a fű között. mostanra benőtte a zöld, már
senki nem jár erre. a régi temetőt is fölszámolták.
talán föl is szántották. a srácok sem errefelé múlatják
az időt, inkább a deszkával próbálgatják ügyességüket
a főtéri betonon vagy képernyős játékokat búvölnek,
ahogy a fiam. mit keresek itt én is? a közelben, kikötve,
legelő marha, távolabb pedig, a színperspektíva köztes
tartományában valamilyen siló épülete árválkodik.
körülöttem tehénlepény, kék vadvirág. mindig
azt hittem szarkaláb. de nem. nem tudom a nevét.
szöcskék és egy traktor hangja reszeli apróra a csöndet.
s a nap, mintha örökké sütne. gyerekkoromban
még nem félttem tőle, mert nem hallottam a káros
sugaráról. elképzelem, milyen lehet a tél itt
a faluszélen. mondjuk egy karácsonyeste, ahogy a tölgyek
állnak a hidegben, a hóban, ha éppen hó van, s én
messzi városban a családommal: fenyőfa, fények,
csillagszórók, s kint a felhőtlen égen vagy a felhők fölött
csillagok. elképzelem, milyen lehet itt az éjszaka télen.
ahogy állnak a tölgyek a hó alatt vagy csupaszon. szél
van vagy szélcsönd, esik vagy nem esik. elgondolom
a téli éjszakát. hogy moccan-e benne fácán, nyúl. vagy
csak a csillagok fáznak és remegnek, és nézik, amit most
megidézek a nyárban: a téli tájat, a telet, vagy ahogyan
állok valahol ebben a forgó szédületben – s egybeecsúsznak
évszakok, napok és hetek.*

Ambrus Máté Bence

Egy tál almamag

Maja a fényképet nézte, azon még hosszú, mahagóni haja volt. Először a színt szívta ki belőle valami, aztán kötegekben hullott ki az egész, most talán három-négy szál feszült a válla és a feje közt. Arca is sokat öregedett, megsápadt, széles vonalakkal firkálta tele a szabadulni próbáló titok. Nem mert tükörbe nézni, anélkül is tudta, hogy mindene lötyyedt, az a finom feszség, amit előtte szeretett, hirtelen elmúlt. Pedig alig húszéves volt.

Eltette a képet, hogy ne kelljen néznie, és inkább pucolta tovább az almát. Sok gyümölcsöt sikerült összeszednie a kertben, különösebb célja nem volt velük, de figyelemelterelésnek jó volt azt játszani, hogy megpróbálta kitalálni, hány mag lehet az almán belül. Mint a négylevelű lóhere, olyan ritka volt a három-, két- vagy egymagú alma, pedig az szerencsét hozott volna. Minden egyes vágásnál reménykedett, hogy végre kevesebb magot talál. Mindig csalódnia kellett. Maja nem szerette az almamagot, mégsem bírta ki nélküle, talán azt várta, hogy majd véget vet a fájdmának, talán kisimul tőle az arca, és pár hajszálából is újra sok lesz, ezért evett egyre többet, de eredménytelenül. Nyelvével hámozta le a magok köpenyét, majd fogaival őrölni kezdte a kis fehér testeket, végül a pépből pár cseppnyi mandulaízű olajat nyelt le. Nyammogás közben egy almagondolával játszott: végigsiklatta az asztalon, a só- és borstartóból, fakanálból lett Sóhajok hídja alatt, majd az asztal széléhez érve szándékosan leejtette – a gondola zuhant, ahogy a régi utazók hulltak le a világ pereméről a semmibe, amikor a Föld még lapos volt.

Maja sírni kezdett – csak úgy rátört. Eszébe jutott, hogy mennyire gyűlöli magát, mert hálátlan döggként nem a férjét szereti, hanem egy másik férfit, akit először az egyetem folyosóján pillantott meg. Az ilyenek mindig a folyosón történnek. Maja követte a férfit, a lépcsőn és az utcán is utána ment, kiderítette, hogy hol lakik. A kínos kémkedés dacára Majának csak a feszítő

fájdalom maradt. Bármennyire is szeretett volna vallani, a titkot magából kiengedni, nem lehetett. Legalábbis egy ideig. Mert a fájdalom egyre elviselhetetlenebb lett. Aztán egy napon a titok démoni erővel letépte láncait, és sikerült áttörnie a lány lelke mélyét védő falakon. Maja nem tehetett mást, engedelmeskedett az elszabadult erőnek, amely az ujjain keresztül áramlott ki a papírra, és tintahullámként sorokon, bekezdéseken át tombolta ki magát. Az „Én írok levelet magának” helyzetet újabb rajongások követték: szerelmes versek, amiben a férfi mosolyát, göndör haját és dohányszagát dicsérte. Ám válasz nem érkezett. Maja elgyalogolt a férfi házához, és belesett az ablakon. Szíve a szemében lüktetett az izgalomtól, de amikor meglátta a férfit egy másik nővel ölelkezve a kanapén, a lüktetés félbemaradt, nem bírt levegőt venni, percekig állt ott, végül összeomolva hazacsozogott. Akkor fogta a titkot, egy kis dobozba csomagolta, azt egy kicsivel nagyobb másikba, amelyet aztán körbetekert ragasztószalaggal. Egy pohár vízzel vette be, mintha tablettá lenne. Félúton megakadt, szétkarmolta a torkát, ahogy keservesen nyelt, hogy lejjebb küzdje. A megeredő vér toltá maga előtt a titkot, az öklendeztető vasízt Maja azóta sem felejtette el. A gyomrába küldte a titkot, és soha többé nem engedte ki, pedig azóta is próbál kiszökni. Az állandó remegést, a minden idegszálát fűrészelő ízelt lábakat, a csapkodó rovarszárnyakat, amiket a gyomrában, a csontjaiban, egész testében érzett, már nem bírta elviselni.

Most is önkéntelenül rángatózott, és ette a magokat, hátha azok segítenek a baján. Szipogott, az orrából könnyes váladék csorgott a nyelvére, beborította a mandulaízű aprólékat. Újabb magokért nyúlt. Egy egész tállal kéne megenni belőle!, gondolta, és felgyorsulva hámozott, félóra alatt kész volt a tál, legalább ezer maggal. Magához húzta a pöttyös csészét, ami régóta üresen állt, és félig merte, aztán rágcsálva inni kezdett. Köhögött, pedig nem nyelt félre semmit. Vörös fejjel fújta ki magából a levegőt. Fekete muslica szökött ki a köhögéssel, az kaparhatta a torkát. A lámpa felé szállt, és megpihent a forró villanykörtén. Hatalmas árnyéka az egész asztalt betérítette. Maja ivott tovább.

Két nappal korábban történt a találkozás, mintha az Istennek más dolga se lenne, mint hogy őt meglepje. A férfi szégyenkező pillantások között zsebébe csúsztatott egy cetlit. Vallomás volt az, anyegini fordulat – és a lányban akkor valami megtört. Hiába szuszakolta mélyre a régi szerelem titkát, hiába pakolt rá tonnányi súlyokat, a találkozás megmozgatott benne valamit. Megcsalni érezte férjét, pedig nem tett semmi rosszat, csak tudomásul vette, hogy a Férfi, aki eddig olyan boldogan elvolt azzal a másikkal, most már érez valamit, biztosan rájött, hogy... Nem tudta megmagyarázni magának, hogy mi lehet a hirtelen változás oka. Túl késő, előbb kellett volna jönnie!, mondogatta magában, némi elégtételt véve korábbi fájdalmaiért. Most végre ő is szenved!, de aztán mégis megszólalt benne a kislány, aki még mindig hitt volna az ilyen lehetetlen fordulatokban. Hiszen semmit sem tudott a férfiről azon kívül, hogy külsőre hasonló hozzá: ugyanaz az orr, száj, ugyanazok az anyajegyek, ugyanolyan minden, tökéletes másik ő volt. De ezen kívül nem tudott semmit. Erős volt a kíváncsisága, hogy vajon olyan-e a férfi, amilyennek képzelte. Aranyglóriás szent-e, akit imádhat, vagy közönséges halandó, akinek nincs helye a házioltáron? Újabb görcsroham tört rá: még gondolnia sem volna szabad ilyenekre! Ismét rátört a köhögés, úgy, hogy a hányinger kerülgette. Nagyot kortyolt a bögréből, az utolsó szemet is kiitta, újra merte a tálból, ezúttal nem félig, hanem tele. Megijedt, hogy a magok lassan elfogynak, gyorsan hasítani kezdte az újabb almákat, hogy kikaparja közepükből a mandulaaromát. Tegnap is találkoztak, ezt legszívesebben letagadta volna. Otthon a férje várta. Maja nem tudta, hogy viselkedjen vele. Megölelte, körberajongta, mint máskor, de félt, hogy arra a kis titokra, a kis ballépésre fény derül. Nem tudta volna megbocsájtani magának, ha olyat tud meg a férje, amitől biztosan szörnyethal. Maját nem fogta el láttára a remegés, de elfogadta, hogy a férje gyomrában pillangók röpködnek, a saját boldogságát pedig tudnia kell félretenni. Nem lehetek olyan szörnyeteg, hogy megfosszam... Maja nem bírta magát tartani, az ezernyi szárny, amely benne verdesett, a sok száz éles csáprágó és láb az örületbe kergette – meg akart halni, az életnél az is jobb lehet. Ivott, és faragta az almagondolat, hogy elhajózzon a te-

rítón. Szemét szétmárták a könnyek, semmit sem látott, csak érezte, hogy a késsel véletlenül megvágta magát. A penge az ujjbegyébe mélyedt – csak akkor vette észre, hogy nem az almát vágja, amikor a fém már a csontját karcolta.

A seb nem vérzett: fekete bogarak csöpögtek belőle, hátukra estek és az ég felé kapálóztak, mintha istenükhöz, valami emberméretű lárvakirályhoz könyörögnének, hogy mágikus erejével fektesse őket újra hasra. Egyre többen másztak elő a sebből, az egész asztalt ellepték. Maja rádöbrent, hogy ez a bogártenger ette őt belülről az elmúlt napokban. Ki kell űznie magából ezeket, de úgy, hogy többé ne jöhessenek vissza. Eszébe jutott, hogy a fehér akác csillagos ágait, mielőtt szörpöt főztek belőle, édesanyja mindig egy nagy tál vízbe áztatta. A víz pedig hirtelen feketévé változott a muslicáktól és más bogaraktól. Ezt kell tennem!, ismerte fel.

Kezét egy tál vízbe fektette. Erősen megmarkolta a kést, és a sebtől a csuklója felé felhasította a húst. Nem érzett fájdalmat. Az árok-ból hangyák ezrei robbantak ki, de a vízből kimenekülni nem tudtak. Utánuk jöttek a muslicák. A víz pillanatok alatt fekete lett. Még mindig érzett testében valami mozgást, rovarseregek rohantak kétségbeesetten mindenféle rejtett alagutakon át olyan helyre, ahonnan nem ragadja ki őket a fény. Mindet el kell pusztítani!, nyögte Maja, és utolsó kétségbeesésében a tál almamag felé nyúlt. Amennyit bírt, a szájába pakolt, és veszettül rágni meg nyelni kezdett. A mandulaíz nyelés közben égette a torkát, de nem törődött a fájdalommal, újabb és még újabb maréknyi maggal tömte magát. Szédülni kezdett, gégejét gyöngéden szorította két oldalról a feszülő izomfal, s amikor már nem volt hely, ahová a gége menekülhetett volna, megreccsent, a hajszálrepedések mentén szilánkokra tört, és az izomfalak akadálytalanul egymásba simultak. Maja üveges tekintettel omlott a faasztalra, mosolyán át az utolsó muslicaraj is kirepült, masnikat kötöttek a gyér fényű lámpa köré, a búránál fogva kihúzták az ablakon maguk után a szobát, kiforgatták négy sarkából a házat: kívülre kerültek a családi képek, belülre a sűrke kőfalak, majd az izzó fénytől hipnotizáltan repültek messze, a semmi felé. A lány boldog nyugodtsággal, szájában örök mandulaízzel lebegett a rovarkoszorúban.

Varga Melinda

A tizenkét kagyló

mérleg

*harmonikus lényem Themisztől kaptam,
Zeusszal együtt a rendet és az igazságot
védték az Oliimposz istenei között.
akár a széporcájú Themisznek,
bájos, elegáns a lényem,
bolondulnak értem a férfiak.
de mindhiába ostromolnak tüzes bókokkal,
hogy letépjék nagy műgonddal
kiválasztott ruhácskám,
az állati ösztönt, a szélsőséget megvetem.
a férfi tartóztassa meg magát,
legyen gavallér, ha nőjének akar,
az udvarlásban maradjon állhatatos,
ne hazudjon, még csak ne is füllentsen,
ha más hölgynek is csapja a szelet,
menjen ahhoz, kihez a szíve inkább vonzza,
nálam csak az úriemberek nyerhetnek csatát.
hozzon virágot, leomlik a finom selyemruha,
kinyílik, illatozni fog a lótuuszvirág.*

Bodó Márta

Az Úr hallgatása

A másnapi születésnapomra már elkészült a torta, nagyanyám kitette az erkélyre hűlni. Citromtortát sütött, a kedvencemet. Szűrűlt. Nem volt még késő, csakhogy ősszel korábban sötétedik. Az iskola pár napja elkezdődött. A tanulóasztalomnál ültem, és a másnapi leckéket készítettem. Igyekeztem a harmadnapiakra is rálesni, hogy a szülinap örömeiből semmi se csippentsen le egy morzsányit sem. Amikor apám öltözködni kezdett, riadt ünnepelességgel, rögtön sejtettem, valami nincs rendben. Elsietett anyámmal.

Nem mondtak semmit, én pedig, a bennem támadt rossz érzést leküzdendő, amit sose tettem: tanulás helyett az íróasztalom mellé térdeltem. Elkezdtem imádkozni. Nemigen tudtam valójában, pontosan hogyan kell ezt csinálni, de sokat olvastam kis történeteket arról, hogy a buzgó imádság csodákra képes, soroltam hát az addig tanult összes imát, hogy ne legyen semmi baj.

Valami kis gyanakvás mocorgott bennem. Nem is tudom, ki-
ben nem bíztam, akkor még az Úrról nem volt tapasztalatom, vi-
szonylag frissen kerültem vele kapcsolatba, előző évben voltam
elsőáldozó, a gyónás aktusától való rettegés minden más élményt
elnyomott. Félelmetes volt a félhomály, a hideg templom, ami ak-
kor még hidegebbnek tűnt, a sötét lyuk, ami egy időre minden tár-
samat elnyelte. Ijesztő volt a mindig eleven, mosolygós, beszédes,
fiatal pap bácsit komor, feszült arccal, hallgatagon látni. A legré-
misztóbb az volt, hogy titkokról kellett beszélni, ami nálunk nem
volt szokás. Mi a rosszról hallgattunk, az összeszorított fogak el-
lenére kibuggyanó könnyet a fürdőszoba magányában morzsoltuk
el. Egymás hibáit sem tárgyaltuk. Anyám metsző gúnnyal tette
szóvá a rendtelenségemet vagy az épp elhanyagolt feladataimat
– nem szemrehányás, hanem irónia volt ez. A megjegyzés mart,
égetett, de több szó nem esett ilyesmiről. Nagyapám elhagyta a
feleségét, nagyanyámat, amikor anyám egészen kicsi volt, anyám
egész életében haragudott rá, de a nagyapámat sem szidtuk. Nem

soroltunk bűnlajstromot, pedig volt mit a szemére hányni. Amikor már felnőtt anyámhoz látogatóba kezdett járni az apja, szintén nem hangzott el szemrehányás, nem volt bocsánatkérés – igaz, egymás nyakába sem borultak. Anyám a nagyapám érkezése előtt annyit mondott: úgy látszik, most, hogy ő is egyetemet végzett, immár méltó az apja figyelmére. Nagyapám anyám e megjegyzése szerint lenézte volt feleségét, s csak most, hogy egyetlen lányukból mégis sikerült valamit kihozni, vált méltóvá a figyelmére.

Legjobban azért félttem a gyónástól, mert rettegtem, hogy amikor kedvenc papom meghallja förtelmes és mindeddig elhallgatott titkaimat, rejtegetett gondolataimat, elborzad, kiábrándul, soha többet rám sem bír majd nézni. Nem fog többé példának állítani hittanórán mint egyetlent, aki megjegyezte az előző alkalommal hallottakat. Nem volt ez különösen nehéz mutatvány számomra, mert itt, az iskolával ellentétben, minden érdekes volt: a papunk nemcsak eldarálta, hanem eljátszotta a bibliai történeteket, minden alak életre kelt, csupa rendkívüli dolog történt velük. Az iskolában átlagos voltam, itt éltanuló. Mindig elnyertem a tudást jutalmazó szentképeket, még a különösen nehéz kérdés megválaszolásáért járó, igencsak ritka színeseket is. Azt hiszem, engem nem a hit, hanem ezek a lebilincselő előadások kötöttek oda, és tartottak meg ott. Nagyon félttem, hogy külön kis világom, amelyben elismert szereplő voltam, szertefoszlik, amikor jól titkolt belső szörnyűségeimet önként bevallom. Nem mertem volna elhallgatni a büzlő belső mocsarat, aminek a hallgatásom mögött rejlő gondolataimat véltem, eszembe sem jutott hazudni vagy megszépítve, csak félig elmondani őket. Szenvedtem, ahogy csak egy negyedikes gyerek képes, átélve, beletemetkezve. Csak kissé könnyebbültem meg, amikor láttam, hogy nem a hitoktató papom, hanem a fehér hajú, öreg plébános ül be a sötét fali kamrácskába, amelynél mi, lányok álltunk sorba. Akkor már olyan mélyen voltam a szorongásban, hogy nem enyhült a görcs, még akkor sem, amikor könnyen és szerencsésen, rövid idő múlva feloldozva kijöttem. Fellélegezhettem volna, hogy túl vagyok rajta, íme, nem csapott belém vagy abba a fából készült fülkébe az istennyila, a pap sem vágott nyakon, nem húlt el, nem szaladt ki elborzadva attól, amit

elmakogtam neki. Akkor nem jutott eszembe, hogy lám, megsegített az Isten, nem ismertem ezt a mondást, nálunk ilyen mondatok sosem hangzottak el. Ilyen könnyen nem lehet megúszni! Az élet harc, vagy állod, vagy földre buksz, segítségnek csak te vagy magadnak. Nem is tudtam, ki ez az Isten. Hittanórán ugyan beszélt róla a papunk, de az csak lecke volt. Érdekes, izgalmas, lebilincselő, de lecke. Nem volt számomra megfogható személy, Istenről otthon sosem beszéltek – később kiderült, azért nem, mert apám egyáltalán nem hitt benne, bár az anyja templomjáró volt. Anyám sem igen tudta elképzelni mindenkiel egyformán törődő személyként Istent, pedig becsületesen felkészült az elsőáldozásra, bér málkózásra, még nagykamaszként is rendszeresen gyónt, míg egyszer úgy nem vélte, a pap immár nem a bűnbocsánat, inkább a saját kíváncsisága miatt faggatja annyira részletekbe menően – többet sosem ment se a falikamrába, se misére.

Apám anyjával töltöttem a legtöbb vakációt. Engem, a lányunokát mindig vitt magával a templomba, ahol nagy nehezen nekem is szorítottak helyet a nénik, akik között ült, mindig ugyanott, a szentélyhez legközelebb eső padban. Ő sem sokat mesélt Istenről, hitről, csak megtanított imákra, azokat este, lefekvés előtt együtt elmondtuk. A templomban sosem magyarázott, ültem ott, mint egy idegen. Kicsit unatkoztam. Furcsa volt: az énekek ott másképp szóltak, mint a mi városunkban, nagyanyám meg olyankor mintha nem is ismert volna. Amikor áldozás után visszatért a padba, olyan átszellemült volt az arca, hogy azt éreztem, egyáltalán nem számítok, senki és semmi vagyok, nem is lát. Nem értettem, miért, fogalmam sem volt, hogy ő akkor imádkozott, egy számára létező, jelen levő, kedves személyhez beszélt, vele találkozott. Nem tudtam ennek a lehetőségéről, az imák számomra memoriterek, versek voltak, amiket illet kívülről fújni, nagymama kedvéért elmondani, de aztán, amikor a villanyt leoltották, és egyedül maradtam a sötétben, semmi nem védett meg a felsejlő félelmetes semmitől. Nem betörőktől rettegettem, hanem a semmitől, ami lassan körülölel, mindenütt leselkedik, hirtelen tör rám és a számomra ismerős alakokra, örökre eltünteteti őket egy szempillantás alatt. Ugrásra készen lapul. Nincs a földön egyetlen biztos hely, ahová elmenekülhetnék előle. Végig-

gondoltam ilyenkor, hová tudnék behúzódni, ha földrengés, áradás, tűz, villámcsapás éri a lakást, a környéket, éberem kínlódtam, hogy olyan helyet találjak, ahol védve lehetek. Iszonyú hosszú viaskodás után a paplant a fejemre húzva csak arra a megoldásra jutottam, hogy most ezzel nem foglalkozom. Míg kisebb voltam, otthon az anyám anyját, akivel akkoriban még egy szobában aludtam, meséltettem, a végtelenségig, sokszor belealudt a saját történeteibe, már csak sisegett, mint a bölcsőben ringatott csecsemőknek. Ő fáradt volt, én még jócskán éber. Amint növekedtem, a félelem órákig szorongatott. Hideg verítékben úszva villanyt gyűjtöttem, nem bírtam tovább elviselni a semmi, a megszűnés, az örökre eltűnés gondolatát. Vízet ittam, valami olvasnivalót kerestem, addig olvastam, amíg teljesen eltereltem a figyelmemet, s csak akkor mertem megkockáztatni, hogy eloltsam a villanyt.

Térdeltem hát az íróasztalom mellett, imádkoztam. Néhány imát megtanítottak, a liturgiában használtakat kellett tudni, a teljes szentmisét – ez könnyű feladat volt, a misén annyiszor ismételtam a szavakat, hogy megragadtak az elmémben. De hogy mit kell tenni, amikor valami egészen rendkívülit szeretnék elérni, valami csupán megsejtett szerencsétlenséget kivédeni, arra nem volt receptem. Próbálkoztam, mert a szüleim mozdulataiból, hallgatásából érzékeltem, hogy valami nincs rendjén, de azt is tudtam, ez most valami sorscsapás, én pedig kicsiny és tehetetlen vagyok. A hallgatás ismerős volt, és az is, hogy, ha valami nagyon fáj vagy megijeszt, azt csendben és hosszasan szopogatni kell, mint a gyógycukorkát. Nem kiabálunk, nem toporzékolunk, annak semmi értelme, az efféle itt, a családban, az életben nem célravezető. – Ne is próbálkozz ilyesmivel, fiam –, hangzott a család minden részéből az intés –, ha lópor van benned, én azt a dugóhúzóval kiszedem belőled – mondta például apai nagyapám. A mostani csend azonban riasztóbb, vészterhesebb volt, mint a megszokott, a tehetetlenség és magamra maradottság érzése is nagyobbra nőtt – valamit tennem kellett. Nem egy ismerős jóakaróhoz, egy hatalmas pártfogóhoz imádkoztam, csak úgy bele az ismeretlenbe. Hátha ez segít.

Akkor még olyan tapasztalatom sem volt, hogy kérek, és nem hallgat meg. Sosem próbáltam. Az emlék, annak az ijedt kilencéves-

nek a tapogatózó imája és az arra érkezett válasz nem úgy raktározódott el bennem, hogy Isten nem hall, nem segít. Inkább úgy, hogy nem imádkozom jól, nem vagyok méltó arra, hogy a kedvemért bármi csoda vagy valami annál kisebb, kedvező fordulat történjen. Egyszerűen nem vagyok elég számottevő, hogy figyelembe vegyenek. Nem vagyok elég, hogy bár fél füllel idehallgassanak. Nem teszek eleget, hogy kiérdemeljek nagyanyámtól egy kedves pillantást áldozás után, egy kis meghallgatást Istentől, amikor baj van.

Kilencedik születésnapomon anyám elvetélt. Kaptam egy haltott testvért. Mellé a korábbinál is mélyebb hallgatást. Meg azt az élményt, hogy valószínűleg azért nem hallgattatott meg az imám, mert magam sem bíztam benne. Igazából csak akkor, a baj küszöbén imádkoztam. Korábban nem voltam biztos benne, akarok-e kilencévesen egy síró-rívó porontyot a házba, akivel azt a kevés nekem jutó figyelmet is meg kellene osztani. Bizonytalanul kértem, a kétely ott lapult az ima mögött. Az illetet hogy is hallgathatná meg bárki, különösen Isten, aki hatalmas, nagyobb, mint a felnőttek, s bizonytalannal még jobban tudja, mit akar, még szigorúbb, határozottabb és hallgatagabb, mint azok. Incifinci, folyton kérdések és kételyek közt hánykolódó teremtményével nem foglalkozik, önállóságra neveli, mint engem az anyám, arra, hogy megálljak a magam lábán, ne várjak segítséget olyasmire, amit magam kell megoldjak.

Nem esett szó kellemetlen, kényelmetlen dolgokról, fájdalomról, bánatról. Könnyezni a gyengeség jele. Egyedül anyai nagyanyám szokott sírni, de az ő kislányos sértődékenysége szégyellnivaló, nem is csoda, hogy a férje elhagyta. Amikor sírt, számomra kisgyerekként is azonnal világos volt, hogy a nagyapám jogosan hagyta ott.

Nálunk viccnek, ironikus beszólásnak volt helye, minden másról hallgattunk. Az öcsémről sosem beszélünk. Azzal a gondolattal élek azóta is, hogy valójában én öltem meg őt, mert nem akartam eléggé. Bizonytalan voltam, aztán mire mégis akarni kezdtem, már elvégeztetett. Az Úr nem szereti a bizonytalankodást. Vagy tudod, mit akarsz, vagy nincs helyed itt. Nem dédelgeti, nem melengeti az Úr a langyost, amilyen én vagyok. Nem-hogy nem hallgatja meg, de kiköpi az illetet.

A HÓNAP ALKOTÓJA

MEZEY KATALIN

Reményik parafrázis

*„Kis hópelyhek az örömök”,
ne várj nagy csodát életedbe,
elmúlik, semmi sem örök,
Isten szólít más idegenbe.*

*Szólít Isten, és mégis maradok,
érezem, hogy itt itthon vagyok,
körül mindenütt baj, gond, fájdalom,
mégis reménnyel ébreszt hajnalom,*

*mintha nem fenyegetne engem, ami
másokat: harag, betegség, halál,
mintha nem kéne mindettől tartani,
visszatorpannának házam falainál.*

*Látom, hallom, hogy körülfog az átok,
mégis az időtlen csodákra várok.*

Nyárvégi rajzok

*Hangtalanul és szeszélyesen
rövidre vágja röptét a denevér,
és eltűnik az ég világos ablaka elől,
a fák és bokrok sötétjébe vész.
Majd újra felbukkan: fekete árny,
cikk-cakkot vág az égre,
ahol a domb éle fölött
még rózsállik a fény.
De sötét villanását elnyeli a sötét.*

**

*A teraszon döglött fürdőmedence.
Fekete fólia alatt kevéske víz.
Nem fürdött benne senki az idén.
Bármilyen heves is volt a nyár,
aki éppen hűsölni akart,
elbújt a szobában, sem felnőtt,
sem gyerek nem benne keresett
magának enyhülést.
Most jön a tél. Elcsomagolják.
Nem tudta betölteni hivatását.*

**

*Lovas huszárok a diófa legfelső ágai,
kétfelé vágató lovas huszárok.
Lovuk első lába mohón a végtelen felé,
előre nyúlik, fölötte hosszú, bókoló fejük.
Szélcsendben nézem: mint egy pillanatfotón,
áll a vágta, és áll a végtelen.*

VIRÁGÉNEKEK, II.

AZ ORBÁNCFŰ ARANYSÁRGA

*Az orbáncfű
aranysárga,
selymes virágok
sokasága,
magasba tartja
vékony szára,
visszaragyog
a napsugárra.*

*

*Lecsöppent a
Krisztus vére
az orbáncfű
levelére,
az orbáncfű
virágjára,
aranyszínű
pártájára.*

*Piros tea
lesz belőle,
piroslik az
olaj tőle:
seb és csípés
gyógyítója,
lelki béke
hordozója.*

HA KIS BLANKA VACSORÁZIK

*A tányérkából kiveszi
a falatot. Nézegeti.*

*Ha jónak tűnik, bekapja.
ha nem, a földre ledobja.*

*Nem válogató, nem kényes,
csak alapos és igényes.*

*Ilyenkor, persze, nagymama
a szekrényből előkapja*

*a seprőt és a lapátot:
– Kis malac! Ilyet ki látott?*

*S a széthajigált vacsorát
felsöpri. – Blanka! Ne! Nahát!*

*A kertben összefut a sok
hangya, sün és a mókusok.*

*Ha itt van a kis unoka,
tudják, lesz finom vacsora,*

*mert nagymama a komposztra
a potyadékokat kidobja.*

*Mind egyetértenek abban,
bár jönne Blanka gyakrabban!*

Kontyos Mariska

Egyszer farsangi mulatságot tartottak egy város vegyesipari szövetkezetében. Zártkörű rendezvény volt, ahogy mondani szokás, sem rokonok, sem hozzátartozók nem vettek részt rajta, csupán maguk a szövetkezet dolgozói. A kollektíva. Olyan jó közösség alakult ki ugyanis ezen a munkahelyen, hogy akkor érezték a legjobban magukat, ha egymás között lehettek – így mondta legalábbis az elnök, a városi párttitkárságból alig néhány esztendeje gazdasági igazgatóvá lett egykori tanító.

A szövetkezet krémjét a vezetők mellett az adminisztratív munkaerők alkották, de jelesen képviseltették magukat a fodrászok, autószerelők, ruhafestők és vegyztisztítók, sőt, még a cipész részleg idős, hajlott hátú dolgozói is.

Történetünk azonban a könyvelés egyik megbízható, régi „bútoradarabjáról”, egy harminc és negyven közötti sovány, barna aszszonykáról szól. Több mint tíz esztendeje dolgozott ugyanazon a helyen, ezalatt kiszolgált jónéhány elnököt és főkönyvelőt. Azok jöttek-mentek, ahogy a helyi káderpolitika fordulatai megkívánták – ő maradt. Világosbarna, vékonyszálú haját emberemlékezet óta tornyos kontyban viselte, erről kapta megkülönböztető nevét: ő volt a Kontyos Mariska. Ez a konty különben arról volt nevezetes, hogy jól látszott rajta, fodrász csinálta. Művészi csigái úgy tornyosultak egymás fölé, hogy minden oldalról feddhetetlen látványt nyújtottak. Nem járt pedig a mi Mariskánk naponta fodrászhoz, csupán jól tudott vigyázni a frizurájára. Magas párnákra támaszkodva, ülve aludt, ahogy maga is mesélte. Napközben pedig lehet-vékony hajháló védte hajlakkal amúgy is jól páncélozott hajkoronáját. Úgy viselte a fején ezt a tekintélyes építményt, mintha nem is frizura, hanem valóságos királyi korona lett volna.

De nemcsak a hajviselete tekintetében, hanem minden másban is ugyanilyen pedáns volt Kontyos Mariska. Nagyon szeretett fehér szoknyában, fodros, komoly fehér nejlon blúzokban

járni. Világos kardigánjai éppolyan makulátlanok voltak mindig, mint amilyen gyűretlenek, hibátlanok a rakott szoknyái. Elképzelhetetlen lett volna, hogy, ha netán orrfújásra került sor, vagy köhögnie kellett, ne akadt volna jókor a keze ügyébe egy tiszta, frissen vasalt batiszt zsebkendő. Tűsarkú cipői – télen csizmái – is mindig tiszták és fényesek voltak, és úgy viselte őket, mintha a lábára lettek volna öntve. Tőle senki sem hallhatta, hogy fáj bennük a lába. Távol állt tőle, hogy egynémely ormótlan fehérnéphez hasonlóan váratlanul egy székre lerogyjon, és káromkodva rúgja szét a helyiségben a csinos, ám kényelmetlen lábbeliket. A hivatalban hajmeresztően magas, tűsarkú papucsban futkosott, amennyit csak kellett, egész nap, ha például olyan munkája volt, ami sok szaladgálást igényelt. Ilyen munka pedig még egy szövetkezeti könyvelőségen is akad, különösen negyedév-zárásokkor, amikor a sokfelől befutó adatok sehogy sem akarnak egymással stimmelni.

Száraz, szinte vénkisasszonyos külseje ellenére férjes, kétgyermekes családanya volt. Szeretteit is ugyanolyan gondosan öltöztette, pedánsan járatta, ahogy azt maga is megszokta.

Egyetlen kis szépséghibája volt ennek a családnak, de ez sem a mi Mariskánkknak, hanem férjének, egy negyven körüli, nagydarab férfiúnak volt köszönhető. Ez a derék ember ugyanis hihetetlenül féltékeny volt kimért, megközelíthetetlennek tűnő élete párjára. Előfordult, hogy mikor az asszonyka a város különböző pontjain lévő részlegeket járta ellenőrzés vagy adategyeztetés céljából, tisztas távolságból mindenhová követte. Elébe kerülni nem mert, mert Mariska képes volt egyetlen hideg pillantással eltávolítani a kivörösödött fülű férfit az útjából. De egyre a nyomában volt, és csak akkor nyugodott meg végre, amikor az asszony munkája végeztével hazatért. Ahogy Mariska elővette ridiküljéből a lakáskulcsot, és befordult a lakóhelyükül szolgáló bérház kapuján, láthatóan fellélegzett. Megállt a ház előtt, néhány percig várt, de ahogy felgyulladt harmadik emeleti ablakban a villany, vagy nyáron, amikor sokáig világos van, kinyílt az erős napsütés elől elfüggönyözött duplaablak, megtörölte a

homlokát, mint aki valami nehéz munkát szerencsésen bevégzett, és megindult a közeli talponálló irányába. „Csak egy sörre” ment, de az egyből utóbb kettő, sőt három is lett. Mikor aztán – jóval vacsoraidő után – hazaindult, hibátlan selyem nyakendője marok rongyként, a nadrágzsebéből került elő, és zakóján is világosan látszott, hogy nem a legalkalmasabb helyre akasztotta, mikor túlságosan rámelegedett.

Mariska tornyos kontyára kötött fehér nejlon kendőcskében a vasalóállvány mellett állt. Morgolódva vette le a férfi válláról a méltatlanná vált ruhadarabot. Lekefélte, vizes ruhával átdörzsölte, majd nedves vászon alatt gondosan átgőzölte. A férfi ezalatt prüsszkölve, fújtatva lezuhanyozott, és evés vagy egyetlen szó nélkül bedőlt az ágyába.

Mariska csak akkor feküdt le, amikor minden másnapra szükséges ruhanemű gyűretlenre vasalva, vállfákon szellőzött a garderobeszekrények ajtaján. Éjfél is elmúlt sokszor, mire egyenletesen szuszgó férje mellé beült az ágy sarkába, és három nagy-párnával megtámasztva magát elaludt.

Nos, ugyanez a Mariska a rossz nyelvek szerint igenis okot adott férjének a féltékenységre. Azon a bizonyos zártkörű szövetkezeti farsangon is, amikor az ebédlőbeli hosszú asztal mellett – amelyen kivételesen nem a mindennapi ragacsos túróstészta, sem pedig a pattogós tarhonya, hanem a kollektíva asszonyainak kezét dicsérő, gusztusos szendvicsek és sörös-, borosüvegek sorakoztak –, szóval, amikor a többiek már a meleg és az italok hatására kipirosodott arccal nótáztak sokféleképpen meglazított öltözékükben – amiből természetesen senki se jusson arra a következtetésre, hogy bármilyen szempontból illetlenül festettek volna –, szóval ezen a téli késő délutánon a mi Mariskánk piros, zárt selyemblúzában és fehér rakott szoknyájában, gondosan púderozott arcán a kimelegedésnek, a hevületnek minden látható jele nélkül felemelkedett ülőhelyéről, vállára akasztotta fehér bőrretiküljét, és jelentőség-teljes pillantást vetett a bércsoportvezetőre. Azután megindult az illemhelyek irányába. Lépései egyenletesen kopogtak végig a hosszú irodafolyosón, és haltak el a fordulóban.

Kevéssel később Káro József, a mindig szeszese lehetű, testes bércsoportvezető is felkelt az asztaltól, visszahagyva nála hűsz esztendűvel fiatalabb, csinos feleségét, aki szintén az irodán dolgozott, és a fodrászlányoknak éppen arról mesélt, hogy midűn egyetlen gyermekét szoptatta, annyi teje volt, hogy reggelre két tócsa keletkezett az ágya két oldalán a földön. Ez a téma valósággal lenyűgözte az asszonyokat, egymás szavába vágva mesélték terhességük és szűléseik megannyi furcsa velejáróját. Így hát nagyon természetes volt, hogy Jóska eltávozott a körűkből, hiszen különösebben nem gazdagíthatta volna élménytárukat a saját tapasztalataival, és egymás között mégis csak nyíltabban beszélhettek intim megfigyeléseikről.

Az emlékekre aztán megint inni kellett, és így nagyon gyorsan és kellemesen telt az idő, senkinek sem tűnt volna fel Mariska és Józsi távolléte, ha oda nem imbolyog a nők asztalához Zsuzsi, ez a villogó szemű, boldogtalan fiatalasszony a bércsoporttól, és akadozó nyelvvel el nem kezd csűnyán káromkodni. Anikó, Káro felesége, egyszersmind az elnök titkárnöje békítőleg kezébe nyomott egy borospoharat, és odakínálta neki a széket, amiről férje ura kevéssel ezelőtt felemelkedett. De Zsuzsi nem akart leűlni, sőt, a teli pohárral veszélyesen hadonászva magát Anikót is föl szerette volna húzni ültéből. Azonban túlságosan bizonytalanok voltak a mozdulatai ahhoz, hogy célt érhetett volna, így utóbb mégis odarogyott a fiatalasszony mellé, és ott folytatta a szitkozódást, ahol az imént abbahagyta.

– Mi lelt, az isten áldjon meg, nyögđ ki végre! – biztatták türelmetlenül a többiek. Senki sem örűlt, hogy Zsuzsi a maga részeg, okvetetlenkedő módján félbeszakította jóízű beszélgetésüket.

– Ez a... rossz kurva... nahát... hogy az ember még a klotyóban is ilyenekkel kénytelen... Tudod, az a rossz kurva... – ez volt minden, amit hosszas próbálkozás után kiszedhettek belőle.

Anikó végűl nevetve koccintott vele: – Ne törűdj semmivel, igrál! – mondta, mert az egészből csűpán annyit értett, hogy szegűny Zsuzsi megint csűnyán becsiccsentett. Amit nem is csodált senki, aki tudta, milyen nehéz sors is jutott a még mindig csinos fiatalasszonynak.

A következő pillanatban aztán megjelent az ajtóban Mariska. Arcán a megszokott magabiztosság helyén valamiféle zavar ült, ami csak tovább növekedett, mikor Anikó mellett megpillantotta Zsuzsit.

Odament egyenesen hozzájuk, megállt a pityókás asszonyka széke mögött, mint aki csak a nagy érdeklődésre számottartó beszélgetésbe szeretne belehallgatni. És valóban, semmi többet nem akart. Mert amikor megtapasztalta, hogy Anikó még mindig a kisfia világra jötte körüli bonyodalmakról mesél, Zsuzsa pedig egyik pillanatról a másikra szinte apatikusan elcsöndesedett, mint aki mindjárt elszunyókál, megnyugodva lépett odébb. Leült korábbi helyére, a nyugdíjra megért suszter bácsik közé, ridiküljét a szék támlájára akasztotta, és visszafordulva jelentékeny pillantást vetett az éppen belépő, homlokát idegesen törülgető Káróra.

Megnyugtató, elnézést kérő pillantás volt ez, annyira, hogy Józsi a zsebkendője alól gyors tekintetet villantott szét a teremben, hogy megértse, mire is vonatkozik. Mikor látta, hogy idebent a legnagyobb rendben mennek a dolgok, és semmiféle szokatlan jelenség nem enged következtetni valamilyen váratlan helyzetre, odament Mariska székéhez, apáskodva végigsimította az asszony hátát, és mintegy mellékesen azt mondta neki:

– Na, látod. Nem kell mindjárt begyulladni. Csak hallgass mindig az öregebbre – de ez a néhány szó egész jelentéktelenül fulladt bele a multság hangos jókedvébe, úgyhogy az asszonyon kívül senki más sem hallotta. Amúgy sem tudta volna senki, hogy mire vonatkozik. Józsi tehát visszament a feleségéhez, és látva, hogy a helyén már ülnek, éppen továbbindult az elnök és a főkönyvelő nótás csoportja felé, amikor Zsuzsi váratlanul fölne-szelt, észrevette a férfit, széteső arcvonásai vigyorra torzultak, és az álmuktól ébredők túlhangos, artikulátlan módján rákiáltott:

– Mi van, Józsi? Megy már az ülve... – és olyasmit mondott volna részegségében ez a gyermekeit magányosan nevelő, elvált asszonyka, ami semmiképpen sem nevezhető választekos megfogalmazásnak, ha Anikó idejekorán be nem fogta volna a száját.

– Ülj valahova máshova, Józsikám! – vetette kérlelően a férjére különleges, mandulavágású, ámde kék szemét. – Zsuzsi egy kicsit elzsibbadt. Hadd maradjon itt nálunk!

Anikó arca mindig gyermeki ártatlanságot tükrözött, és ez a különös jelenség mindenkiben azonnal rokonszenvet keltett iránta.

– Már... sem mehet ki az ember – morgott nem éppen hölgytársaságba illőn Józsi, és dühös tekintetét kérlelő arcú feleségétől elfordítva egyenest egy Mariskával szemközti ülőhelyhez lépett. – Részeg ringyók – mondta mintegy magának, de azért jó hangosan, miközben egészen közönségesen rákacsintott az asszonyra. Kár volt, mert a felnéző Zsuzsinak épp ez kellett csak, hogy újra kifakadjon:

– Jobb is, hogy elküldted. Legalább itt bent folytathatják. Mindjárt fölülnek az asztalra és...

– Nyugodj már meg! Mi bajod van vele? – Anikó csak annyit értett az egészből, hogy Zsuzsi az ő szegény férjére mérges.

Ebben a pillanatban, mielőtt még Zsuzsa megkísérelhette volna, hogy megmagyarázza, mi baja is van tulajdonképpen azzal a szegény Józsival, iszonyú dörömbölés riasztotta föl a békés társaságot. A folyosó felől jött, a bejárati ajtót verte, rúgta vad dühvel valaki.

Riadtan emelte föl a fejét mindenki a hirtelen támadt csöndben. Még az elnöki szülő is abbamaradt, és a néhai tanító, miután behallgatott a durva külső zajba, melankolikusan jegyezte meg:

– Ez alighanem Botond apánk lesz.

De mint minden, ami megelőzi korát, arra ítéltetik, hogy visszhangtalanul múljon el, megjegyzése nem gyújtott szikrát a jelenlévők fejében. Csak egy aggódó hang kérdezte meg valahonnan a hátsó asztalok mellől:

– Az meg ki?

Ijedt arcok meredtek az elnökre és az ünnepséget jelenlétével megtisztelő városi iparügyi osztályvezetőre. Egyedül Káró Józsi tolt erőteljes mozdulattal hátra a székét, és lépett akcióba. Hátára kanyarította a zakóját, nadrágja zsebéből előhúzta a zseb-

kendőjét, jelentőségteljesen megtörölte a homlokát és – Megnézzük, ki az! – kijelentéssel határozottan elindult kifelé.

– Menjen már vele valaki, még megtámadja az a dúvad! – mondta panaszosan Anikó, és újra teletöltötte a poharaikat.

A dúvad jókora rúgásokkal illetve a bejárati tölgyfaajtót, ami nem sokáig állt volna ellen ilyen elkeseredett támadásnak, ha Káró Józsi idejében oda nem érkezik.

– Nyugi haver! – mondta a kisablakon kitekintve Mariska férjének. – Ne nyomd befelé, mert akkor nem fordul meg a zárban a kulcs.

– Itt van az a rohadt kurva? – ordította a február eleji fagyban a jó Szatyai Sándor, és Józsi csalafinta mosollyal, nyugtatólag tette a mellére a kezét.

– Ne aggódj, van itt egy pár. Ezért nem kéne úgy dörömbölnöd. Kit keresel?

– Kit? Kit? Azt a mocskos ringyót! Egy órája hívom az irodai számán, de nem veszi fel senki. Mi a tetűt csinál itt, ha egyszer nincs a helyén?

– Gyere, Sanyikám, nézd meg – mondta szinte suttogva Józsi a feldúlt férjnek. – Bent vagyunk az ebédlőben. Oda férünk csak be mindannyian. Gyere, nézd meg, hogy nem helytelenkedik-e valakivel az asszonykád?

Szatyainak csak most kezdett leszivárogni a fejéből a túlságos mennyiségű vér. Lépett még néhányat Józsi mellett a folyóson, aztán megállt, és nem mozdult tovább.

– Küldd ki! Hazamegyünk!

– Dehogyan! Gyere csak be, pajtás, szívesen látunk. A tanácstól is itt vannak. Gyere csak!

– Nem megyek. Dehogyan megyek. Jöjjön ő! – mondta most már egészen csöndesen a férfi. – Küldd ki! Szedje a motyóját. Szombat este egyedül hagyni a családot! Miféle új szokás ez?

– Egyszer egy évben van ez a bál, tudod jól. Az én feleségem is itt van – mondta Józsi, és rákacsintott Szatyaira. – Nem harapja le itt az orrukat senki!

– Az más. Te itt vagy az asszony mellett. De a többi! Ki az, aki az ilyen becstelenségeket kitalálja? Kihallatszik a danálás az

utcára. Hogy nem szégyellik magukat! Mondd meg neki, hogy jöjjön azonnal!

– Jó, jó. Szólok neki mindjárt, ha te semmiképpen sem akarsz bejönni! – nyugtatta meg Káro az ismét tűzbejövő férjet.

Hogy elült a dörömbölés, odabent ismét megélnékült a társaság, egyetlen pillanat alatt feledésbe ment a zavaró közjáték. Heckert Lajos, a műszaki vezető, nemrég még mulató, jókedvű katonatiszt, aki néhány éve mondott csak búcsút az uniformisnak, nyers, részeg hangon csárdást követelt. Valaki be is indította a lemezjátszót, cigányzenével hígítva fel az általános jókedv táplálta hangzavart.

Józsi Mariskához fordult, és a kelleténél jóval hangosabban, egy vásári kikiáltó modorában odaszólt neki:

– A férjed szeretne hazakísérni! – röhögött. – Hiába hívtam, nem akar bejönni. Megveti ezt a Szodomát.

Mariska arcán a mártírok néma szenvedése keveredett az alpári düh rángásaival. Felállt, és durcásan kérdezte Józsitól:

– De hát miért? Mikor még senki sem ment el.

– Mondtam neki, hogy szívesen látjuk. De beszélj velem, rád talán jobban hallgat.

– Vidd haza, Maris, fektesd le szépen azt a vadembert. Ide be ne jöjjön. Épp elég a te savanyú ábrázatodat nézni, nem hogy a Sanyi vörös bivalyképét! Mulatni akarunk, a szentségit! – kirúgta maga alól a széket Heckert, és az asztaloktól körülfogott terem közepére lépett. – Ancsa! – üvöltötte –, ide hozzám! Tánc! Tánc! De tánc!

Az a fajta ember volt, akiben útja van az itálnak. Egy ideig úgy folyik bele a bor, mintha csak vizet inna, semmi jelét nem adja a részegségnek, hogy aztán egyik pillanatról a másikra szinte felrobbanjon. Már topogott, kinyújtott karral forgott jobbra-balra, a gramfon-zenétől függetlenül, nagy átéléssel dalolt egy Dankó Pista-nótát, miközben Anikó sóhajtva kászálódott fel a székéről, valamit odamormogva a fodrászlányoknak, aztán felszegett, mosolygós arccal, de kicsit bizonytalan léptekkel ment a magában önfeledten mulató férfihoz. Összefogódtak, és úgy forogtak,

hogy szinte maguktól húzódtak előlük a fal mellé az asztalok-székek.

Az elnök is felállt, és a kifelé tartó Mariska vállára tette a kezét.

– Gyere, szívem, ne félj, amíg engem látsz.

Mariska az elnök feje mellett visszafordította a nyakát úgy, hogy szinte az őszülő férfi fülébe suttogta:

– Azért furcsákat tud mondani a Lajos. Nincs elég baja nélküle is az embernek?

– Mulat a Heckert elvtárs, mulat. Nem azért vagyunk itt, hogy mulassunk? – simogatta meg a karját az elnök. – Sose törődj vele. Inkább nézzük meg azt a Sanyit, hogy mit akar.

– A Sanyi! – lépett ki az ajtón Mariska, egyetlen mozdulattal megszabadulva a férfi karjától is.

Szatyai az elnök láttán egészen zavarba jött. Kézfogás után szánalomra méltóan kezdett szabadkozni.

– Tudod, a kislánynak megfájdult a feje. Ne haragudjatok a zavargásért. Láza is van. Ilyenkor legjobb, ha mellette van az anyja, nem igaz? Telefonon nem tudtalak elérni benneteket.

– Nem is. Az ebédlőben nincs telefon. Hát menjetez csak haza, ha így áll a dolog – mondta búcsúzóva, és belépett a férfi vécé ajtaján. – A Józsi majd bezárja utánatok az ajtót.

Káró készségesen mozdult utánuk az ebédlőajtóból, ahonnan eddig a táncolókat nézte. Heckert hangos hejehujázása, Anikó kacagása visszhangzott a nyomában a folyosón.

– Kár, hogy hazamentek. Most kezd megjönni a hangulat. Megforgathattad volna kicsit a Mariskát! Nem árt az olykor-olykor az embernek.

– A Sanyi nem táncol – legyintett Mariska. – Jobb is, hogy hazamegyünk. A Heckert nem bír magával.

– Ugyan, ugyan – vigasztalta Józsi, miközben kinyitotta és bezárta utánuk az ajtót. – Nem kell mindent mellre szívni.

Böszörményi Zoltán

Élettel festett könyv

A Nobel-díjas angol író, Kauzo Ishiguro *Napok romjai* című regényének története jutott eszembe, amikor Mezey Katalin idén, a Magyar Napló kiadásában megjelent, *Régi napok rendje** című elbeszéléskötetét olvastam. A rokonítás a narráció történelmi, hangulati, múltidéző, paradigmaszerű attitűdjére támaszkodik. Az elbeszélések társadalmi értelmezés-tartománya és függvény-rendszere, az emberi sorsok láttatása, a filmszerű képiség az olvasót a történetek átélésére készíti, a mimézis érzetét kelti benne, azét a mimézisét, melyet Platón ugyan elmarasztalt – mondván, az meggátolja az egyént az ideák, a valóság, végül is az igazság megismerésében: „Homérosztól kezdve minden költő csupán utánzója az erény árnyképeinek, s minden egyébnek, amit a költeményeibe foglal; az igazságot azonban nem éri el egyik sem.”**

Arisztotelész viszont másként értelmezte a mimézist, szerinte az utánzás nem negatív jelenség, az alkotót, a művészt képzelőereje segíti az utánzásban, az alkotás nem kap negatív értékhangsúlyt, mert a dolgok és a létezők általános vonásait képes megragadni. A művész a maga módján képzelőereje segítségével „utánozza”, nem pedig másolja a valóságot. Arisztotelész *Poétikájában* a drámaköltészet kapcsán elsősorban az emberi cselekedetek és jellemek utánzásáról ír. Mimézis-értelmezése nagy hatással volt Goethére, Lessingre és Schillerre is, de folytathatnánk a sort a nagy francia írókkal, például Stendhallal, Flauberttel.

Mezey Katalin elbeszélései a fenti mimézis-fogalom értelmében utánozzák a valóságot, az írások képisége pedig taglalja, réseire bontja, majd újra összerakja a történések elemeit.

* Mezey Katalin: *Régi napok rendje*, Magyar Napló, Budapest, 2019.

** Platón: *Az állam*, MEK, fordította Jánosy István, X. könyv, IV. c.

A kötet nyitó novellájában, a *Bonyolult történet*ben az elbeszélő már az elején a dolgok sűrűjébe vág, amikor azt írja: „*Ez a történet művészettörténet, mondjuk inkább színésztörténetnek, mert a színészek számára előny, minél több rosszat terjesztenek róluk, illetve ők saját magukról.*” A szatirikus felütést azonnal újabb elem gazdagítja: „...*ez a színésztörténet külföldön esett meg egy afféle színházban, amilyen nálunk is található a vidéki színi intézmények mellett.*” Az utalás egyértelmű: nem a kádári világban játszódik az esemény. De a történet folyamán megtudjuk, hogy a fővárosi főszerkesztő Lada gépkocsival érkezik a vidéki városba, és azt is, hogy ez a *világlélek* és *világszellem* itthon, Magyarországon él. Így válik a történet földrajzi álcázása iróniává, groteszk valóság-ábrázoló erővé. A *Bonyolult történet* „bonyolultsága” nem a meseszövevényben, a szereplők sokaságában rejlik, hanem abban a társadalmi röntgenfelvételen, melyet az író az olvasó elé tár. Remek érzékkel, intuícióval mozgatja és jellemzi szereplőit, a szatíra ecsetvonásaival fest kor- és kórképet, erkölcsi világot, emberi kapcsolat-rendszert. Nem ítélkezik, nem bírál, inkább torz tükröt állít az olvasó elé, rábízva a felismerést, a morális végkövetkeztetést. Talán ez lehetett az egyik szerződésbontási oka a Szépirodalmi Kiadó akkori vezetésének, hogy Illés Endre igazgató halálát követően megtagadta a novelláskötet megjelentetését. A kádári politikai vezetés nem viseli el a társadalombírálatot, köszöni szépen, nem kér belőle. Pedig a kötetben további hat novella sorakozik: *Álom az ifjúságról*, *Kontyos Mariska*, *Lopás*, *Véres szűnyogirtás*, *Sikerületlen ebéd*, *Egy magyar parlamenti*. Az utóbbi elbeszélést kivéve, mely egy második világháborús történet, a groteszk, szatirikus hangvételű írások (*Kontyos Mariska*, *Lopás*, *Szűnyogirtás*) egy történelmi korszak cselekvés-lenyomatai.

Mezey Katalin empátiával, szeretettel mutatja be novellahőseit: „*a harminc és negyven közötti sovány, barna asszonykát*” (Kontyos Mariskát), aki kiszolgált már több vállalati elnököt és főkönyvelőt, de ő a helyén maradt, mint „*régi bútordarab*”, miatt pedantériája, tisztaság- és rendszeretete intenzitásában és

furcsaságaiban mit sem változott. És testi viszonya sem az éppen soros főnökével. A szombat esti vállalati bulin észrevétlenül kisorsran a mosdóba, hogy ott Káró Józseffel – akinek húsz évvel fiatalabb felesége is jelen van az összejövetelen –, szeretkezzen. Zsuzsit, aki rajtakapja munkatársait az aktuson, senki sem akarja meghallgatni. Csak nyugtatgatják, csendesítik a felindultságában és italmámorában magát kifejezni képtelen fiatal nőt. Mezey Katalin leheletfinom vonásokkal rajzolja meg a kádári társadalom színes, sokoldalú – jellembeli válságot tükröző –, az egyének kapcsolatrendszerét, az egymáshoz való kötődést megvilágító valóságképet. A rivaldafényben ott tündököl az emberi sorsokat felvonultató, generációs ellentmondásokba torkolló, az érzelmi szövevényből kibontakozó egyén elidegenedés-érzete. Bravúros íróval van dolgunk, aki az életet a valós élet színeivel festi újra. Időnkénti elhallgatás-technikája – a feszültséget megszakító szünettér – az elbeszélés lendületét fokozza.

Mindegyik novella vizuális elemekben bővelkedik. Olvasás közben úgy éreztem, hogy mögöttem filmkamera áll, valaki rögzíti a történetet, amely a szemem előtt játszódik le, hogy pillanatokkal a novella befejező mondata után magamban újra levetítsem, amit az előbb megtapasztaltam. De nem úgy, ahogy olvastam, hanem ahogyan éreztem, lelki szemeimmel megláttam, megragadtam és továbbgondoltam. Bródy Sándor, Csáth Géza, Tersánszky Józsi Jenő, Mészöly Miklós tudott ilyen maradandó hatást kelteni prózai szövegeivel.

Fenti megállapításom vonatkozik a kötet második részére is, melyben nyolc novella olvasható. A 2014–2019 között született írások hangulatban, hangsúlyban, narrációban nem különböznek a korábbiaktól. Ez erénye is a kötetnek, nincs benne hangváltás, az életképek ritmikusak, feszültséggel telítettek. A második rész *A kecskék* című novellával kezdődik, mely témában „folytatása” az első rész utolsó novellájának, az *Egy magyar parlamenteknek*. Az utolsó világháborúból hazatérő magyar katona szívszorító történetével ismerkedünk meg. A hosszú hónapok óta válasz nélkül maradt számtalan levelét követően szorongva, kétség

mardosta lélekkel, de reménymorzszakat csipegetve érkeznek a férfi szülővárosába. A villamos ablakából szemléli a bomba szaggatta épületeket, utakat. Aztán befordul a jármű abba az utcába, ahol a lakóháza áll. A romos táj láttán megdobbannak a szíve. Kétségbeesésében az előtte ülő, ismerősnek látszó férfit kérdeznék családja felől, aki elfordítja fejét abba az irányba, hol egy kecskegida legel a füves dombon. Mielőtt bevonult volna katonának, a feleségével azt tervezték, kecskét tartanak, hogy legyen a gyerekeknek naponta friss tejük. A kecskegida láttán mérhetetlen öröm váltja fel az előbbi kétségbeesését: *„Aztán összeszedte magát, felvette az átkötözött szegényes ajándékokkal teli papírcsomagot, és elindult a bejárat felé. Lassan, hogy mire odaér, elmúlják tüdejéből a zihálás, ne látszódjék az arcán a zokogás nyoma”*. Megrázó, költői, katartikus zárása ez a novellának. Az olvasóban még percekig visszhangzanak a szavak, keresi magában is a megfelelő hullámhosszt, hogy azonosuljon a frontról haza térő férfi érzelmeivel. Majd eljátszik azzal a gondolattal is, hátha senki sem várta a férfit, nem ott lakik már a családja, valaki a helyükre költözött, vagy talán más férfiember szegődött felesége, családja mellé. Az író kétkedéseinkre nem ad választ, inkább nyitott kérdést ír képzeletünk üzenőfalára. Dilemmát teremt a reményből, az örömből, mialatt arra késztet, hogy higgyünk neki, ez az egyetlen variáns: a frontról hazatérő katona épségben, egészségben megtalálja elveszítettnek hitt családját.

A kötet címadó novellája, a *Régi napok rendje*, önéletrajzi ihletésű, amelyben az író nő családjának tagjai elevenednek meg. Mitikus képet fest a házirendről, a bevásárlási szokásokról, a különféle rituálékról. Az emlékek láncsorába régebbi emlékek fűződnek: *„Hogy tudhatta egy hatvanöt évvel ezelőtti háziasszony, mi mennyibe fog kerülni aznap a boltokban vagy a piacon... de Nagymamám még arra is pontosan emlékezett, hogy jó harminc évvel korábban – az első világháború előtti boldog békeidőben – mennyi volt a tojás darabja (6 fillér), mennyibe került a kenyér vagy a tej.”* A családtagok ébredése és hajnali készülődése, a reggelizőasztal megterítése, a kávézás, a mindennapok

fontos mozzanatai ugyanolyan hangsúlyt kapnak az írásban, mint a kecsketartás, a tej felfőzése, az állatok ellátása, a kertészeti munkák, a pilisvörösvári kert különféle gyümölcsfáinak a számbavétele. Ebbe a majdnem idillikus képbe a magyar történelem tragikus eseményeinek megidézése vegyül: *„Anyám 16 éves volt, amikor kitört Pesten a sokszor máig Tanácsköztársaság néven emlegetett 1919-es Kommün. Az öt hónapon át tartó terror idején megélte, hogy ártatlan embereket hurcoltak el és végeztek ki statáriális módszerekkel, azonnali agyonlövással, esetleg lent az utcán, falhoz állítva vagy a Dunába löve... És 1944 őszén, ténlen is megélte ugyanezt, akkor nem Kun Béla terror-különítményei, nem a Lenin-fiúk, hanem a nyilasok járták a várost és az országot, szedték össze hasonló módon az értékeket és áldozataikat. Az üldözötteket, elhurcoltakat – mint tudjuk – haláltáborokba hajtották vagy belőtték a Dunába, az értéktárgyakat pedig a nyilasházakba szállították, ahol aztán a tiszték, de a keretlenség is részesültek az összerabolt javakból.”* Nehéz történelmi hagyaték. Az olvasó dermedten, meglepve áll a felidézett múlt előtt, melyhez később hozzátartozik az is, hogy a magántulajdont bűnnek tekinti a kommunista hatalom, amiért ajánlatos az Apának eltüntetnie a „bűnjeleket”, a Nagyapa *„nagy gonddal és izléssel összevásárolt kedves szőnyegeit, függőnyeit, a megrendelésre hímzett ágyterítőket, abroszokat, de porcelánjait is, később hírnevet szerzett magyar művésztől vásárolt festményeit is...”*

A múlt, az elmúlás, a nosztalgikus emlékidézés, a tragikum súlyos elemei Mezey Katalin prózai munkáinak. Egy vele készült interjúban így vall erről: *„Legfőbb műzsám egyébként is az elmúlás. Azok a sorsok, életek, amelyek elmúltak, de nélküliük megérthetetlen a jelen.”* ***

A Régi napok rendjét szeretettel ajánlom minden kedves olvasónak, aki szereti a lírai, izgalmas, katartikus, feszültséggel teli, emberi sorsokat bemutató, képpalkotó prózát.

*** Kiss Nelli: *Interjú Mezey Katalinnal*, Magyar Nemzet, 2014. 03. 19.

Varga Melinda

A vers a pillanat szobra

Fekszem a fűben, a kéklő eget kémlelem, rigók, pacsirták, varjak szállnak felettem, figyelem az égen táncukat, izzik a levegő az augusztusi verőfénytől, szőlőlevélillatot hoz felém a szél. Kikapcsolom a külvilágot, a nyüzsgő, irodalomtól, színháztól, zenétől harsány Kolozsvári Magyar Napokat, az élénk színek vibrálását a nyugalom pasztellével festem át. Két hete már lassan, hogy Mezey Katalin verseinek társaságában napfürdőzöm, szeretek napozás közben verset olvasni. Különleges állapot a versolvasás. Igéző varázs, lebegünk tőle, megízleljük a repülés ekstázisát.

Úgy gondolom, hogy a költészet, a művészetek Istentől való ajándékok, az igazán jó költők és művészek olyanok, mint a papok, közvetítenek fenti és lenti világ között anélkül, hogy ennek tudatában lennének. A vers és a művészet kulcs a világ és önmagunk megértéséhez, ennek hiányában félkarú, féllábú bicegő lények lennénk.

Farkas Árpád szerint a vers megtisztítja érzelmi járatainkat, talán a legtalálóbban fogalmazta meg, miért érdemes verseket olvasni, azaz, hogy mi a költészet konkrét, kézzelfogható haszna.

Persze ez csak a jó versekre igaz. A rossz, művi költemény az ellenkezőjét éri el az olvasónál. Bár rengeteg a költő – megkockáztatom, talán többen is vannak, mint az olvasók, hiszen az interneten manapság bárki indíthat blogot, amatőr versfeltöltős portált, a publicitás könnyen elérhetővé vált szinte mindenki számára – az igazán jó kortárs vers, amely katartikus élményt nyújt, hatni tud ránk, felemel, esztétikai és erkölcsi támpontot ad, megerősít identitásunkban, egyre ritkább. A jó versnek a teljesség felé kell vinnie az olvasót, ha csak néhány pillanatra is kiszakítania a materialista világból, a mindennapok mókuskerekéből. Mezey Katalin költészete ilyen. Élő, pulzáló, hiteles, korszerű és időtálló líra. Weöres Sándor, a költő jó barátja és mestere az *Újra meg újra* című, harmadik verseskötetét – amelyért Füst Milán-díjat kapott – a következőképp ajánlja:

Ritka költő, még a legnagyobbak között is, aki olyan fogékony a mindennapi apró szenzációkra, mint Mezey Katalin. A napi élményeket úgy tudja versbe és verssé varázsolni, hogy felsőhajthatunk: ilyen a valóság, ez a valódiság és keresetlen őszinteség! Dörgő, megrázó, nagy eseményekkel valószínűleg semmit se tudna kezdeni, de a városi lakás, a bentről kifelé nézett természet, a család: kifogyhatatlan meglepetésekkel szolgálnak a költőnőnek. (...) Mezey Katalinnál nincs elvont emberiség, hanem a környezetébe tartozó emberi lények egyenként vagy kis csoportokban, minden fájdalommal és kevés örömmel. S az emberek körül ott röpül a sok levetett ing, mosatlan tányér, szobasarok gyűjtötte, szeretett hulladék. Rácáfol arra a régi tételre, hogy a líra személyi megnyilvánulás. Nem, itt már a líra csak közvetít a személyek között, és minden felolvad ebben az együttélésben, mely csupa izgott rezgés, de végső lényegében csupa szeretet.

Weöresnél találóbban Mezey Katalin költészetéről talán csak Oláh János írt a Parnasszus folyóiratban, ahol az akkor 75 éves költőt köszöntötték. (2015. – tavasz, XXI. évfolyam, I. szám)

Bár számos értékes szakmai visszajelzés született az eddigi életműről, ebben a néhány Weöres-sorban nemcsak fontos esztétikai megállapítás, értő elemzés sejlik fel, hanem az olvasó és a költőtárs, a barát empátiája is jelen van. Akárcsak Oláh János kisesszéjében, aki szintén egy olyan jellemzőre (a költő önarckép-verseire) hívja fel a figyelmet, amire addig más kritikusok nem figyeltek fel.

Mezey Katalin hitelessége több más mellett abban rejlik, hogy a mindennapok szépségeiből, például egy muskátli leveléből, pacsirtából, rigóból, trolibuszból, utcát mosó autóból képes poézist teremteni. Nem kellene nagy szavak, ideák, eszmék, hogy a magánélet, a kisgyerekeinek esti betakargatása, a test, a nőiség, a szépség és ifjúság tünékeny valója, a kert, a rét, a nagyváros igazi nagy verssé nője ki magát. A költő az apró pillanatokból sző csodát, meglátja a kicsiben az egészet, a teljességet. *Pannonhalma alatt* című vers alábbi sorai jó példa erre:

*A Pannonhalma alatti rét
füveiben akartam tetten érni,
megragadni a Mindenséget.
Mert ha a rét minden levelét,
minden fűszálát és minden virágját
egyenként lefényképezem,
el kell jussak a Végtelenhez.*

A pillanatról versszobrot farag. Igaz ez azokra a költeményekre is, amelyek nem a magánélet köré csoportosulnak, hanem a közösségről, a közösségi szerepvállalásunkról, a történelmünkről, a diktatúra igazságtalanságairól, a közelmúlt tragikus eseményeiről, a művészi és irodalmi élet kilátástalanságáról, a cenzúráról, a hatalom és a pénz aljasságáról szólnak, és helyénvaló azokra verseire is, amelyekben az istenhit, az elmúlás, a transzcendens foglalkoztatja.

Költészetének főbb témái az egyén és a közösség viszonya, a második világháború, a kommunizmus, a hatalom diktatórikus természete, az 1956-os forradalom, a rendszerváltás utáni időszak, az identitás, a haza, az istenhit, a szerelem, az anyaság, a nő, a művészet szabadsága, az idő, a gyász, az Isten és néhány vers erejéig a finom, nem bántó és harsány erotika. Minden téma közül talán a legmeghatározóbb az idő és az elmúlás. Korai verseitől az egészen újakig jelen van, és központi motívum a prózai munkásságban is.

Böszörményi Zoltán is utal erre a *Régi napok rendje* című elbeszéléskötetről írt kritikájában.

A költészetét mesternél és jó barátnál, Weöres Sándornál, Oláh Jánosnál, Nagy Lászlónál, Határ Győzőnél, Bertha Zoltánánál, Kemény Istvánnál vagy Mohácsi Jánosnál értőbben aligha tudnám megközelíteni. Írásom azokra a versekre, alkotói periódusokra tér ki, amelyek személyesen megérintettek, inkább a fiatalabb pályatárs olvasói recepciója kíván lenni, mintsem átfogó tanulmány, irodalomtudományi munka.

Az augusztusi fények hozzásimulnak a betűkhöz, belakják az oldalakat derűvel, még az olyan tragikus, súlyos versekbe is fényt

csempésznek, mint az *Október*, a *Határaink*, a *Mellékutcákon*, a *Temetés*, a *Vég*, a *Reggel nyolckor*.

A borítón a költő portréja látható, elidőzik szemem a rajzon, nézegetem a finom vonalvezetésű grafikát, amely Oláh Mátyás Lászlónak, a költő fiának nagyszerű munkája. Mintha arra törekedne a rajz, hogy összefoglalja ennek az igen változatos, gazdag spektrumú költészetnek az esszenciáját: a befelé figyelést, az érzékenységet, a világra, a közösségre és önmagára reflektáló költőt, aki néha sztoikus filozófus is, máskor meg extravagáns, avantgárd művész, aki folyton kísérletezik, lázad.

Az ajánlott énekek összegyűjtött verseket tartalmazó, a Magyar Napló Kiadó gondozásában 2016-ban megjelent, több mint ötszáz lapos könyv révén átfogó betekintést kaphat az olvasó Mezey Katalin költészetébe, amely az eddigi gazdag életműnek csak egyik szelete, hiszen prózaírói, műfordítói, drámaírói, irodalomszervezői munkássága is több kimerítő esszé tárgyát képezhetné.

Kronológiai sorrendben találjuk a műveket, az első, *Amíg a buszra várunk* című, 1970-ben megjelent kötettől a legújabb versekig minden jelentős művet, amelyet 2016-ig írt.

A költő teljes fegyverzettel érkezett az irodalomba, az első kötet versei között sem találunk zsenyéket, szárnypróbálgatásokat, kiforratlan képeket, ami arra utal, hogy a bizonyos isteni szikra mellett már kezdetektől tudatosan építkező, keményen dolgozó, a formai és költészeti hagyományok elsajátítására nagyon figyelő profiról van szó. Minden bizonnyal ehhez az is hozzájárult, hogy műfordítóként más népek irodalmára is rálátása volt. A jó vershez nem szükséges széljegyzet, magyarázat, hallani, érezni kell, hagyni, hogy hasson az érzékeinkre, átítassa a bensőnk, frissítsen fel, mint egy pohár finom ital. Miután végigolvastam a kötetbe gyűjtött verseket, arra gondoltam, megbontom az időrendi sorrendet, nem úgy olvasom újra, ahogy a könyvben következnek, hanem inkább a főbb tematikai csapásokra koncentrálok, ennek alapján választom ki a személyes kedvenceimet, amelyekről részletesebben írok esszémben. Mivel így is nehéz dolgom lett volna, hiszen mi alapján válasszak megannyi nagyszerű vers közül, mit emeljek ki,

és miről hallgassak, arra gondoltam, beleviszek egy kis játékos-
got, hiszen a költészet önfeledt játék is. Véletlenszerűen kinyitom
a könyvet, és arról a néhány versről írok, ahová épp kinyílt a kötet.

*Sziklák, hegyek gyúródnak / kéklő üveg ég alatt, / kolonc-sü-
lyuk, jaj, szakad; / s szélringatta rózsafal / nem zúzódik köveken*
– rögtön a kötet elején, a Csontváry című versnél nyílnak szét a
lapok, és talán nem véletlen, hogy pont itt.

Gyakoriak a kötetben az ehhez hasonló leheletfinom, légies,
plasztikus versképek, amelyek a madár, a szárny, a víz, a fa, az
ég, a szél, a felhő, a virág, a természeti táj motívumai mentén
rokoníthatók. Érzékletesek, szinte magunk előtt látjuk, akár egy
festményt, fényképet. Eljátszom a gondolattal, hogy külföldi va-
gyok, német vagy francia, műfordításban olvasom a verset, nem
ismerem a magyar festő *Magányos cédrus* című képét, Csontvá-
ryról csak hallottam, így a vers sorai mentén kell megrajzolnom
azt, ahogy *a cédrusfa táncot álmodik törzse köré*.

Mezey Katalin a mindenséget az élet és a körülöttünk lévő világ
apró dolgain keresztül érzékelteti. A pillanat szinesztéziája, a tüné-
keny idő, egy mozdulat, egy gesztus, egy emlékfoslány ölt testet
például a fent említett Csontváry-versben. Csak néhány emlékeze-
tes költői képet emelek ki, amelyek hasonló plasztikus erővel élnek
más versekben: *Hajam a vízbe lóगतom, / szememből vízigyöngy*
viráگزik (Ballada); Az ablakon túl elvéرزik a hegy, / fehér bordái
közt vörös tölgy lomb zuhog (A hontalanság évszaka); A Hold arcán
/ átnéz az égbolt, / az égbolt arcán / átnéz a Hold (A Hold arcán);
Cirkuszsátor a csönd, / a kitöltetlen forma, / szétverí majd az első
/ villám gyújtózsínórja. (Buda tornyai).

Másodjára a *Katáng* című versnél nyílik ki a könyv, akár a ma-
dár szárnyai.

*Itt heverek már órák óta a parton.
A rétről rovarok röppennek fel,
s egy-egy kört írnak le fölöttem,
arcomra katáng virága hajol,
nézi magát a szememben.*

*Most nem keresek szavakat védelemül,
s nem vágyom a gondolatokra,
mert születetlen élnek körülöttem.*

*Ha ismered a mezőket, a katáng gyöngye szirmai már
az őszt juttatják eszedbe.
S nézd a bolyhos magvakat és a fehér füveket,
s nézd a murok összecsukódott zöld tenyerét,
s nézz rám, majd ha e partot elhagyja a nap
ruhámba én is belebújok.*

Fenti állításomat, miszerint a költő pillanatszobrokat farag, erősíti meg ez a véletlenszerűen előhívott vers is. Néha elég csak figyelni az arcunkra hulló katánggra, a tücskök szonátájára, képesek leszünk meglátni a kicsiben a hatalmasat, a részekben az egészet.

Mezey Katalin identitása, családi kötelékei, felmenői gyakran kapnak helyet a verseiben, megrendítő anya- és apaversekkel találkozunk, megjelenik a nagyszülők emléke is, az elmúláshoz, a gyerekkorhoz kapcsolódó történetek, ezen keresztül pedig az identitásunk, hogy mit jelent magyarnak lenni, miért olyan súlyos nemzeti gyász Trianon (*Határaink* című vers!). A *Katáng* című költemény másik különlegessége a finom nyelvi utalás a költőnő erdélyi gyökereire. Az erdélyi olvasó számára elsöre talán föl sem tűnik, megvallom őszintén, ezzel én is így voltam, annyira természetesen szövődik a versbe a *murok* szó, hisz mi a répa kapcsán az állatoknak adott takarmányra gondolunk, és semmiképp sem a levesbe való, téglapiros, édes ízű zöldségre. De hasonló finom, játékos megoldásra lelünk az *Ars poetica* című versben az *eszibe* versbe építése révén is.

A kötet színes verslegyezőjéből ki kell emelnem azokat a verseket, amelyek zeneiségükkel fognak meg, valószínűleg a válogatáskötet címe sem véletlenül Ajánlott énekek. A szerző szándékosan hívja fel az olvasó figyelmét a költészet és a muzikalitás rokonságára, a rímes-ritmusos versekre, a kötött formájú költeményekre, amelyek olykor annyira fülbemászóak, akár egy dal. A kötetnyitó Ének

önreflexív, költői önarcképként, vallomásként is értelmezhető vers is ilyen – ide nyílik most ki a könyv, igaz, ez egy ügyetlen mozdulat miatt sikerült így, az imént cigarettagyújtás közben becsukódott.

De nem bánom, mert kardinális fontosságú versről van szó. A kötet nyitó- és záródarabja keretes szerkezetbe helyezi az életművet, történeti ívet teremt, kirajzolódik a pályáiv két fontos sarokköve. Az ének, mint szimbólum pedig a vers gyökereihez visz bennünket vissza. A kezdőversben fiatalos, lázadó poétikai önarcképet olvasunk. Mezey Katalin számos versében él a portré, az arc, a tükör fogalmakkal, reflektál saját magára, kételyeket, vívódásokat fogalmaz meg, a vers önismereti tükör is. És akkor lássuk az *Ének* című költeményt:

*Nem szeretem
a tűzszagot,
magára hagyott
tűz vagyok.
Lángokkal
nem vetekszem,
magamba
megbetegszem,
saját füstömbbe
fulladok.*

Hasonló dallamos, már-már dalszerű a szintén az első kötetéből származó, szerelmi témát kibontó *Hidegebb lesz*. Ehhez kapcsolódóan ki kell emelnünk még az *Ismerj meg*, a *Dal a véletlenről* című verset és a balladákat, ezek közül a *Ballada múlt idők szerelmeseiről* című költemény érintett meg leginkább, Faludy György szívemnek szintén nagyon kedves Villon-átköltéseit juttatta eszembe.

A záróvers transzcendens témát dolgoz fel, az Isten kerül középpontba. Az egyéntől halad a költő az egyetemes felé. Az ön-elemző, kételyekkel, bizonytalansággal tele versektől a rezignált, nyugalmat, biztonságot sugárzó, imának is beillő istenes versekig. A csillag, az ég, az univerzum, ahogy az Isten megteremtette

a világot, sokkal közelebb kerül hozzánk, ha elolvassuk a költőnő *Énekeljenek a csillagok* című versét. Katartikus élményt vált ki a vers, érezzük a vaskos kötet végén a pontot, hogy ehhez nem lehet mit hozzátenni, súlyos csönd nehezedik ránk, bámuljuk a csillagokat, álomba visszük a versben olvasottakat:

*Mint egy leplet, kiterítette az eget,
és kifeszítette, mint a lakósátrat.
Nem készített semmihez vázlatot,
gondolatban tervezte meg a mindenséget.
Amit eltervezett lecsukott szemhéja mögött,
képzeletében pontosan működött.
Lehunyta a szemét, és látta a teret,
utaztak benne a gondolatai,
követték és megelőzték egymást,
és mindegyikből valami született.*

*Elképzelte a bolygósereget,
és valahány forma eszébe jutott,
képzelt mindenből milliónyi fehér, fekete
és színes, kisebb-nagyobb változatot.
Mindről elgondolta, hogy mire jó,
milyen pályát fut be, mit vonz, és mit taszít.
És hogy legyen, mindnek nevet adott.
Éber gondolatokkal álmodott,
és felébredve a tiszta papírra írta:
„Utasításomra énekeljenek a csillagok.”*

Az istenes versek fontos helyet foglalnak el Mezey Katalin lírájában. A korai versekben kételkedő, vívódó, a materiálissal állandóan szembenálló istenkép rajzolódik ki, az új versekben a hit, a Fennvaló biztos pont, mentsvár. Érdeemes összehasonlítani *A fekete Mária* és *Hívtál, hiába nem hallottalak* című verseket. Mindkettő egy Mária-kegyhelyet választ témájául, s mintha az új a fiatalkorinak lenne a folytatása.

A *Születésnap i labdarózsák* című költeménynél nyílik szét harmadjára a könyv. Az egyik legmegrendítőbb anyavers, amit eddig olvastam. A rózsá jelképe egyébként más versekben is fölbukkan, az élet, az életerő, a fiatalság jelképe.

A költemény a létbevetettségünk, a mulandóság képe az öreg és beteg édesanya emléke, aki egykor senkivel nem alkudott meg, erős asszony lévén még a szeretetét sem fejezte ki, nem lágyult el az ajándék virágcsokortól, amit beteg kislányától kapott, s most olyan gyöngge, akár a gyermek, csak fekszik. A *Játszunk anyámmal* és az *Akár a rozsdás késeket* című versek is ide kapcsolódnak. Mezey Katalin az anya–lánya viszony konfliktusos pillanatait is feloldja ezekkel a versekkel, s mintha anya természetében talán kicsit magát is keresné.

Az idő tematikája, a szeretet, az elmúlás és a gyász nemcsak édesanyja emlékét megidéző versekben, hanem az édesapja halálát és emlékét feldolgozó *Szárazföldi tél* ciklusban is erőteljesen megjelenik. A költő szerettei, a gyász, az emlékezés több fontos vers ihletforrása. Nehéz és komoly témákat göngyöl fel, az emlékké finomuló fájdalomról csak az igazán érzékeny, befelé figyelő, minden apró rezdülésre fogékony költők képesek ilyen hitelesen írni, akik nem félnek attól sem, ha a fájdalom sötétjét kell verssé faragniuk. Erre a fájdalomra egy verscímet kölcsönöznék jelzőként a költőtől: *hőségfekete*.

A *Kettős bordicsérethez* nyílik ki a könyv. A *Bolygópályák* című kötet *Férfi és nő* ciklusának része a vers. A két nem ellentétpárja, a játékos, Weöres Sándorra emlékeztető könnyed derű köszön vissza. A férfi–nő kapcsolat, a szerelem szintén fontos téma a költőnél. Milyen különbözőek vagyunk, még a bor, a mámor is másképp hat egy nőre, és egészen másképp egy férfira.

Az asszony mondja:

*A férfi, hogyha nem iszik, komor,
kedvetlen, kákán is csomót keres,
faggat, elszámoltat, veszekedik,
a pénzeszacskó száját beköti.*

*De ha felhajt már jókor egy pohárral,
mindenkivel évődő és beszédes,*

*nem számolja a pénzt, amit kiad,
s a két hónapja megvett selymet is
hajlandó akár újra kifizetni.
Simul, szorongat, kényeztet, ígér,
sír, könyörög, zsarol és fenyeget,
mégis azt teszi, amit te akarsz,
könnyen az ujjad köré tekered.
A férfi s a bor, mint test és a lélek,
egymás nélkül mindkettő kevesebb.*

A férfi mondja:

*Az asszony, hogyha nem iszik, kíváncsi,
mindenre figyel, mindent megjegyez.
Percre számolja jöttöd-mentedet,
mint bolygó pályáját a csillagász.
Zsebedet, tárcádat, táskádat, mint a röntgen,
átvilágítja, észre sem veszed.
Telefonod, leveleid, ingedet és gatyádat
legjobb, ha rögtön nála keresed.*

*De ha iszik, szavait egybeölti,
maga se tudja, kinek mit beszél.
Feltárja lelke legbelsőbb zugát is,
és végbe viszi, amit fejébe vesz.
Amit nem tenne soha a szemed láttán,
most megteszi, ha akarod, ha nem.
Hódításait kérkedve tartja számon,
másra nem is emlékszik, nemigen.
Asszony és bor, pokol és a sátán,
ha együtt vannak, tudod, mire számíts.
Külön-külön: kétszeres veszély.*

Ebben a ciklusban kapnak helyet azok a versek is, ahol a hűségről és a csalásról ír a költő, a szerelem természetéről, az udvarlásról, az érzelem mulandóságáról, az ifjúság, a szépség tűnékenységéről. A ciklus érdekessége a versdialógusok érzék-

letessége, könnyen bele tudjuk képzelni magunkat a nő vagy a férfi bőrébe.

Utoljára a kötet egyik emblematikus verséhez nyílik ki a könyv. Az *Október hazalátogat* a 2006-os magyarországi zavargásokhoz kötődik, időben is közelebb van hozzám 2006 októberére, mint a történelemkönyvből ismert 1956 vagy a rendszerváltás, amiről halvány emlékeim vannak csak, a nagyszüleim, szüleim meséltek róla. Emblematikus vers, visszakapcsol a költő korábbi, eredetileg az első kötetéből kimaradt *Október* című verséhez is, amely az 1956-os forradalmat idézi fel. Rádöbbenünk, hogy hiába az évforduló, ötven év elteltével sem változott sok minden, legalábbis ami a gyűlölet természetét illeti.

*ötven év múltán sem látni, hogy enyhült a düh, netalán kihűlt.
Börtönfolyosón, véres fal előtt még mindig hihetetlen gondolat:
én állok itt, nem tévedés. Dobog a föld a kövezet alatt.*

Több olyan fontos vers sorakozik a kötetben, amely társadalmi-történelmi témát dolgoz fel, néha a húsba vágó ironia, a keserű humor eszközével élve. Ezek a versek közelmúltunk és jelenünk lírai látletelei. Hogy csak néhányat soroljak fel: *Európai megfigyelő*, *Ne hívd vendégül*, *Előbb izleltelek* vagy *A fehér ember*. Ezekből a versekből eltűnnek a légiés, finom, könnyű képek, a szerkezetük szikárabb, epikus hang jellemzi őket.

A fehér ember nyitósoraival zárnám az esszém. Úgy gondolom, minden európai és magyar ember számára megfontolandó gondolatok:

*Húsz év múlva, száz év múlva
Európa neve átokszó lesz.
Eljátszottuk a hivatásunk.
A javakból bálványt csinálunk,
pénznek hívjuk, csak őt imádjuk,
és az egész kerek világon
egyedül csak neki szolgálunk.
Urat-Teremtőt sose láttunk,
szeretetét haszonra váltjuk.*

„Az elmúlás ellen dolgozom. Az idő a leghatékonyabb múzám”

Varga Melinda
beszélgetése
MEZEY KATALINnal

„Az alkotás, a legesendőbb is, boldogító érzés”

– *Az első versed tizenegy évesen írtad az édesapádhoz, aki munkája miatt távol volt a családtól, imádkozás közben, éjszaka született meg a nyolcsoros költemény. Úgy fogalmazol ezzel kapcsolatban, hogy szinte készen kaptad a vers szavait. Gazdag műfajában változatos életmű áll mögötted. Az Ajánlott énekek című összegyűjtött verskötetedet olvasva úgy érzem, hogy ezeket a szavakat most is szinte készen kapod, ösztönös erő, tisztaság lakik bennünk. A vers kegyelmi állapot, az égiektől kapott ajándék?*

– *Vannak versek, amelyekre szinte nem is emlékszem, hogyan és mikor írtam őket. És vannak, amelyeknek többször is nekiülök, át- és átírom őket, hosszabb időn át forgatom, helyezem oda és vissza, cserélgetem, esetleg végül el is dobom egyes részeit, sorait. A végeredményen ez nemigen látszik, mert addig dolgozom a nehezebben születőkön is, amíg véleményem szerint egészen össze nem állnak.*

– *Gyakran írsz este vagy éjszaka. Weöres Sándor – aki meghatározó volt a költői pályád alakulásában – szintén szeretett éjszaka*

írni. Több versed kapcsolódik az álomhoz, illetve az estéhez, a csillagokhoz, a Holdhoz, hogy csak néhány címet említsek: az Éjszakai kibeszélgetés, a Késekkel teli, a Vasy Géza születésnapjára írt A Hold arcán, az Álomversek, a Hőségfekete. Mit jelent az éjszaka természete a vers számára, volt-e olyan versed, amelyet konkrét álom ihletett, különleges jelentéssel bír a számodra?

– Nem egy versem született és születik álomban, időről időre előfordul, hogy felébreszt a vers. Persze, nehéz ilyenkor kilépni az alvás jóleső kábultságából. Van, amikor a sötétben tapogatva keresek egy tollat és a jegyzetfüzetemet vagy bármely közelben lévő papírt, és megpróbálom „vakon” feljegyezni, ami eszembe jutott. De ilyenkor legtöbbször szinte olvashatatlanul írok, nem tudom jó helyre tenni az ékezeteket, ráadásul egymásra írom a sorokat. Amikor aztán reggel a kezembe kerül, alig tudom kiszabizálni az értelmét az éjszakai macskakaparásnak. Az is előfordul, hogy félálomban megpróbálom memorizálni azt, ami az eszembe jutott. Reggelre legtöbbször persze már semmire sem emlékszem. Volt már úgy is, hogy inkább beletörődtem a vers elfelejtésébe, de nem volt erőm felébredni. Azért legtöbbször sikerül erőt venni magamon, felkapcsolni a kis lámpát, és leírni azt, amit az álom megfogalmazott. Nagyon régóta előfordul velem ez. Gimnazista voltam, amikor egyszer álmodtam egy sort, ami félálomban azért tűnt nagyon fontosnak, mert úgy éreztem, hogy tökéletesen kifejez engem. Lámpagyújtással-e vagy vaktában, de lejegyeztem. Reggel már csak arra emlékeztem, hogy éjszaka találtam egy lényeges sort. Ott is volt egy kockás füzetlapon, az éjjeliszekrényemen a feljegyzés: „Elmezöld”. Így, egybeírva. Ehhez tudni kell, hogy az iskolában „Mező” volt a becenevem. A megálmodott, tömör kifejezésben, egyszavas versben, a félreértések elkerülése végett ott olvashattam a nevemet.

– *Visszakanyarodva a gyerek- és fiatal felnőttkorhoz: szinte egyszerre kezdted el lírát és prózát is írni, nyolcadikos korodig megírtál négy-öt verset és egy elbeszélést is. Egész korán, nyolcévesen barátkoztál meg Petőfi összes versével, ami szintén meghatározó élmény volt. A többműfajúság hogyan működhet jól egymás mellett, van erre*

valamilyen recept? Hiszen más munkamódszert igényel a regény, az elbeszélés, a vers, a műfordítás, a dráma vagy az ifjúsági regény.

– A szenvedélyes olvasó, aki voltam és vagyok, minden műfajban megtalálta a maga gyönyörűségét. Egyformán szerettem és szeretek verset, prózát, de még drámát is olvasni. Valószínű’ ez hozta magával, hogy életem során rábukkantam témákra, amelyek versbe, de olyanokra is, amelyek novellába kívánczoltak, sőt, regényt, drámát vagy filmet inspiráltak. Minden a képzeletünkben kezdődik. Ott születnek meg a verssorok, ott indul el egy-egy történet elbeszélése, és ezek a képzeletünkben felhőző művek sokkal varázslatosabbak, mint amiket belőlük meg tudunk ragadni, amiket rögzíteni képes az ember. Az eufória, a felfedezés gyönyörűsége sem ugyanaz már, amikor le kell ülni a papír vagy a számítógép elé, mint amikor még az elme képernyőjén szinte maguktól peregnek a képek, a gondolatok. A legtartósabb élmény persze a regényírás: közben valami olyasmi vesz erőt az emberen, mint amit Bolyai János fogalmazott meg: „A semmiből egy új, más világot teremtettem”. Tudom, hogy nagy merészség ez az összehasonlítás, de akár a rajzoló kisgyerekeken is láthatja bárki, hogy az eredmény értékétől függetlenül az alkotás, a legesendőbb is, boldogító érzés.

– A hatvanas évek elején a fiatal költőknek publikációs nehézségekkel kellett szembenézniük, szinte mindenki éveket várt az első fontos folyóirat publikációra, a debütkötetre. Az Élet és Irodalomban Nagy László közbenjárására fogadták el a hatvanas évek elején a verseidet, azokat, amelyeket előzőleg visszautasítottak. Olvashatók az első kötetedben, beválogattad az Ajánlott énekek című, összegyűjtött verseket tartalmazó kötetedbe; hogyan gondolsz vissza ezekre a versekre?

– Ezek a versek a hatvanas évek elején születtek, azaz immár több mint ötvenévesek. Ha egy-egy felolvasóesten kinyílik valamelyiknél a könyvem, felolvasom őket. Nem érzem, hogy megmentetődznöm kellene miattuk. Arra is következtethetünk ebből, hogy nem sokat fejlődtem az eltelt idő folyamán.

– Nőként még nehezebb volt pályakezdőnek lenni, hiszen akarva-akaratlan a fiatal és szép nő is előtérbe került, erre is felfigyeltek

az idősebb pályatársak. Ez manapság sem változott sokat, most is a legtöbb szerkesztőségben és kiadóban férfiak dolgoznak. Az alkotónak viszont a szakmai visszacsatolásra van elsősorban szüksége, azért küldi el a verseit valahová, hogy onnan megerősítést, szakmai bírálatot kapjon, a női valójára egészen máshonnan vár visszacsatolást... Ki hitte volna című versedben írod: Hiába volt / könnyű a felfogásom, / a szívem jó, / szilárd a jellemem – / ha mindez együtt / kevesebbet ért, / mint a feszes / trikó a mellemen. *Hogy élted meg, hogyan emlékszel erre vissza? Volt-e olyan nőnemű költő pályád elején, akihez fordulhattál, aki támogatott, elolvasta a verseidet?*

– Valóban mindig vannak és lesznek olyan emberek, akik viszszaélnek a helyzeti előnyükkel. Férfiaknál, nőknél egyaránt előfordul ilyesmi. Nem kellemes a másik oldalon lenni, nem kellemes kiszolgáltatottnak lenni. De szerencsére, ha keres, talál az ember olyan „mentort”, olyan jó barátot magának, aki a szakmai értékeire vagy hibáira is figyel. Aki tiszteli az emberi méltóságát. Pályakezdésem idején egyetemista költőbarátaim többnyire fiúk voltak, fel is szokták emlegetni, hogy az *Elérhetetlen föld* kilenc költője között egyedüli nő voltam. Ezt az antológiát főként az ötletgazdák szerkesztették: Oláh János, Utassy József és Angyal János, a későbbi irodalomtörténész. (Oláh János József Attila- és Babérkoszorú-díjas költő, az *Elérhetetlen föld* címadó versének szerzője, 1971-ben házasodtak össze, három gyermekük született: Lackfi (Oláh) János (1971) József Attila-díjas és Prima Primissima-díjas költő, író, Oláh Katalin Kinga (1974) szobrászművész, Oláh Mátyás László (1975) szobrász- és festőművész. A költő több verse és prózai munkája kötődik családjához, férjéhez, gyermekeihez. – *Szerk. megj.*) Az akkori pályakezdőket figyelembe véve toborozták a csapatot, és mivel évfolyam-, sőt, csoporttársaim voltak az ELTÉ-n, valószínű maguk közé tartozónak éreztek. De „nőnemű költő” barátaim is akadtak, többnyire nálam jóval idősebbek, és valamiért erről a témáról nemigen beszélgettünk. Viszont elég sokat írtam erről, legtöbbször ironikusan, mint az idézett versben is. Nagyjában-egészében erről szól az *Élőfilm* című regényem is. Valószínű nem így és nem ez az

élet fő kérdése, de nagyon sok más szereposztásban, a mikro- és a makroközösségekben is mindenütt megtalálható az erős és a gyenge viszonyának problematikája. És ha erre redukáljuk, akkor nyilvánvaló, hogy mennyire általános, mennyi mindent foglal magában ez a téma, és hogy milyen nagy a hatósugara.

– *Mit gondolsz arról a „gyűjtőfogalomról”, hogy nőirodalom, pejoratív, skatulyázó, vagy éppen hasznos például az olyan nőalkotókat tömörítő antológia, mint a Szomjas oázis?*

– Ha a „férfi-irodalom” kifejezést használjuk, az sem jelez minőséget, csupán a nembeli lényegre vonatkozó meghatározás. Ha valakinek épp a nemük alapján van kedve egybegyűjteni a szerzőket, tegye, szerkesszen kedvére csak női vagy csak férfi alkotókból álló gyűjteményeket, annak is lehetnek tanulságai. Előfordul, hogy szakmán belül vagy szakmán kívül is leszólásként használják a „nőíró”, „nőirodalom” fogalmakat. Tény, hogy a 20. század elejéig a nők legnagyobb hányada nem végezhetett sem középiskolát, sem főiskolát vagy egyetemet. Ezért a tudományokban és az alkotóművészetekben több ezer éves hátránnyal indultak nagyanyáink, és ezek a hátrányok máig sem egyenlítődték ki teljesen, amikor pedig már szinte több lány és asszony tanul a felsőoktatási intézményekben, mint fiú, férfi. Valószínű, hogy a nemek versengése is örök téma marad a történelem során, egyhamar nem fog eltűnni az életünkből, ha az utóbbi évtizedekben sokat változott is a helyzet.

– *Hosszú ideje a Kárpát-medencei Középiskolás Irodalmi Pályázat és a Sárvári Irodalmi tábor szervezője vagy, és részt veszel a zsűriben is. Ez a pályázat fontos bázisa a fiatal irodalomnak. Évről évre figyelemmel kíséred, a középiskolás tollforgatók milyen témákról írnak, milyen olvasmányélményeik vannak, sokakat indítottál útnak, akik ma már közismert költők, írók. Felfedezhető valamiféle közös jellemző, generációs csoportosulásra törekvés a fiatalabbak körében?*

– A 14-18 éves korosztály két jellemzője révén nagyon közel áll az igazi szépirodalomhoz: egyrészt a középiskolában a magyar- és világirodalom klasszikusainak műveit olvassák, ismerik meg,

bizonyos irodalmi műveltségre tesznek szert. Másrészt életkoruk, a kamaszkor változásai következtében felmerülnek bennük az élet fontos kérdései: „Mi az élet?” „Ki vagyok?” „Honnan jöttem?” „Hova megyek?” Könnyű felismerni, hogy ezek a kérdések a szépirodalom örök kérdései közé tartoznak, sőt, minden művészet valami módon ezekre igyekszik válaszolni. Így történhet meg, hogy minden évben a legjobbak legjobbainak a pályázataiban mindig olvashatunk érvényes, publikálásra méltó írásokat. Ugyanakkor az is sokat jelent, hogy ezek a fiatalok az irodalmi táborban megismerkedhetnek egymással, nemzedékké érhetnek, hasonló érdeklődési körű barátokat találhatnak, az értetlenség és közöny oldódik körülöttük.

A politikai hatalom kereszttüzeiben

– *A legendás Kilencek csoport és az Elérhetetlen föld antológia meghatározta a pályainduló éveidet. Ugyanakkor a politikai hatalom kereszttüzeibe is kerültetek, az Ifjúsági Lap- és Könyvkiadó jelentette meg kétezer példányban Darvas József írószövetségi elnök segítségével, Nagy László előszavával, Juhász Ferenc, Váci Mihály és Kormos István ajánlása nyomán. Milyen emlékezetes történetet osztanál meg az olvasókkal az antológia kapcsán? Milyen volt az első példányt dedikálni, emlékszel még, kinek írtad meg először?*

– Az első példányokat egymásnak dedikáltuk, majd mindannyian dedikációval láttunk el jó pár kötetet, amelyeket elsősorban az általad is említett négy ajánlónknak, a kötet előszavát is jegyző Nagy Lászlónak, továbbá Juhász Ferencnek, Kormos Istvánnak és Váci Mihálynak szántunk. De többi segítőinknek is, pl. az antológia kéziratát az Írószövetség elnökéhez, Darvas Józsefhez eljuttató Kiss Ferenc irodalomtörténésznek is és Darvas Józsefnek is, és mindazoknak a jeles költőknek és íróknak, akik az antológia kiadását támogatták, akik az évek során mellénk álltak. Amikor a nyomda elkészült a kötetekkel, valami okból az Ifjúsági Lap- és Könyvkiadó már nem akarta vállalni a terjeszté-

sét. Rám telefonáltak, hogy még aznap vigyük el a példányokat a nyomdából. Az első ezer példányt így egy taxis segítségével, két fordulóban én szállítottam el a nyomdából a Fiatall Művészek Klubjába (ma KOGART-ház). Azért oda, mert a kiadó azt is közölte, hogy a klub fogja az antológia további sorsát intézni. A második ezer példányt már, ha jól emlékszem, Oláh János és Angyal János szállította be a klubba, miközben ott összegyűlt mind a kilenc szerző, és elkezdődött a tiszteletpéldányok szétosztása és a dedikálás. A legszebb az volt, hogy mindez a névnapomon, 1969. november 25-én történt.

– Amíg a buszra várunk *című debütöteted verseit az Ajánlott énekek című összegyűjtött verseskönyvedben olvastam. Legfeljebb a témaválasztás utal arra, hogy ezek a versek egy fiatal költő művei. Érett hanggal, teljes fegyverzettel érkeztél az irodalomba. Mégis mintegy három évet várt a kéziratod a két létező kiadónál (a Szépirodalmi és a Magvető Kiadónál) a megjelenésre. Milyen munkafolyamat előzte meg az első kötet kéziratát, őrzöl olyan verseket, amelyeket nem tettél be az összegyűjtött verseskötetedbe?*

– Sajnos, elég rendetlenül tárolom a kézirateimat, másrészt gyakran előfordul, hogy valamely aktuális jegyzetfüzetembe, levél hátára vagy más cetlikre felírok szövegeket. Így hát vannak kéziratok, amelyek akkor nem kerültek elő, amikor 2015-ben összeállítottam a kötetemet. Mai napig nagyon sokféle munkán dolgozom egyszerre, úgyhogy eddig csak konstatáltam ezeket a hiányokat. Talán majd, ha könyvvé állnak össze az utóbbi három évben írt verseim, akkor sikerül ezt is megoldani.

Öt évtized verstermése

– *Amikor az összegyűjtött versesköteteden dolgoztál, milyen szempontok alapján válogattál? Mi határozta meg, hogy például az ének jelképes jelentéssé nője ki magát?*

– Igyekeztem betakarítani öt évtizedes verstermésemet. Ez volt a legfőbb célom, szerettem volna egyben látni és egyben asztalra

tenni mindent. Az *Ajánlott énekek* egyik versem címe, de kötetem élére kicsit ironikusan emeltem ki. Afféle: „ajánlom magamat”-ként, ez, mint tudjuk, egy régi elköszönési formula volt.

– *A címadó vers, a kezdő- és a záróvers keretbe helyezi a könyvet, s óhatatlanul úgy értelmezi az olvasó, hogy kicsit arra is reflektálni akarsz, a vers és zene egy töről fakadnak. Jól látom?*

– A vers és a zene valóban egy töről fakad, és Kodály Zoltán szerint a vers, a szöveg volt előbb, annak ritmusa ihlette, keltette a hozzá kötődő zenét. Ugyanakkor kötetem összeállításakor nem foglalkoztam ezzel, lehet, hogy a Véletlen keze van a dologban.

– *A nyitóvers, az Ének egy önarckép-vers, a záróvers pedig a transzcendenshez köthető. Mindkettő meghatározó téma a költészetben. Gondolom, nem véletlen, hogy mi kerül a kötet elejére és mi zárja a könyvet...*

– Véletlen abban az értelemben, hogy az egész kötetben a versek születésének kronológiáját igyekeztem követni. (Ez alól csak a gyermekversek fejezete, a *Holdének* kivétel). Az *Éneket* 1960 őszén, 17 éves koromban írtam, nem álomban, jól emlékszem a születésére. Az *Énekeljenek a csillagok* viszont álomban született vers, amelynek a végén szerepel is ez: *Éber gondolatokkal álmodott, / és felébredve a tiszta papírra írta: / „Parancsomra énekeljenek a csillagok.”* (A könyvben még az szerepel, hogy „utasításomra”, de azóta visszatértem az eredeti szöveghez.)

„Csak olyasmit fogok leírni, aminek igaz voltáról meggyőződtem”

– *Oláh János hívja fel a figyelmet a Parnasszusban megjelent esszéjében az önarckép-verseidre. A portré inkább belső portré, még ha külső jegyekből is indul ki néha. A vers önismereti tükör?*

– Nagy meglepetés és egyben nagy visszaigazolás volt számomra János tanulmánya. Ilyesmit nem lehet megérdemelni, legfeljebb meghatottan, hálával – és kétségekkel tele – elfogadni. Úgy a húszas éveim végén elhatároztam, hogy csak olyasmit fogok leírni, aminek az igaz voltáról meggyőződtem. Nagyon ke-

vés az, amit biztosan tudhat az ember, miközben én semmit nem akarok az utánam következőkre hagyni, aminek hiteléért személyesen nem tudom vállalni a felelősséget. Sok jeles szerző egész más poétikai alapvetést követ, de nekem ez lett a vezérfonalam.

– *Számomra a legkedvesebb ilyen önarckép-vers a Rigó. Engedd meg, hogy idézzem:*

a bodzafán. Mint madárkönyvekben,
Bogyótányér fölött, zöld levelek között
behúzza nyakát.
Sárga csőr, kémlő fekete szem.

Laza szárnyak, kerek tollmadár,
Biztosan létezik.

Melyik könyvben vagyok
– tőlem függetlenül –
ilyen pontosan rögzítve én?

A Holdénekben, a gyerekverskötetben is feltűnik ennek a kedves madárnak az alakja. Van szándékos, jelképes jelentése annak, hogy más madarak is gyakran megjelennek a versekben? A varjú például már-már visszatérő motívum...

– Nagyon közel állnak hozzám a madarak, az állatvilág tagjai közül talán a legtöbbet velük találkozom, foglalkozom. Valószínűleg szentimentális és gyerekes ez a vonzalom, de létezik. (Mondjuk nem a varjak iránt, szegények általában vészjósló szerepet kapnak a verseimben.)

Az istenes líra

– *Izgalmas volt olvasni a fiatalkori istenes verseket és az idő(nk)ben hozzánk közelebbiekét. Kezdetben a kétkedő, lázadó fiatal és a hitében megerősödött, biztos ponthoz megérkező érett költő rajzoló-*

dik ki, akár egy életút, olyan. A legszemléletesebb ilyen szempontból talán *A fekete Mária és a Hívtál*, hiába nem hallottalak verseid. Mindkettő Mária-kegyhelyhez kötődik. Milyen jelentősége van a Mária-kegyhelynek és ennek a két versnek? Mi kapcsolja őket össze?

– Mindkét vers ugyanannak a Mária-kegyhelynek a Madonnájához szól: a svájci Einsiedel csodatévő Fekete Máriájához. Fiatalon, svájci tartózkodásom idején elvittek a rokonaim Einsiedelbe, és én hitetlen szemmel néztem, láttam mindent ezen a gyönyörű és akkoriban igen látogatott szent helyen, a versem is ennek a hitetlen jelenlétnek a jegyében született. Hozzá tartozik ehhez, hogy mélyen hívő családban nőttem fel, de 18 éves koromban, egyetemre kerülve, valamiféle késő-kamasz lázadásként hátat fordítottam a családomnak is és a hitnek is. Ebben a korszakomban talákoztam tehát először a Fekete Máriával. Majd 1978-ban Máriaremetére költöztünk, azóta is a híres budai kegytemplomra néznek az ablakaink. Ezt a templomot egy, a sváb telepések által a 18. században Einsiedelből Magyarországra hozott, csodatévő Mária-kép tiszteletére emelték: Fekete Mária kegyképe ma is ott látható a főoltáron. Úgy érzem, és erről szól a *Hívtál, hiába nem hallottalak* című versem, hogy Istenhez való visszatalálásomban ennek a véletlennek is fontos szerepe volt.

Történelmi és közéleti versek

– *Fontos beszélnünk a történelmi témákat, az egyén és a közösség viszonyát, az identitásunkat érintő versekről is. Az Októbert, az első kötetből politikai okok miatt kicenzúrázott művet és az Október hazalátogat című, a 2006-os magyarországi, szintén a tragikus eseményekhez kötődő alkotást mindenképpen meg kell külön is emlétenünk. Mintha semmi sem változott volna, mintha nem lenne okunk reményre, s a történelem minduntalan megismételné önmagát.*

ötven év múltán sem látni, hogy enyhült a düh, netalán kihült. Börtönfolyosón, véres fal előtt még mindig hihetetlen gondolat: én állok itt, nem tévedés. Dobog a föld a kövezet alatt – *írod.*

A versnek identitásformáló, erkölcsi megtartó szerepe is kell legyen? Amikor például a Határaink, a Nacionálé, A fehér ember, a Recept című verseidet olvasom, úgy hiszem, hogy a költőnek szerepe van abban is, hogy a közösséget formálja, megerősítse az identitásában, elgondolkodtassa. Mit gondolsz a közéleti költészetről, az Édes hazám antológia kicsit másabb, közéleti hangú verseiről?

– Más felfogásban szólnak a közletről, de mégiscsak a közösség életéről szólnak ennek az antológiának a versei, ami a korábbi, divatos esztétikai irányzatok által sulykolt, individualista elzárkózáshoz képest előrelépés. Karácsony Sándor, a 20. századi nagy magyar pedagógus, pszichológus és bölcsele szerint az emberi élet minden vonatkozásában társas létet jelent, Karácsony művei középpontjában a társasléktan áll. Munkásságának egyrészt nagyon is kihasználta, másrészt elhallgatott gondolata az, hogy az ember nem önmagában álló valaki, nem „Ding an sich”, ahogy Platon nyomán Kant fogalmazott, nem érthető meg, nem szólítható meg annak a kapcsolatrendszernek az ismerete nélkül, amelybe beleszületett, amelyben él.

– Egyik nagyszülőd erdélyi, az erdélyiség is megjelenik a verseidben, olyan játékos szófordulatoknál, mint a Katáng című versben a 'murok' vagy az Ars poeticában az 'észibe' szócska. Biztosan nem véletlen, és nem csak a poétikai játék, a szép hangzás miatt használtad ezeket a szavakat...

– Valóban nagy zarándokhelyünk Erdély, nélküle nem létezik a magyarság ma sem. Anyai nagyapám Szatmárnémetiben nőtt fel, ami a Partiumban található, de manapság minden területet Erdélynek hívunk, ami a román határ túloldalán fekszik. Apai nagyanyám viszont a felföldi, mátyusföldi Nádszeg szülötte volt, apai nagyapám pedig a Duna–Tisza közén, a Kiskunságban született, de vannak a bácskai Szeremléről származó felmenőim is. Bár szüleim már Budapesten születtek és nőttek fel, a beszédjükben ott voltak az otthoni hangok, hangsúlyok, szavak és szólások, amelyek anélkül ragadtak ránk, hogy tudtuk volna, honnan is kaptuk őket.

„A képversekben, talált versekben, abszurd szövegekben leginkább a játék vonzott”

– Az Anyagtanulmány című köteted megjelenésére is hosszú időt kellett várnod, végül Nagy László közbenjárására a Szépirodalmi Könyvkiadónál látott napvilágot. A kötet egyik különlegessége a prózaversszerű költemények, a formával való kísérletezés, a képversek, az avantgárd, az absztrakt jelenléte, amelyet aztán a harmadik kötetben is, az Újra meg újra címűben is folytatsz. De erről mintha kevesebbet beszélt volna a kritika. Pedig fölöttébb érdekesek. Mi az oka, hogy végül is nem folytattad az avantgárdabb stílusú verseket, kevesebb képverset, prózaverset írtál később?

– Fiatalon talán nagyobb szerepe volt az írásaimban a játékoságnak. A képversekben, talált versekben, abszurd szövegekben leginkább a játék vonzott. A későbbi évtizedekben jobban hajlottam Tolsztoj figyelmeztetésére. „Írni csak akkor szabad, ha nem lehet nem írni!” A gyerekverseimben azért maradt a formai játékokból, a tréfás szövegekből mutatóban valami, ilyesmit mostanában is szívesen írok.

– Hogyan kerültél közel az avantgárdhoz, milyen szerepe volt ebben Kassáknak, a képzőművészeti alkotásoknak? Kassák: Képarchitektúra, 1967 című versednek mi a története?

– Azt hiszem, ebben szerepe volt Oláh János Cézanne-rajongásának, egyáltalán a modern képzőművészet iránti érdeklődésének is. 1964-ben, svájci vendéghallgatóként már nagy lelkesedéssel jártam a zürichi Kunsthaus és más kiállítótermek avantgárd tárlatait is. Az irodalmi avantgárdot is ekkor ismertem meg, a könyvtárakban sokat forgattam a német nyelvű kortárs irodalmi folyóiratokat, az *Akzentére* még elő is fizettem. A német naturalistákról és a modern angol drámáról hallgattam az egyetemen előadásokat. Hazajövet ismerkedtem meg az *Új Symposion* című újvidéki folyóirattal, és fedeztem fel, hogy van magyar nyelvű neoavantgárd is. Kassák Lajos is nagy hatással volt rám, az *Egy ember élete* ma is az egyik kedvenc könyvem. A hetvenes évek elején a *MA* című folyóirat történetéről írtam az államvizsga-

dolgozatomat a MŰOSZ Akadémián. Ekkor ismerkedtem meg Kassák második feleségével, Klárával, aki mindenben segített.

– *És a Csontváry című vers? Megihlet a képzőművészet?*

– Középkoroktól érdekelt a képzőművészet, rajziskolákba jártam, keramikusnak (is) készültem, ezek a vonzalmak és élmények aztán megjelentek a verseimben is. Csontváry felfedezése az 1963-as székesfehérvári nagy Csontváry-kiállítás-hoz kötődik, és Németh Lajos akkoriban megjelent albumához. Akartam én is – Kassákot követve – egy olyan albumot készíteni, amelyben a festmények mellett ott szerepelnek a róluk írt verseim. Ennek az elképzelésnek a jegyében született a *Csontváry* vers, ez volt az első, aztán írtam egy Renoir-képről és Kassák képarchitektúrájáról. Az albumból, az akkori kiadási viszonyokat ismerve, nem csoda, hogy mégsem lett semmi.

– *Az Újra meg újra című verskötetetedet Weöres Sándor és Határ Győző ajánlja, '85-ben Füst Milán-díjat veszel át a könyvért. Több versed ajánlod nekik. Hogyan találkoztál Weöressel, Határ Győzővel, van olyan emlékezetes hozzájuk kapcsolódó történet, amit szívesen megosztanál az olvasókkal?*

– Határ Győző már 1970-ben, első verseskötetéről szép recenziót írt, el is küldte nekem írását, ami elhangzott a Szabad Európa Rádióban, és megjelent a müncheni *Új Látóhatárban* is. Ettől kezdve levelező kapcsolatban voltunk, és könyveimet általában mindig sokra értékelté, méltatta különböző nyugati magyar orgánumban. Nagy szeretettel és hálával gondolok rá ma is, hiszen azokban az években értő és méltányos kritika alig jelent meg írásaimról. 1989-ben, Weöres Sándor temetésén láttam őt először, de találkozni csak a kilencvenes évek elején találkoztunk, jó barátok lettünk, feleségét, Piroskát is megszerettem. Utolsó éveiben verseskötetvé kiadója is voltam, nagy fájdalmat jelentett a halála. Weöres Sándorral és Károlyi Amyval a hetvenes évek végén találkoztunk, amikor két évig a Szovjet Irodalom című folyóirat megbízott versszerkesztője voltam, és orosz versek fordítására kértem fel őket. Meghívtak magukhoz, nagy szeretettel és érdeklődéssel fogadtak minket Oláh Jánossal és a

gyerekeinkkel együtt. Anyi megbecsülést és figyelmet kaptunk tőlük, amennyi elég volt a pályánkon mutatkozó nehézségek, a szakmai visszhangtalanság elviseléséhez.

– A Magyar Napló *életműsorozatában jelent meg a Régi napok rendje című elbeszélésköteted, amelynek első fejezete, a Bonyolult történet, 1987-ben született hét elbeszélést tartalmaz, ami nem jelenhetett meg, a második rész nyolc új elbeszélést. Hogyan tekintesz vissza régebbi könyveidre? Szoktál átértékelni, újragondolni régi műveket? Az Élőfilm és a Levelek haza című regény kapcsán is ugyanezt kérdezném, hogyan rezonál újraolvasva?*

– A Magyar Napló Kiadó vállalta az életműsorozatom kiadását, amiért nagyon hálás vagyok. Így került sor a *Levelek haza* és az *Élőfilm* újabb megjelenésére. Jó volt szembenézni ezekkel az évtizedekkel korábban született regényekkel, örömmel érzékeltem, hogy nem ártott meg nekik az idő, nem kellett miattuk szégyenkezniem. A *Levelek haza* című regényben néhány szót, az *Élőfilm*ben néhány oldalt húztam ki, ahol úgy éreztem, hogy nem elég feszes a szöveg. Alapjában véve változatlan kiadásban jelentek meg. A *Régi napok rendje* régi és új, kiadatlan novelláimból állt össze. Korábban Illés Endre, a Szépirodalmi Könyvkiadó igazgatója jóvoltából jelentek meg a versesköteteim, regényeim. Halála után, 1987-ben azonban a kiadó visszaadta előkészületben lévő novelláskönyvemet, és nem kívánt a továbbiakban foglalkozni írásaimmal. Az akkor fiókba került hét elbeszélésemet és az *Ismernek téged* című elbeszélés- és kisregénykötetem megjelenése, azaz 2014 óta írt novelláim egy részét rendeztem össze új könyvembe. Úgy éreztem, hogy méltatlanul maradtak a fiókban: minden változtatás nélkül jelentek meg az idei Könyvhétre.

– *Ha sarkítani szeretnék, a különféle műfajban írott könyveket két nagy téma kapcsolja egymáshoz: az idő és az emlékezés. De javíts ki, ha nincs igazam... Ha egyetlen versidézzettel, prózai mondatokkal kellene összefoglalnod az eddigi életműved, mit ragadnál ki, mi az, ami egyfajta mottóként, ernyőként összefogná a könyveidet?*

– Az elmúlás ellen dolgozom. Az idő a leghatékonyabb műzsám.

Federico Quiroga

Kígyópecsenye

Vassy Zoltán fordítása

Hallottam egyszer egy idős embertől, hogy fiatalon az öregebbekből élünk és tőlük tanulunk, mígnem az akkor fontos dolgok lassan és feltűnés nélkül háttérbe szorulnak, és aztán váratlanul észrevesszük, hogy már az öregebbek élnek belőlünk, és tanulnak tőlünk. Ez ellen nincs mit tenni, a sor halad, az elől lévőköt tolják a hátul lévők. Egyre kevesebb lesz a nagynéni és nagybácsi, ám egyre több az unokahúg és unokaöcs. Kultúrkedvenceink, mint Morgan Freeman, Clint Eastwood vagy Sean Connery, egy nap nincsenek már. A belenyugváson kívül mindezt akár szeret-hetjük is, némi hittel az élet bölcsességében.

Az én egyik öreg tanítómesterem Mario Diuberti volt, családi farmunk egykori traktorosa, akitől rengeteg fontosat tudtam meg a gazdálkodásról. Nem olyasmikről, mint a fotoszintézis vagy a tehén-szarv alkotórészei, vagy egyáltalán bármi, amit az agráregyetemnek kellett volna a fejembe töltenie, hanem amik a gyakorlatban igazán fontosak, és amiket csak menet közben tanulhatunk meg.

Egyszer Marióval gödröt ástunk egy fenyővel borított domb lábánál, vizet keresve egy szélkerekes szivattyúhoz és a hozzá csatlakozó tehénitatóhoz. Felsétáltunk a dombra is, már nem emlékszem, mi célból. Mario egyszer csak rám kiáltott:

– Vigyázz!

Lenéztem a földre, és közvetlenül a cipőm mellett megláttam egy kígyót, összetekeredve, mint egy szúnyogriasztó spirál. A szája nyitva volt, szemlátomást harapásra készen. Rémulten hátraugrottam, egyenesen Mario karjába. Úgy festhettünk, mint egy újonc szerelmespár.

– Ez egy sasará – mutatta Mario. – A legveszélyesebb kígyó er-refelé. Ha beléd mar, és nem kapsz idejében ellenmérget, meghalsz.

– Igen? Kedves! Tudsz valakiről, aki tényleg így járt? – kérdeztem, még mindig a karjai között.

– Hogyne... Például egy Amigorena nevű cimborám, akit Baszknak becéztek.

Mario elmesélte a nagyjából negyven éve történt esetet. Az illető cimbor a tehenészek szokásos vászoncipőjében dolgozott egy farmon, és véletlenül rálépett egy sararára, amely megharapta a bokáján. Bár nagyon fájtn neki (a „nagyon” helyett Mario egy másik szót mondott, amit most illendőségből nem idézek), kemény fickó lévén nem törődött vele; csak délután ötkor, a munkaidő végén ment haza, akkor megfürdött, ivott egy csésze mateteát, majd elballagott a kórházhoz. Rögtön kapott ellenmérget, de későn. Egy darabig elmezavarai voltak – a sarará mérge az idegrendszerre hat –, aztán meghalt.

– És vigyázz a kutyádra, mert a sarará nekem már nyolc kutyámat ölte meg! – tette hozzá Mario.

Elbeszélte közülük azt az esetet, aminek áldozata a szívének legkedvesebb szuka volt, és igen hasonló előzmények után pusztult el, mint Amigonera. Csak Mario előadásában ez a történet valahogy még szomorúbban hangzott. A tanulságot így foglalta össze:

– Szóval a legelőn mindig viselj csizmát, a ház körül a füvet tartsd rövidre nyírva, járás közben nézz a lábad elé, és tudj róla, hogy a sarará még percekkel azután is képes harapni, hogy félbevágta.

E szabályokat betartva attól kezdve sose kerültem konfliktusba Buenos Aires tartomány legmérgeesebb kígyójával. Mígnem egy szép szeptember végi napon megérkezett a farmra Yaniv Cohen Izraelből, hogy a „Biógazdaságok Világszövetsége” szervezésében önkéntes munkát vállaljon.

Reggel furcsa zajokra ébredtem. Nem harkály fűrt lyukat a ház falán, nem a macska kaparászta éhesen az ajtót, nem tehenek legelték az ablakpárkányon cserépben növekvő petrezselymet. Yaniv ágya üres volt. A beszűrődő bíbor és narancsszínű fény jelezte, hogy még alig hajnalodik.

Felkeltem, felöltöztem (a nadrágszárak mint két hideg kályhacső), beleléptem a cipőmbé (a béka ugrása igazán elegánsra sikerült), és kimentem a konyhába. Nem volt ott senki.

Végül ráleltem a konyhakertben. Csak deréktól felfelé látszott, kezébe ásólapáttal. A gödröt szemlátomást ő maga ásta ki. Mellette heverészett Brúnó kutyám, akivel hamar jó pajtások lettek.

– Yaniv... Mit csinálsz?

Angolul beszélünk, ami Argentínában is a nemzetközi érintkezés nyelve, dacára a Falkland–Malvin háborúnak.

– Jó reggelt! Tegnap említetted, hogy ki kell szednünk ezeket a régi póznákat. Nem akartalak felébreszteni, hát elkezdtem.

– Segítség nélkül?

A két és fél méter hosszú és ahhoz méltóan vastag póznák az ország szubtrópusi részén élő, híres *quebracho*, azaz „fejszetörő” fából készültek, aminek fajsúlya a vaséval vetekszik. Ráadásul be voltak tekerve rozsdás szögesdrótokkal.

– Persze, megy egyedül is. Eggyel már végeztem, csak kilenc van hátra.

– De hát vérzel!

Mutattam a mellén lévő sebre, amely nyilván valamelyik drótól származott. Meglepve pillantott rá, aztán egy marék földdel lesimíttatta, mintha mosná.

A következő néhány órában Yaniv egy percre sem állt meg. Akár egy emberméretű markológép, az ásólapát Terminátora. Mozdulatait Brúnó megigézve követte tekintetével hol az egyik oldalról, hol a másiktól.

Ebédre főztem magunknak egy kezdetleges zöldséglevest, amit Yanival addigra már szokássá vált stílusunkban egyetlen hang nélkül kanalaztunk végig. Úgy éreztem magam, mint egy Shaolin-szentélyben, eltekintve, hogy kanalakat használtunk pálcikák helyett. Épp végeztünk, mikor Yaniv lemutatott a földre köztünk és az ajtó között, bármi látható érzelem nélkül.

– Ott egy kígyó – mondta.

Lehetett volna a pampa gyakori és ártalmatlan kulebraféléinek egyike, de sarará volt: a hátán lévő rajzolatból csak az őt utánzó, méregtelen „hamis sararával” téveszthettem volna össze, aminek a feje viszont sokkal keskenyebb. Húzott felénk a maga jellemző hullámmozgásával. Nem nőtt különösebben nagyra, de épp elégre ahhoz, hogy eszembe jussanak Mario intelmei.

Gyorsan odavetettem Yanivnak, hogy a harapása halálos, és hogy a lábánál heverő Brúnót azonnal fogja meg. Én pedig az ott lévő másik ásólapátunkkal rámértem vagy száz csapást, amíg szinte felismerhetetlenné vált. Yaniv hol rá, hol rám nézett, és egészen lázba jött.

– Remek! – kiáltotta. – Este kígyóhúst eszünk!

Láthatta rajtam, hogy tetszik a tőle szokatlan humor, ezért elkomolyodva hozzátette:

– Nem vicc, minden kígyó ehető, sőt jó ízű.

– De ez már össze van trancsírozva!

– Na és?

Még pár percig vitakoztunk, végül előálltam egy kompromisszumos javaslattal: ezt most békén hagyjuk, de ha megint elkapunk egyet, azt úgy intézzük el, hogy étvágygerjesztőbb maradjon. Kissé csalódottan ugyan, de Yaniv beleegyezett. Folytatta a póznák kihúzkodását, én pedig a ház kitakarítását.

Úgy húsz perccel később tűnt fel az ablakon át, hogy siet valamerre, nyomában Brúnó, majd kisvártatva visszafelé tartott, baltával a kezében. Mi az ördögöt csinál ez, mormogtam félhangosan, mikor a látómezőmből eltűnt. Űtés zaja hallatszott, majd Yaniv megjelent az ajtóban. A fej nélküli sarará teste még mindig vonaglott, de kiszabadulása persze esélytelen volt a terminátoros karizmokkal szemben.

– Tehát este kígyóhúst eszünk! – jelentette ki határozottan az izomember. Most láttam először mosolyogni.

Mekkora az esély rá, hogy az ember ugyanazon a napon két sararával találkozzon? Eddig a ház közelében soha egyetlen egy sem fordult elő. Bár igaz, ha valamikor, hát most kora tavasszal kellett ennek bekövetkeznie: Mario magyarázata szerint a téli álom után előbújva kiváltképp aktívak és éhesek, tehát ilyenkor érdemes a leginkább számítani rájuk. Ezért kapálódzott ez tovább így fej nélkül is, olyan fáradhatatlanul, mintha csak méltó akart volna lenni a gyilkosához.

Próbáltam visszaszívni a kígyópecsenyére vonatkozó ígéreteket, de Yaniv hajthatatlan maradt.

Mivel a sararápecsenye receptjének a dolgában a még mindentudónak hitt Google sem volt tájékozottabb, mint Mario, akit felhívtam, végül a jó öreg panírozást és olajban sütést választottuk.

Először is szép, egyenletes korongokat vágva a zsákmányból, miközben a korongok még ekkor is mozogtak! Csak a sütés dermesztette meg őket örökre.

Yaniv nagy kedvvel látott neki a falatozásnak, én sokkal tartózkodóbban. Végül is nem volt rossz... Bár azt hiszem, sütve és sózva ez bármiről elmondható. Ő mindenesetre még a legapróbb csontokat is fényesre szopogatta – úgy néztek ki, mintha egy trópusi hangyainvázio maradványai volnának.

Vacsoránkat természetesen ismét a Shaolin-szentély illemszabálya szerint csendben fogyasztottuk, ám ekkor jött a meglepetés: Yaniv beszélgetést kezdeményezett.

– Van családod? – kérdezte.

– Igen, anyám és húgom. Neked?

– A szüleim, egy öcsém és egy húgom. Ők ketten most épp katonák.

– A húgod is?

– Izraelben a katonai szolgálat mindenkinek kötelező. Férfiaknak, nőknek egyaránt.

Igen homályos fogalmaim voltak a hadseregről, igazából még a sajátunkról sem tudtam, milyen részekből áll.

– Te milyen alakulatnál voltál? Gyalogság, tüzérség, haditengerészet...

– Minket speciális feladatokra képeztek ki, például ha foglyokat kell valahonnan kiszabadítani. Keveréke volt a vízi- és a légi-erőnek. De három év után leszereltek.

Úgy vettem ki, ez csalódás lehetett neki, ám az arca ugyanolyan egykedvű maradt, mint amikor gödröt ásott, vagy mérges kígyót ölt. Én próbáltam derűlátó lenni:

– Akkor ennek köszönheted, hogy ilyen messzire elutazhattál!

– Igen, de szívesebben maradtam volna. Egész életemet a hadseregben képzeltem el, és most nem tudom, mihez kezdjek.

Többet nem mondott. Miután letakarítottuk az asztalt, úgy éreztem, most rajtam a kezdeményezés sora.

– Yaniv... Megnézünk egy epizódot a *Jóbarátokból*?

Yaniv hallgatott, csak enyhe homlokráncolása sejtette, hogy nem tartja az ötletet igazán helyénvalónak.

– Oké, tudom, hogy még néhány pózna hátravan – mondtam biztatóan –, de majd reggel korán felkelünk, és együtt gyorsan végzünk azokkal is.

Ez hatott, a homlokráncok kisimultak. Aki esetleg azt hinné, Yaniv lelkiismeretessége, mondhatni munkaláza minden önkéntesre jellemző, alaposan téved. A legtöbben egy kellemes vakáció reményével jönnek ide, ami viszont szerencsére majd' mindig együtt jár azzal, hogy lelkesen részt vesznek bármilyen vidám programban, vagy épp ők találnak ki ilyesmiket. Némi kreatív fantáziával a gazda így ráveheti őket mondjuk a vízcsövek befestésére, a muzeális korú és tartalmú kerti fészker kitakarítására, vagy akár vályogfal építésére egy új szerszámoskamrához.

Elővettem tehát a számítógépet, benne a *Jóbarátok* epizódjával. Csak úgy taláломra elindítottam az egyik részt. Yaniv előbb mosolyintott pár aprót, aztán nagyobbakat, még nagyobbakat, majd szívből jövő hahota tört fel a torka mélyéből. A vége felé már szinte egyfolytában kacagott, két tenyerébe fogta arcát, amely a jókedvétől olyan vörös lett, mint kicsit odébb a kert paradicsomai.

Ahogy elnéztem, nem a szupermunkás vagy a szuperkatona ült mellettem, még csak nem is a Terminátor. Csak egy srác volt, aki önfeledten szórakozik Joey bemondásain. Boldog, talán attól is, hogy itt dolgozhat egy argentinai biogazdaságban.

*

FEDERICO QUIROGA argentin földbirtokos és agrármérnök. Az 1600 hektáros borjúnevelő gazdasága mellett fenntartott, családi biokertészetében rendszeresen fogad önkéntes munkásokat a világ minden tájáról. Az itt közölt írás *Relatos de una granja* (Egy gazdaság történetei) című, 2018-ban megjelent könyvének egy fejezete. Irodalmi tevékenysége családi hagyomány, Horacio Quiroga nevű ősének néhány műve például mindmáig iskolai tananyag.

VASSY ZOLTÁN 1975-ig mesterséges intelligenciával foglalkozott az MTA SZTAKI-ban, majd szabadfoglalkozású telepátia-kutató lett. Többször dolgozott az Amerikai Egyesült Államokban és Angliában. Tanított az ELTE-n matematikai statisztikát és tudományos parapszichológiát. Nyolc könyvet írt, számos más művet fordított. 2011-től részben Argentínában él.

Kabdebó Lóránt

Helykeresés a létezésben

Kedves Vince Barátom!

A Székelyföld bemutatkozó estjén adtad kezembe legújabb, *Szárnyvonal* című, a létezésben helyünket kereső versköteted.

Egy kötet: sajátos szövegfolyam, mely az élet labirintusát formázza. A dedikáció Szabó Lórinchez és *A huszonhatodik év* hősnőjéhez,

Korzáti Erzsébethez szól. A materiális létezés és az ideális tér-idő képzeletét szembesíti: „...Szomorúbb / s szebb kevés volt...” És nekik ajánlja a kötetben megmutatkozó önmagát a hátlapon felragyogó szöveggel: „Az ég kéksége, a fű zöldje, a hó fehérsége, a szél zenéje / kint az ágakon, minden ugyanaz. A vér zúgása úgyszintén. / A lélek erdeje, mezeje, kék ege pedig – tudod – beláthatatlan.” A „lélek erdeje” pedig már felvezet az *Isteni színjáték* materialitást és spirituális gondolatmeditációt összevető helykereséséhez a létezésben.

Érteni vélem, követni mégsem tudom. Hiszen minduntalan látószöveget cserélsz. Egy pontosan érzékelő költő a folytonosan átalakuló élet változó pillanataiból kitekintve figyeli a köteten át az emberi élet határhelyzeteit. Élethelyzeteket próbál ki, közben ide-oda csapódik. Ítélni akar, de valójában ítéletre vár?

Szememben annak az emberi szemmel olvashatatlan írásnak a feloldását keresed, amely rejtélyként jelenik meg János Evangéliumában. Azt, ami kétszer is megismétlődik, ezzel még inkább

hangsúlyt adva a benne rejlő kihívásnak. A példabeszédek közé iktatva, mégis a létezés nem embernek mondott tanításaként. „Jézus lehajolt, és az ujjával írni kezdett a földön. / De tovább faggatták, azért fölegyenesedett, és azt mondta nekik: »Az vesse rá az első követ, aki büntelen közületek!« / Aztán újra lehajolt, s tovább írt a földön, / ők meg ennek hallatára eloldalogtak, / egyikük a másik után, kezdve a véneken, s csak / Jézus maradt ott a középütt álló asszonnyal. / Jézus fölegyenesedett, és megszólította: »Asszony, hova lettek? Senki sem ítélte el!« / »Senki, Uram« – felelte az asszony. Erre Jézus / azt mondta neki: »Én sem ítéllek el. Menj, de többé ne vétkezzél!«” (Jn 8.7–12) Szent Pál utóbb mintha ezt magyarázná: „A bűn ugyanis többé nem uralkodik rajtatok, mert nem a törvény alá vetve éltek, hanem a kegyelemben.” (Róm 6.15) Az ószövetségi törvény helyett a létezésben helyt találás lehetőségére való rámutatás – az ember helyének kijelölése ez a teremtett világban. Isten meditációja az ember sorsáról. A visszatérés útja a Paradicsomba? A bűn és az Éden szembesítése és szétválasztása.

Szerintem az ember a jelenet megszólítottja! Az Isten csak elmereng az oly igen emberi jeleneten. Cselekedni enged, de a módját mindenkinek saját magának kell kitalálnia, szabad akaratot ad hozzá, miközben ismeri a sorsunkban rejtőző eleve elrendeltséget is. Értelmezésére Szabó Lőrinc Sivatagban című versében tett kísérletet az általam ismert versek közül. Te egy egész kötetben sorjázod egymás után válaszaidat, köteted a homokba írottak kiolvasási kísérlete, vagy válasz is rájuk? Összeáll-e egészszé, avagy széthullik morzsáira? Lezárás, vagy a továbbfolytatás kezdete? „Belevesznek a futóbolond idő szelébe”, vagy általuk éled meg a feloldozottság számvetését? Végül is az egyes ember izgatottan megélt személyessége ez a kötet, vagy személytelenként mondódó, helykereső szöveg? Talán mindkettő?

A kötet a pillanatok kaleidoszkópja. Amelyet a férfiélet delén még lehet forgatni. További sorsokra rávilágítva. Hol szenvedést kiváltó képeket láttatva, hol változásban reménykedve, hol a szépség és a gyönyör felszikkasztó pillanataira várva, hol pedig a

tűnt idő emlékezetét rögzítve. A várakozás és a búcsúzás egymást cserélő és kiegészítő eddigi jeleneteinek kommentjeit összegzed. A személyes létezésről rálátsz most a mulandóság képeinek fájdalmas pusztultságára, és érzékeled a gyönyör villámütéseit is, amelyek annyira mulandóak, hogy csakis emlékezetként lehet tudatosítani.

Materiális önmegfigyeléseket mérsz hozzá a létezésben való elhelyezkedés elképzelt boldogságformáihoz. Látod a gyönyörűséget, a szépséget a tájban, környezetben, emberi viszonyokban, megéled a várakozás beteljesültségét, ami önmagában hordozza önmaga mulandóságát versed narrációjában – és megírod szöveged maradandóságában. A kötet teljessége: a létezés oximoronja. A mulandóság, lepusztultság megérzése, de a gyönyörűség áhítása, váltakozva. Az ember válasza Isten meditációjának kihívására. Íme, az emberi sors a létben.

Ha a percekben él, az autentikus időhöz igazítaná létezését, ha meg belegondol az elképzelhető boldog egyensúlyi létállapotba, kalandjai lepusztultságát panaszolja. Ha az eleve elrendeltség sztrádájára tekint, a kalandozások „szárnyvonalán” az otthontalanság kietlenségét éli meg. Egy kötet, amelyben életünk bizonytalanságai sorsköltészetként életnek meg, bárha a horizonton a létköltészet biztonságát távoli boldogságnak véli. És fordítva: a létköltészet ki-egyensúlyozottságából ki-kivágyódik szabad akaratával a szárnyvonalak bújócskázó kalandjaiba, ahol az érzések öröme a várakozások és a búcsúzó emlékezések lepusztultságában vesztegeti életét.

Éppen ezekkel a személyes sors vizsgálatában végiggondolt kételyekkel együtt nagyon érdeklődésem szerint való ez a szövegköteg. Talán ezért is írok a verseidről. Vagy inkább: lelkemben a verseid felverte port figyelem.

A belépő ebbe a rejtélybe: amit témaként felfedez köteted. Mert – és ebben mindketten egyetértünk – a torz sorsok ellenére a világ gyönyörűen szép. Percenként máshogyan, vagy örökké egyformán? De ezt hagyjuk Einstein és Heisenberg vitájának. Az autentikus lét akár percekre osztva, akár egyben látva-érezve csakis a szépségről beszél. És ehhez az ihletet te, az erdélyi, még

inkább elnyered. Mert Erdély a maga „szárnyvonalas”, tragikusan drámai kis világával a világegész példázatos csodája. A yeatsi „tragic joy” megvalósulása. (Legyen erre bizonyság ifjúságunk Erdély-látogatása, Erdély-imádata. Volt ebben persze atavisztikus szülőhely-vonzalom, a Kárpát-medencét visszaigazító rajongás. De magának az erdélyi tájnak és önállóvá váló évszázados kultúrájának rajongó csodálata is. Egyszerre az összetartozás és a másság vonzása.)

És ezzel megkapom a kötet cím magyarázatát. A kétarcú világ megjelenítését. Érdekes, te is Dsidával indítod elmélkedéseidet. Én ebből az Erdélyből, 1956. október 10. utáni hajnalon egy napig várva apámmal a Székely körvasút csatlakozására Székelykocsárdon (vasútállomása egyben vasúti csomópont is, románul *Războieni*) még borbélyhoz is eljutva, hogy – megadva a módját – frissen borotválva érjek nagyanyámhoz Marosvásárhelyre, meg szörnyű csorbát lefetyelve ebédre valami étteremben, csak vártam valami csodára az egész napos szürkeségben. Megismerve a belépés pillanatában a csodák visszáját, azonnal. Miként megszenvedte a Passió útját Dsida is, nagycsütörtökön. És te is, végig köteted szövegeinek tanúsága szerint. Prózában az *Erdély aranykorán*, a *Tündéerkerten* át a *Dühöng a déli szél*ig megtörtént Transzilvánia sorsának és létének ilyen irányú felkínálása, sőt már emberi sorsokra is alkalmazták, Fráter György, az „özvegy és lánya”, Bethlen, majd Hunyadi bemutatásával, de a személyes sorsként a létezés egészében történő helykeresés példázataként végiggondolás elsősége – szerintem – mostani kötetedet illeti meg. Előképe legfeljebb közös barátunk *Lovak a ködben* víziójának egyik epizódjában ígérkezett, a férfiséget és nőiséget, a tájban vívódó sorsot és létet szembesítő jelenetében. Ezért is olvashattam kötetedet olyannyira hozzám közel álló folyamatosságként. Vigyázz: ezen a „szárnyvonalon” megvan a sorsköltészet is, de a létköltészet is! A kinyílt ejtőernyő, a teljes létezéssel éppúgy, mint a bukás tragikus pillanatai. És ezekre figyelmeztet Margittai barátom kastélyokat számba vevő filmjeiben az alvinci rom döbbenetes képe.

Emberlétünk sorssá alakulása ebbe a csodát és romlást egyaránt szolgáltató környezetbe szül bele minket, de – földi értelemben – ezzel meg is öl. Mert születésünkkel az idő gyermekei leszünk. Megkapjuk a gyönyört, de vele kapjuk a zuhanás átélését is. A mi *Cantata profanánk* ezzel Balzac *Szamárbőre* lesz. A létköltészet gyönyörét megoldottad. Oly egyszerűen, mint a Teremtő, aki megtalálta a teremtés pillanatában az egyszerű tökéletességet, a *másképp nem is lehet* eksztázisát. A boldogságot, ami fenntartja ezt a világot. Aki nem gondol bele létezése sorssá válásába, az ebben a boldogságban élheti le életét. Bárhogyan is éli meg a születésével kiszabott helyén a rá osztódó kort és környezetet.

De ha világra szült anyánk, azzal sorsot is adott nekünk. Nem elbeszélhető történetet adott, hanem narrációmentes beledöbbenést minden pillanatba. A most-pontokra szakadó idő hullámozását. Amelyet enyhít, ellenpontosz a várakozások gyönyöre, és tönkretesz a visszagondolások emlékezése.

Szabó Lőrinc és Fekete Vince költészetében megmerülve én így írom: létköltészet és sorsköltészet szembesítése. Ebben a – nevezem: – oximoronban élünk. Egy óriás CT-ben, minden oldalról megfigyeltlen (miként egyik versedben bemutatasz egy ilyennek képzelt állampolgári állapotot), ejtőernyős zuhanásban, áldozatvállalásban. Mert megéljük az ideális és a torz szétválását. Az ima és gyönyör az egyik oldalon, a várakozás és búcsúzás a másikon. Választani? Inkább kiszolgáltatni magunkat.

Ebből a csapdából nem menekülhetünk. Érezzük az egyiket, és szenvedjük kétségbeesve a másikat. Ezt a dupla optikájú láttelepet gyönyörűen csinálod meg.

* * *

Mi az, ami új tematika ezzel a kötettel a magyar lírában? A „szárnyvonal” elhelyezkedése. A szépség, a gyönyör örök lírai téma. A röpke alkalmak gyönyörrel teli pillanatainak kettős világa: a lopott idő és a gyors mulandóság – úgyszintén örök téma. És a lopott alkalmak bűnös volta (főként a katolikus világban – a

protestánsok már a reformáció óta oldozgatták ezt) úgyszintén örök téma. De mindez külön-külön, alkalmanként volt megélhető, és természetesen ezt követően megírható. Ha ezeket szépen, költőileg szuggesztíven megírod – jó költő vagy. Lehetsz zseniális is – lásd Szabó Lőrincet.

Megírhatod a meglévő szabályos (legális?) kapcsolatot, mint az elhidegülés döbbenetes alkalmait, jeleneteit, megélését – ez új és megdöbbentő hatású –, de ezt már maradandó formában Tóth Laci Dunaszerdahelyen megírta. Nagy döbbenet volt nemrég számomra. Jeleztem is kritikámban, a Parnasszusban.

Neked mi maradt? A szokványossá alakuló otthon helyett (a korábban is megvolt, de most csak idődarabkákra kiszakítható) állandóan veszélyeztetett találkozási pillanatai. Jobbára inkább új és újabb búcsúzások. Egymást nem ismerések várakozása és a válások fájdalma helyett rutinja. A három összeszövése. És persze: összeszövése az állandó otthontalansággal. A gyönyörködés helyett a lepusztultság érzékelése. Tájban, szállásban, még a szeretkezésben is. Hiszen az autó, a telefon, a vasút mindent bizonytalanná, lelakottá pusztít. És ebben keresni a gyönyört, valami állandót, egy reménysugarat. Közben érezni a bűntudatot – hiszen a keresztény világ tagja vagy.

Jézus emberivé lett szemmel figyelte és isteni mindentudásával ismerte az ítéletre hozott asszony környezetét – sorsát – a maga teljességében. És mit tett az ítéletet kikényszeríteni akaró álságosok között? Valamit írt a porba. Ha költő lett volna: talán szonettet. De Isten volt abban a szemlélő emberben. A szonett szép, de kevés. Az ítélet pontatlan. Igazság? Az mi? Pilátus majd meg is kérdezi nemsokára. Mindenkinek igazat kell adnia. Mert olyan helyzetbe transzponálta az összes résztvevőt, amelyben mindenki részes, és mindenki rádöbben bűnösségére. Sőt talán sorsának lepusztultságára. Az dobja az első követ... Akkor már jobb az egészből kimenekülni: te pedig, asszony, többet ne vétkezzél. Azaz a halálos sors helyett vállald a tragikus sorsot. A létet az akármilyen – de hagyományos – létben. Ne Ikarusz legyél. Marad neked a boldog (boldog?) környezet, mely fölött

elrepül az a bizonyos kassáki nikkel szamovár. A földi boldogság egy idő után – a lepusztultság. És ha ezt érzed, akkor: a tragikus szenvedése Annának Karenin mellett. És persze Kareninnek Annával. De vajon hol van ebből a Feltámadás ünnepe?

Te mindezt költészetté alakítottad. A „szárnyvonal” poézisévé. Az idill és a torz oximoronjának keverékévé. Mint Bartók a *Kékszakállú*ban. A korábbi szerelem és a bűn, ami szétválasztva volt írói-költői téma, nálad összeolvadva új tematikát teremt. A huszadik század második fele szexuális forradalmának visszáját. Keresztény tükörben (sőt: természetes léttükörben) megcsodált és megborzasztott sorsköltészetet. Mert sorsát senki el nem kerülheti. És ez a sors a létben a szép teremtettség visszája. Juhász Ferinél találtam rá találó címet: *Mérgezett Mennycsászár*.

* * *

Eddig jobbra inkább köteted tematikai korszerű újdonságáról beszéltem. Most érkezem odáig, hogy kimondjam: mindezt a bizonytalanná tett életet te életszerűen, nagyszerűen megformált versekben pergeted le előttünk.

Azzal kezdtem első levelemben, hogy én *Az üvegparázs* végén a 'szerelem' szót, amelyre kifuttatod a verset, kicserélném. Mert akkor még nem értettem a kötet lényegét. Igenis jó helyen van ez a zárás. Mert ez a szó az egész kötetben jelenlévő szembenállást testesíti meg. Egyetlen pillanatra, győztes pozícióban.

Ugyanis az egész kötet lényege a rátekintés a személyes létezésre a férfikor delén. Amikor az ember a létezést a pillanatok megteremtésére koncentrálja. Amikor még nem összegez, nem a megmásíthatatlan élet-múltra tekint vissza, hanem csak más-és másként megnyíló életpillanatokra. Egyik így, a másik amúgy végződik. De a férfikor delén éppen ez a csodálatos, hogy minden elszürkülés, minden lepusztultság ellenében fel-felcsillanhat a pillanat, amely éppen az értelmetlen múltakkal szemben képes megidézni az ellenkező lehetőséget. A pillanat szépségét. Az ördög vonzását? Azt, amire vársz mindegyik versben, vagy amelyiknek múlásán keseregsz. A csodavárás idegizalmának

felfokozása mindegyik vers. Legfeljebb az adott és megjelenített pillanat elhelyezésétől függően hol a sivárság ellenpontjaként, a hosszabb várakozás érkezéseként, a mulandóságának elsíratásaként, avagy éppen az emlékezetben rögzített (rögzíthetett!) mivoltában jelentkezik. Ez utóbbi a legszerencsésebb esélye a versnek. Amikor mindent sikerül benne sűríteni. A változatoságra várást, a konkrét várakozást, a szépség vágyát, a késések fájalmát, a bizonytalanságok megérezkítését a pillanat elkövetkezése előtt, magát a várt és bekövetkezhetett csúcshoz érkező megjelenítését-átélését – a gyönyörűség pillanatát. A pillanatot, amit te abban a versben a szerelem diadalaként üvöltesz világgá. Az elhangzott kiáltással együtt, a maga most-pontokra szakadó heideggeri folyamatosságával bele tudod foglalni a pillanatba, ami egyúttal az autentikus pillanat átéléseként rögzül emlékezetedbe. És sikeres alkotásként: a megformált műalkotásba.

„Szárnyvonal” és szerelem. Mindkét szó pontosan beleillik. Az egész együtt szárnyvonal, amiben a szerelem a maga beteljesültségével villámütés. Mely csak mint mulandóság érhető tetten. A csúcshoz már a múlt, mely betagozódik a szárnyvonal-jellegbe. De úgy, hogy lehet várni a következő jelentkezését. És ez együtt: élet. És ha nagy költő versében gondolkodik minderről, akkor a szárnyvonal fővonallá magasztosodik, a maga lepusztultságával is. Mert mindnyájunknak csakis ez az egy élet adódik. Abban kell rendezni minden dolgainkat. Belealakítani az autentikus időbe.

A te szárnyvonaladban én képes voltam megtalálni az autentikus időt. Amelyet te megtaláltál férfikorod delén, benne vergődve jelen lenni és egyben visszanézni rá. Ezért szeretetre méltók verseid, amelyekben ott vergődik a pillanatokra gyönyör-érettel telítő szerelem, és amely pillanatok szárnyvonala ott múlatja idődet a távoli boldogság látványának irigylet megélésében. A pillanatokra győztes szerelem nem képes a boldogságot megadni. Szétválk verseidben. Pedig mind a kettőt képes vagy bennük szembesíteni is, megélni is. Tudatosítani mindenképpen. *Szárnyvonalad* egyszerre várakozás a csodára, és a távolra szakadó boldogság irigylése. A mai emberek benne olvashatják a

szenvedés gyönyörítas pillanatait és a boldogság erőt adó örök elkötelezettségét. A másik bibliai jelenetet, Jézus megkísértését: a gyönyör elszakadását a boldogságtól. Mert meg van írva, hogy ne kísérs. Micsoda hatalom és materiális szépség – és vele szemben a visszhangtalan visszautasítás. A boldogság vállalása – a küldetés öntudatosítása.

* * *

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Ennek mintájára a felnőtt férfikorban elmondható: mindennapi bűnünket add meg nekünk ma. Groteszkül hangzik? De akkor élhet ebben a pillanatsorozatban az ember. És bűnnek mit tart? Amit a Biblia törvényei elleneznek. Kereszténynek, európainak és fiatalnak lenni? Az élet pillanatai (gyönyörei, reményei, megélt élvezetei stb.) bűnként tudatosodnak. Ezért érezzük mellette a lepusztultságot, a szabályos életet, a törvény főútvonalát pillanatnyi vágyainkkal szembesítve megélhetetlennek. De a gyönyör mulandóságát is ezért érzékeljük elkezdhetlenségnek, mert menekülnénk a bűnös élettől, a bűnben fogant folytatástól. Minden megvalósítás egyben elkezdhetlenség. És mégis belemegyünk. Éljük, szaporítjuk. Féljük következményeit. Az öregkor visszapiillantó tükrében mindez elrendeződik, helyére talál. Szárnyvonalnak minősül. Boldog, aki a megélés pillanataiban is tudatosítja ezeknek a bűnös boldogságoknak szárnyvonaljellegét. Bárha bele is megy. Vállalja. Közben fél következményeitől. Így kap a szerelem ellenében hangsúlyt a kiegyensúlyozott boldogság, mely mellett a szárnyvonal elszáguuld. Irigyli? Kevesli? A boldogság teljességét ellenpontozza a szárnyvonalon haladást érzékelő pillanatban létezése. Az egyensúlyozás örök emberi létezése.

A hittel élő ember élete a büntudat lepusztultságára való érzékenységet fokozza.

Ebben a kötetben benne van a hívó emberi lét egyensúlyozása. A pillanatok vonzása a maguk mulandóságával. És a létezésbe rendezettség boldogságot felmutató létezésbe csatlakozása. Amely a világ szépségét köréd sugározza. Amellyel ha szembe-

fordulsz, a lepusztultság vesz körül. Ezt a pillanatnyi egyensúlyozást foglalja ez a költészet most ebbe a kötetbe.

A létezés és a pillanat szembesülése olyan költői egyensúlyrendszer hoz létre mostani kötetedben, amely e földi jelenlétünk értelmezésére kényszerít. Miként a történelem (most ne menjünk bele a politikába), akként az érzelmi élet is állandó hátrahelyzeteket teremt. Ha érzékelnünk tudjuk, boldogtalansággal vágyódunk az állandóságba, melyet utóbb boldogságnak is vélhetünk. Miként a te versedben. Ha csak az érzelmi hullámzást kíséreljük követni, a maradékát életünknek éppen a boldogság elkerülésével élhetjük csak le: jobbra is, balra is mélység, szakadék. Valami ilyesmit élt meg Babits is versében.

A hosszabb élet csak arra jó, hogy a pillanatok értékét-értelmét visszamenőlegesen is felmérjük. Azt, amit megélésekor hullámmozgással, a maga veszélyességével állandó drámai várakozásban és túlszakításban élünk meg.

Csoda, ha egy költő mindezt olyan kötetben egyesítheti, mint a *Szárnyvonal*.

Nagypéntek éjszakáján éppen ezt az egyensúlyozást, példázatos értékkeresést éltem át könyved hatására.

Hozzásegítesz mindezzel létezésünk isteni elképzeléséhez és értelmezéséhez. Mert mi másért teremtett volna minket ilyenre Istenünk, ha nem ezt az életesélyt akarta volna velünk kipróbálni? Te kibeszélted a Teremtő akaratát. Meg is szenvedsz érte. Adja Isten, érdemes legyen! Ő már tudja, mi még nem. Ezt a létmegvalósítást nagyszerűen formált, érzékeny versekben figyeled.

Köszönet a mindenkit felkavaró segítségért!

Rimóczi László

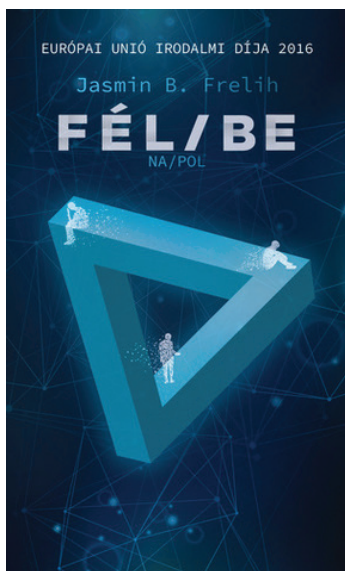
A hálózat csapdájában

Számos kritikus szerint a sci-fi műfaja többnyire az irodalom perifériáján mozog, néha mégis partra vetődik onnan egy-egy kötet, melyre a szigorúbbak ugyanúgy eltátják a szájukat, akár a mindenevő olvasók. Jasmin B. Frelih: *Fél/be* című regénye abszolút az utóbbi kategóriába sorolható. Olyan világot épít, melyben tiltott a pornográfia, Amerika kettészakadt,

a kínaiak a Holdra menekültek, az arabok pedig a törökökkel karöltve hűséget esküdtek a műszaki tudományok isteneinek, melynek következtében mindenért a gépek hálózatai lettek a felelősek, az erőszak átugrotta a testeket, és beférkőzött az elmékbe. Ahhoz, hogy le tudják győzni a gépeket, fel kellett darabolni a világot, azt a nemes erőt pedig, amit eddig a hagyományok és az ősök tiszteletébe fektetett a nép, most az új hatalom követeli magának.

A közeli jövőben, a Nagy Vágás utáni világ futurisztikus Japánjában járunk, ahol egy perfekcionista szlovén színházrendező elveszett szerelme emlékéitől menekülve állít színpadra egy darabot. Egy embertelen megapolisz pusztuló társadalmának képe rajzolódik elénk, melynek tagjai a magány elöl a drogokhoz menekülnek. A főhős otthontalanságát, számkivetettségét szinte kozmikus méretűvé növeli a külvilág káosza – s ebben a rosszban az a jó, hogy a technológiától megsüketült ember csak egy kiadós káosz után hallja meg igazán Isten szavát.

Eközben a szlovén vidék szívében az abszurdan diszfunkcionális Volk család feje, az egykori honvédelmi miniszter tiszte-

letére születésnapit ünnepséget tartanak, és a régi sérelmek fölhánytorgatásával új konfliktusok is támadnak.

Végül megismerkedhetünk az anarchista költőnő, Zoja üzenetével, miszerint csak a művészet mentheti meg a társadalmat, mely a Nagy Kakofóniát megszakító Nagy Vágás után széttagozódott, olyannyira, hogy lehetetlenné vált benne a kommunikáció. Mindhárom szereplő a Nagy Vágás utáni világrendszer valósága elől menekül, amely az emberek számára az elveszettség és az egymástól való elidegenedettség világát hozta magával. *„A toronyházak összeesküvése az emberek házainak teteje fölé emelkedik. A kapuk úgy csapódnak be, mint egy sortűz. A középületek falán graffitik éktelenkednek és az üres utakon rosszkedv kúszik végig. Aki nem zárkózott be, az veszélyes vagy őrült.”*

A sci-fi műfajában sem ismeretlen az a papírízű egyhangúság, amikor megtorpan a kreativitás, betokosodik a történet, és végletekig elcsépelet helyszínek, cselekmények, karakterek nehezdednek az oldalakra, idegen szavaktól hemzseggő áltudományos hablattyal körítve, érdemi mondanivaló nélkül, és a strandon heverésző olvasó csak remélheti, hogy a szereplők legalább annyira feltalálják majd magukat a történet szövetében, hogy összeálljon a végére valami. A *Fél/be* radikálisan megtöri a formai egyhangúságot: kellemesen rapszodikus ritmusával, hektikus dialógusaival a küldetéstudat szimfóniáját zengi, kitorve mindenféle stíluskalodából. A kései Philip K. Dick ontológiai analízise végül Tom Wolfe szatirikus hangvételével és Vlagyimir Szorokin merész, bizarr fordulataival, mely ötvözetből epésen találó megállapítások születnek: *„Ó, fiúk! Aki húszéves korában nem hisz egy jobb világban, abból hiányzik a szív. Aki negyvenéves korában még mindig hisz benne, annak hiányzik az agya.”*

A szereplők ambivalens eszméik és elképzeléseik délibábjai közt vánszorogva keresik a boldogulást, vagy legalábbis azt, hogy egészsé váljanak, az olvasó pedig mindeközben próbál eligazodni a csúszkáló valóságok között. Néha lebilincselően zagyva – ami elijesztheti a „kerek regények” rajongóit, ám összehozza a diskurzuséhes olvasókat –, néha filmszerűen láttató, néha szür-

reálisan szétfolyó, erotikus és lírai elemekkel, melyeket hirtelen szakít meg egy-egy zord és rideg lélekrajz vagy városkép. A cselekmény fugázására szolgáló lételméleti megállapítások mintha abban a tudatban épülnének be, hogy a regényalkotó filozófus is, kinek egyik feladata a spirituális definíciók leegyszerűsítése, fogaszthatóvá tétele az olvasónak. Akárhogy is nézzük, a konklúzió talán ennyi lehetne: az elme hasznos gépezet, de ha isteníteni kezdjük, az bűnre csábít.

„A diófa hangja kék színű. Csak azok hallhatják, akik mélyen megbánták bűneiket. Akik régen erőszakosak voltak, de most már nagyon szégyellik tetteiket. Többé nem kell nekik szemrehányást tenni. Most már csak azért élnek, hogy szemléljék, ahogy minden növekszik. Mert minden növekszik.”

A regényben központi helyet betöltő színdarab vázául egy japán szerző műve szolgál, egy szomorú húsevőé, aki a számítógép előtt töltötte fiatalságát, saját hűgába volt szerelmes, és huszonöt éves korában háromszor kísérelt meg öngyilkosságot. A patetikus és groteszk motívumokat hordozó impulzív drámát beszélő kutyák és hisztérikus epizódok is színesítik, nem könnyű tehát színpadra állítani, ám a drogok tekintetében ínyenc, idősödő rendező számára igazi kihívás. Még az sem lohasztja le lelkesedését, amikor váratlanul felbukkan a darab alapjául szolgáló szöveg bizarr kinézetű szerzője, és képen törli őt, mert nem tetszik neki az adaptáció. Szóval legalább olyan nehéz összetartani egy családot, mint gatyába rázni egy komplikált színdarabot. *„MINDEN család, az összes boldog és boldogtalan család, az erős vagy szegény családok, az elfeledett, a fennkölt, a lenézett családok, a szégyentelen és kétségbeesett és kapzsi és csodálatos családok, az igazi családok, a nem igazi családok, az életerős, a hitvány, a vagonos, az istentelen, aztán a durva, falánk, sőt a leghisztérikusabb családok is, akárhogy is nézzük, elsősorban sérült emberek szomorú gyülekezete.”* Mert összekötik őket a hosszú évekig tartó viszontagságok és az emlékek, a vér és a könnyek. Ebben a regényben Frelih egyfajta vátesz is, hiszen a Nagy Kakofóniáért sokan a globális kommunikációs hálózatokat hibáztatják, me-

lyek beszippantották a világ technikailag képzett, elektronikus hozzáféréssel rendelkező lakosságának jelentős hányadát. Ezért vált szükségessé a Nagy Vágás, ami regulázza és kissé visszaveti a folyamatot. A szerző egy regényen belül több hangon is képes megszólalni, ami a ritkaságok közé emeli a kötetet, élénken átvillan a kiforrott egyéniség is, mellyel újfent csak kimagaslik a többi sci-fi közül.

„Biztosan állíthatom neked, saját tapasztalatból, hogy pontosan fogod tudni, hogy a világ mikor lehetetlenít el valóban, mikor köt gúzsba és nem enged lélegezni, mikor zárja el az összes kijáratot előled, és mikor forgatja fel kényére-kedvére a sorsod... És csak akkor, abban a pillanatban fogod érthetően meghallani Isten szavát – megismerted a szabadság értékét. A szabadság nem a tények önkényes manipulációja. A szabadság a béke pillanata.”

Baljós, ám erőteljes jóslat egy eljövendő korszak technológiai veszélyeiről. E posztapokaliptikus regény varázsa talán a groteszken satirikus és a költőien emelkedett nyelvezet váltakozása, ami végig ki is tart. Tény, hogy a helyszínek és kinyilatkoztatások közti ugrándozások következtében könnyű elveszteni a fonalat, ám cserébe edződik a figyelem. A szlovén szerző első önálló kötete hazájában is lelkes fogadtatásra talált, 2016-ban pedig elnyerte az Európai Unió Irodalmi Díját. Azóta tizenegy nyelvre fordították le.

Jasmin B. Frelih: *Fél/be*. Galaktika fantasztikus könyvek, Metropolis Media, 2019.

Gáspár Ferenc

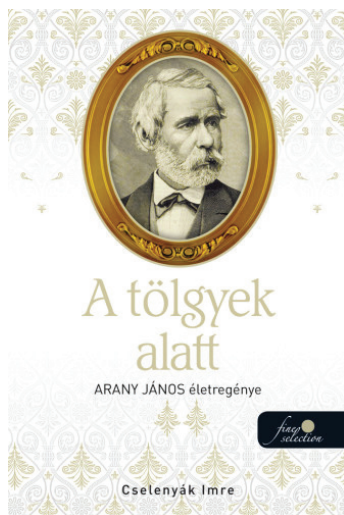
A lélek él

Az első szó a hozsannáé. Mert ha az első kötet zseniális volt, akkor a másodikra mit mondjunk? Ha Cselenyák Imre egész életében nem ír mást, csak Arany János életregényét (*Áldott az a bölcső, A tölgyek alatt*), e két könyvvel is beírta volna magát a magyar irodalomba.

De miért olyan fontos ez nekünk, kérdezhetné az Arany-rajongó, aki betéve fújja a *Toldit*, a balladákat, s ha álmából felébresztik, akkor is tudja, honnan van az a sor, hogy „udvaron fehérlik szőre egy tehénnek”? Hiszen Arany Jánosról már számtalan monográfia, elemzés látott napvilágot.

Cselenyák nagy erénye, hogy nem akar újabb monográfiát írni. Ő csak odaképzeli magát, s vele minket is a költő közelébe, elmeséli ügyes-bajos gondjait, számtalan betegségét, rokonai és barátai iránti szeretetét, mindennapjait. S mindezt oly természetességgel teszi, úgy vonz be bennünket az egyik legbecsületebb magyar életébe, hogy észre sem vesszük; minket is meglep a *melancholia*, fáj az oldalunk, köhögünk éjjel, de mindeközben Jókaival társalgunk, Jósikával, Keménnyel, Madách Imrével. Mi nem akarjuk átvenni a kitüntetést Ferenc Józseftől, minket próbál sikertelenül elcsábítani a „Baronin” Karlsbadban, és mi halunk meg a könyv végén a karosszékben.

Ezalatt persze rengeteg dolog történik: Arany János Geszten Tisza Domokos házitanítója lesz, majd minden tiltakozása ellenére nagykőrösi tanár, számon kéri rajta a forradalom alatt betöltött fogalmazói állását, aztán egyszer csak az Akadémia tagja, a Kisfaludy-Társaság igazgatója, a *Szépirodalmi Figyelő* és a *Koszorú*

című lapok szerkesztője, országszerte elismert költő, őt azonban ez soha nem érdekelte, bár titkon biztosan jólesett neki; rengeteg elfoglaltsága mellett talán ideje sem volt arra, hogy ezen töprengjen. Meg aztán: Istené a dicsőség. Arany élete végéig megmaradt hívő reformátusnak, az író jól érzékelteti a költő részben innen eredő szerénységét. És Cselenyák Imre nem a már unos-untalan elismételt életrajzi sikerek ismertetésében erős. Ott mutatkozik meg igazi képessége, amikor a tragikus vagy épp felemelően bensőséges, már-már érzelmes jeleneteket kell kidolgoznia. Imrében valószínűleg egy drámaíró veszett el, ám talán még nem késő tehetségének ezt az oldalát is kiérlelni. Hiszen mely olvasó felejtene el Arany Juliska tragikus elvesztését, vagy a későbbi kedves jeleneteket Arany unokájával, Piroskával? S ráadásul úgy, hogy Cselenyák nem sajnálta a fáradságot, személyesen járta végig a helyszíneket, sokszor meglepő dolgokat találva. A szalontai lelkészlakban ugyanúgy áll a régi, zöldre festett cserépkályha, mint százötven éve, ott van Juliska ágya, ahol haldoklott, Aranyék későbbi háza is megvan. És persze Dánielisz Endre, Arany János ihletett szakértője is él még Nagyszalontán, kilencvenöt évesen is szellemi képességeinek teljes birtokában, az író tehát bátran fordulhatott hozzá az egykori színhelyekkel és eseményekkel kapcsolatban.

Óhatatlanul eszünkbe jut Dallos Sándor szintén kétkötetnyi eposza Munkácsy Mihályról (*Aranyecset, A nap szerelmese*). De míg Dallosnál – bármilyen lebilincselő is az olvasmány – érezzük a párbeszédék kimódoltságát, az erotikus jelenetek felvázolásában a népszerűsége törekvést, ez Cselenyák esetében nem mondható el. Már az első kötetben (*Áldott az a bölcső*) is feltűnt, mennyire jól alkalmazza a tájnyelvet – nyilván nem véletlenül, hiszen ő maga szintén Nagyszalonta közelében született és nevelkedett –, s mennyire háttérben tud maradni, megadva a tiszteletet hősének, a költő géniusznak.

És közben, míg mesél, apró, de igen fontos részletekre hívja fel a figyelmünk. Itt van például az a vers, amelyet kedves – lányához hasonlóan fiatalon elhunyt – tanítványához, Tisza Domokoshoz írt, *Domokos napra* címmel. Ebben a költeményben szinte már közhelyszámra menően ismerős sorok vannak: „*Legnagyobb cél pedig, itt, e*

földi létben, / Ember lenni mindég, minden körülményben; „*Előtted a küzdés, előtted a pálya, / Az erőtlen csügged, az erős megállja.*” Ele mi iskolás kislányok emlékkönyveibe láttuk ezeket beírva, amikor még divat volt az ilyesmi. Magát a verset viszont ritkán olvassuk el egészben, és megírása körülményeivel sem biztos, hogy tisztában vagyunk. (Hacsak nem Arany János-kutató a t. olvasó.) A kötet végi Függelékben viszont szerepel, s mondanivalója, ihletettsége nem „merül ki” az amúgy nem véletlenül szállóigévé vált általánosságokban, hanem rímel a Cselenyák prózájában olvasottakkal. Amiről már említés esett: Arany élete végéig megmaradt hívő embernek, leánya sírkövére is azt a sort vésette, amit a róla szóló vers végére írt: „*A LÉLEK ÉL: Találkozunk!*”

Ebben a Domokos-napra írt versben is istenfélelemre, imádságra inti az ifjút. Sokan foglalkoztak és foglalkoznak például Ady Endre vagy József Attila istenes verseivel, megérnének egy misét Aranyéi is.

Aztán itt a függelékben egy elismerten nagy vers, a *Széchenyi emlékezete*. Ebben is van néhány szállóigévé vált sor, például ez: „*Nem hal meg az, ki milliókra költi dús élte kincsét, ámbár napja hull...*”

Ezt érzi az ember e könyveket olvasva. Arany János nem halt meg igazán, de most már Cselenyák Imre sem fog. Összefonódott a sorsuk, örökké élnek a szívünkben innentől.

Ezzel az érzelmes gondolattal zárhatnám recenziómat, ha nem kellene néhány szót szólnom a kiadóról. Először is a téma megérdemelt volna egy klasszikusabb keménykötést, nem a könnyen rongyosodó, puha fedelű változatot. Másodsor: Görgei Artúr nevét i-vel írják, és nem ipszilonnal, bár ezt a hibát sajnos más kiadók könyveiben is észrevettem már. Harmadszor pedig, és ez a legfontosabb: mivel a második rész két évvel követte az első megjelenését, ráírhatták volna, hogy *A tölgyek alatt* kötet az *Áldott ez a bölcső* folytatása, az Arany-életregény második része: talán több most eszmélő olvasó venné meg az elsőt is. De ezek már csak olyan kukacoskodások. A könyv értékén mit sem változtatnak.

EGY KÖTET, KÉT OLVASAT

Abafáy-Deák Csillag

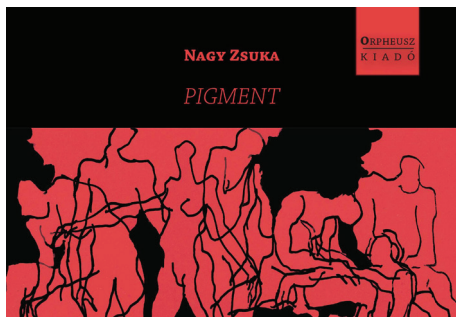
Elvakart sebek

Pár hónappal ezelőtt Szeifert Natália *Az altató szerekről* című kötetéről írtam

recenziót, és akkor azt hittem, hasonlóan nehéz dolgom nem lesz többé, ha recenzióírássra adom a fejem. Az alcím szerinti *Ágyregény* nem ringatott álomba, koffein és ébresztő volt. Most Nagy Zsuka *Pigment* című verseskötete ébreszt, kólint fejbe, de nem veszem el eszméletem, az könnyű megoldás lenne. Hallom, látom, testemben érzem a cselekményt, végigolvasom egy szuszra, majd leteszem, de hiába, ott vagyok, és nem szabadulok, ahogy Nagy Zsuka főhőse sem. Azon is gondolkodtam, talán le kellene mondanom ezt a megbízást, szerzőtársam – talán elfogulatlanabb férfiszemmel – amúgy is ír a kötetéről. Mostanáig halogattam a döntést, az írást.

Újraolvasva a kötetet, hatása változatlan maradt; levegősen szerkesztett, rövid, minimalista szövege, bár bombasztikusan hangzik, de lélegzetelállító, légszomjat okozó. Itt semmi sem szürreális, semmi sem a képzelet műve. Nem is a pokol, oda ritkán merészkedik az ember, talán csak Orfeusz.

Nagy Zsuka főhőse Orfeusz alteregója, pokolra megy egy férfiert, szenved vele, hány, gyógyít, önmagát sebz, és folyvást elvakarja sebeit. Muszáj elvakarnia, a fizikai fájdalmat is érezni akarja (de nem egyszerűen mazochista!), muszáj túrni a fájdalmat, ha nincs, ha nem érzi, talán már nem is létezik (...*milyen kicsi és hétköznapi vagyok nélküled...*, biodiverzitás). Paradox Stockholm-szindróma ez, együtt érez fogva tartójával, nem menekül, habár szabadon járhat-kelhet. Folyton visszatér. Kérdés,

miért és minek tér vissza. Túl van ez a szerelmi tébolyon, hiszen nem öl, nem gyilkol, sem gyufával, mint a tiszzaeszlári asszonyok, sem Médeaként, féltékenységből. Inkább tűr és tűr. Beléivódott, a vérében van, hogy tűrnie kell, ha szeret valakit. Elnéz, félrenéz, semmi sem történt meg, a világ nem ezt akarja látni, a kék-zöld foltot, a száj sarkában megalvadt vért.

Egy nő a világ szemében, egy nő szemében a világ, a hagyomány. Gyászversek, emlékversek, élveboncolás. Az együttlét ki-látástalan, szívünkbe vezetett *braniül*, stáció a végső elveszés felé, mikortól kell, kellene visszakozni, meddig adhatja fel önmagát a főhős, amikor már megsemmisül, a szeretet nem mindig elég a megváltásra, a másik nélkül nem megy.

Békaperspektívából indul az első vers első sora: „*földön feküdtem, koszos volt a bútor alatt a padló...*”, úgy érezzük, már nincs lejjebb, de van, tovább süllyedünk, „*én egy senki vagyok, ugye, mondta / és ütött még egyet...*” (*vacsora*). Második vers: *töredékek egy házasságból*, alcímekkel: *felsorolás, fokozás, remény, szegény*, és az utolsó ötsoros, a leghosszabb, *házasság* címmel: „*mint vér-aláfutások a hasamon, / úgy szívódnak fel a hónapok, / mint leszakadt vese, lógok / a házasság szent kötelékén / összeverve.*”

Vér, víz, mosás, nagyon sok mosás, szagok és undor, hányás. De semmi sem öncélú, e a szavak újabb és újabb kontextusban szerepelnek. Mintha Arany János *Ágnes asszony* balladájának parafrázisát olvasnánk egy-egy versben, de itt nincs gyilkosság, csak öngyilkolászás, megsemmisülés a jóvátétel reménye nélkül.

VÉR: „*csiklandozta a vér a hasamat, a bútor alá folyt*” (*vacsora*); „*mint a vér-aláfutások a hasamon*” (*házasság*); „*tiszta vér volt minden*” (*spoiler*); „*hiányzott a vér... vérátömlesztést kap a hajnal*” (*braniül*); „*vérzik a kezed*” (*papírhajó, és rövidre vágva*); „*csak vért pumpálnak a nincsbé*” (*felhangolva*). VÍZ, FOLYADÉK, MOSÁS: „*az apád nem tudott leszokni az anyagzsebkendőről / minden héten a lavórban ázott a fürdőszobában... nem vette észre, hogy anyád a kádba okád / mikor mossza, mert már régen utálja apád nedveit*” (*nedvek*); „*és mindig az ujjaid közül a koszt sikálod...*; *Anyád egy nagy malterkádban piszoárokat, vécészéket tisztít / hatalmas mennyi-*

ségű sósavban áznak... És a napokig sósavban ázott testek, újabbnak látszanak az újabbaknál” (restauráció); „Erzsi bácsi a mosogatóvizet nyáron a lábunkra önti, télen a sörbe” (mennyország, föld utca); „a felettem lakó néni minden / szombaton reggel 6-kor mos” (szomszédok 2/1); „várjuk, / halljuk-e a mosógépet dübörögni” (szomszédok 3/1); „nagy lábából jött a víz / kicsi barlang volt, kicsi hegygerinc” (a pészmeiker és a menny); „csak a holdat öblítsék valami töménnyel... szétfolyik a bőrük, mint hufyolt és valami hányástermék” (ketten az utcán); „kegyetlen vagy, felmosom a padlót” (álom); „lefolyik a szád az álladra”, paranoidkritika” (metafizika); „vizet csepegtetek a szádba, halál előttit játszol” (játék); „vizet szórsz / hogy essen az eső” (papírhajó); „fagyállót iszik a hajnal” (monokróm); „azt olvastam, hogy sós vizet kell inni” (próba); „ez egy csermely, vagy egy ér, rakjunk bele életet... és hullnak a könnyeim esőnek” (biodiverzitás).

Vodkát iszom, ismétlődik a mondat több versben, mint egy mantra, de nincs részegség, nincs felejtés, nincs megkönnyebülés, sem bódulat, akár vizet is ihatna a főhős, a végeredmény ugyanaz lenne. Megszokás ez is.

A szomszédok ciklus mintha ki akarna szakadni, és minket is kiszakítana a köldöknézésből, az önmegfigyelés, érintettség gúzsából. Mini életképeket kapunk bravúros pársorosokból, hangokat, képeket egy társasház életéből, az elszigeteltségről, s Ady verssora is eszünkbe juthat: „Sem rokona, sem ismerőse / Nem vagyok senkinek.” Nagy Zsukánál: „Én nem vagyok a többiek szomszédja... néha büfögök a lépcsőházban / és félek a sötétben.” Betonsiló, ahol a falak minden hangot átengednek, ugyanakkor áttörhetetlen falak. Elmagányosodás.

A családon belüli szexuális zaklatás témája is felvillan egy versben (spoiler, negyedik rész): „mikor anya elment otthonról / bejött a szobámba, sokat játszottunk / mindig ugyanazt, anyást-apást / örültem, hogy anya lehetek / szót fogadtam, és lefeküdtem az ágyra / aztán mindig kaptam egy plüssbabát, / és megfogadtuk, nem mondjuk el senkinek”. Első olvasásra, nem is értem, hogyan, átsiklottam e vers fölött, de most rájöttem, a költő nem akarta elrejtetni ezt a témát, erre utal a spoiler ciklus hatodik rész alcímű

verse: „*ez most a tied.*” – a költő egyetlen sort ír a cím után, azt is dőlt betűvel, mintha idézne valahonnan, majd következik öt sor kipontozva, szavak, betűk nélkül. Írjuk meg mi.

Gondolkodásra serkent, nem költőt akar faragni belőlünk. Lehet szavunk erre? Talán a gyerekkori trauma a főhős szerencsétlen sorsának, tartós magánéleti válságának egyik okozója? Pigment mint stigma. Ez a pigmentfolt, ami idővel penészedik, zöldül. Nem részeg, hiába iszik, csak józanabb lesz, tisztán látja önmagát, helyzetét, kedvesét, hogy nincs gyógyulás, hogy talán menekvés sincs: „*a halálból is kinézhetnél hozzám, ...csak leszedélva feküdnénk egymás mellett, / a föld alatt, az ég felett, fehér, átlátszó dobozban*” (izolált). Az átlátszó üvegkoporsó nem Csipkerózsikát idézi meg. Nem lesz királyfi felébresztő csókja. Kötődik a helyhez, a szokáshoz, az anyja sorsához, mert így szokás, mert ilyen anya- és apaképe van. Vérért veszik, szívják, kihasználják, mint gyerekkorában. Most már nincs plüssbaba, csak a kijózanító valóság, hogy gyereke sem lesz, sosem lesz anya. Elvakarja sebeit (önagresszió?), mintha ezzel azt is jelezné, igen, én ártok magamnak, így legalább ezt kontrollálhatom. „*hangjegyeket vakarsz a sebeidből*” (nincs pszichotróp). Mintha egy hattyúdalt hallanánk, egy fekete hattyút.

Kölüs Lajos

Pertuban a valósággal

A pigment egyrészt oldhatatlan, szint adó alkotórész egy bevonatot képző anyagban, másrészt festékrészecske a bőrben, hajban, annak felső rétegében, amely a bőr-, illetve hajszínt meggyógyítja. Nagy Zsuka könyve a lelki eredetű pigmentekről szól,

nő és férfi viszonyáról, büntudatról, felelősségről és felelősségvállalásról, a saját élet irányításáról és korlátairól, a szerelem és családi viszonyok röghöz kötöttségéről, az egyéni szabadsághoz vezető útról, amely egyben nyitás önmaga és mások, valamint a világ felé. Nem betegségről, nem vírusról ír, inkább egy emberi állapotról, élethelyzetről, amely tartós, és eredetére vonatkozóan nem tudunk határozott (ok-okozati összefüggést feltáró) állítást tenni, csak annyit, hogy létezik és van.

Nagy Zsuka terapeutikus és szociális szövegei – amelyek egyfajta újjászületést is hordoznak – nem akarnak az élethelyzet mögé látni, nem keresik szereplője, figurái cselekedeteinek, érzelmeinek mozgatórugóit. Nagy Zsuka inkább szikáran leír és informál, tüneteket (pigmenteket) sorol, térképez fel: „...*mikor végzett, fel akartam állni, de a talpát a hátamnak / nyomta...*, vacsora”. Konkretizálja a dolgok logikus és racionális mivoltát – „*ha nem ivott, virágot hozott, / letérdelt élelem, és megígérte, soha nem / üt meg*, remény, töredékek egy házasságból” –, miként működik az emberi test, az emberi viszonyok, és ehhez milyen érzelmek, gondolatok kötődnek vagy nem kötődnek, mert hiányoznak. Megérintenek bennünket, még azt is, aki – miként Nagy Zsuka főhőse – nem akarja tudni vagy tudomásul venni, mi történik vele, és úgy fogja fel, hogy minden a véletlen műve, nem pedig valami ismeretlen törvény, szokás, hagyomány eredménye. Egyúttal hajlamosak vagyunk elfedni dolgokat, kitöröljük memóriánkból mindazt, ami zavar bennünket.

A főhős vodkát iszik – „...*vodkát iszom, és főzök neked levest...*, anorexia” –, és nem pálinkát, sem gint tonikkal, sem whisky tiszttán. Kell a bódulat, bírni kell a fájdalmat, a csalódást. Nő nem állhat a férfi felett, azt a sors, a hagyomány nem engedi. Hiába az ész, a tudás, a szellemi fölény, sövényt lehetne belőlük fenni, de ez a sövény inkább szúr, és nem véd meg semmi ellen. Leginkább magát alázza, mert a behódolás törvény, legyen bármi az ára.

Hajnóczyra gondolok, ő sem bírta. *A halál kilovagolt Perzsiából* című posztmodern kisregény maradt utána többek közt. Nagy Zsuka szövege nem posztmodern, hanem kőkemény való-

ság, csatagos és vajúdásos szöveg: „...elfordulsz tőlem, mert nincs bent semmi, / csak kint szorong egy kis balázs, metafizika”, amolyan Vészi Endré-s világot jelenít meg, tele tragikummal. Kirajzolódik a párhuzam Szvoren Edinával is: „Hazugság mint élettapasztalat, boldogtalanság mint alapállapot, család mint kényszer, szégyen és undor mint napi rutin. Szvoren debütáló kötetének novellái zártak, mint egy bentlakásos iskola, fojtogatóak, mint a gyerekkor, és ismerősen reménytelenek, mint a címadó írás szilveszter éjszakája.” – Szvoren Edina: *Pertu* (2010), (<https://konyves.blog.hu>).

Nagy Zsuka főhőse pertuban van a valósággal – „...vodkaát izsom, ordítás és meg akarsz ütni, lefogom a kezéd..., játék”. Nincs jó választás, se vele, se nélküle, marad a kék-zöld folt. Tíz évig bírja. Sok asszony élete végéig. Naplót olvasok: megtörténik valami, reflektál rá, de nincs ereje lázadni ellene, mert a szerelem súlyos bilincs, bokát-kezet összeköt. Monológok, visszaemlékezések futnak, egyes szám első és harmadik személyű reflexiók és dialógusok váltják egymást. Mintha kívül állna, de nem állhat. Állapota romlik, jön a depresszió, a begubózdás. Pereg a film. Szaporodnak a pigmentek, önfestés, bőrküütés, leginkább mégis lélekfestésről van szó, pingálásról: „...félek, hogy meg akarom ölni magam, ha neked sikerült, nekem miért ne sikerülne, altató”. A mocsokból valami tisztaság ragyog elő, a lélek tisztasága, fénye.

Nagy Zsuka főhőse önmagával és a világgal áll harcban, ennek a harcnak a láttelejét látjuk, olvassuk. Ebben a szabad világban éli meg a rabságot, amely egyszerre társadalmi és szerelmi rabság. Úgy összeillenek, mint egymáshoz a hagymahéjak, fejthetjük őket, nem jutunk a lényeghez, mert idővel eltűnik a hagyma, és nem marad semmi. Ennek a semminek a tudora Nagy Zsuka, a kiüresedésnek, az eltompulásnak: „...aztán visszajöttek az emlékek, és mivel költő vagy, / nem akartak kisütöni belőled minden metaforát, legalább is ezt mondták, és nem csináltak újabb terápiát..., ágy”.

A *Pigment* női hőse nem virágot lép, mint a mesebeli lány, hanem a halál felé araszol, lépésenként, egyre közelebb jut a

véghez, önmaga megsemmisítéséhez. Tudathasadásos helyzet: kívülről látja önmagát, nemcsak utóbb szerintem, hanem már akkor is, amikor benne volt a tíz évig tartó kapcsolatban. Talán a házassága kezdetén is. Nem tudni, mikor jött el a pillanat, amely felszakította szemén a hályogot. Nem finomkodik, ott ez nem szokás: „*Hetente többször leszívod a buszból a gázolajat, bor és gázolaj*”. Nevén nevezi a dolgokat, amelyek ismétlődnek, mintha egy ringliszpílen ülnénk, amely sohasem áll le, csak forog körbe. Emlékszünk még, Törőcsik Mari és Soós Imre miként ül a körhintán, és éli meg a boldogság önfeledt pillanatát. Nagy Zsuka női hőse a kezdetektől szenved, nem találja önmagát, kedvesébe fogózik. Önpusztító módon védi őt. Mert nem rossz ember, nem lehet rossz. Ilyen az élet, el kell fogadni. Elfogadja: „...*italt töltesz nekem, hogy évszaktalan arcomba egy kis nyarat lehelj, nem szintetikus*”.

Minden a szemünk előtt történik, a jelenben. Nem a 19. században, nem is a huszadik század elején. Nagy Zsuka főhőse nem Égető Eszter, nem fog ölni, mert nem tud, ha ösztöne ezt diktálná is – „... *én is ölök, senki nem mondja, ne tegyem...*, karma police”. Csak a szavak látszanak, a szavak iszapba fúlnak, az olvasott szavakkal mi is ingoványba süllyedünk: „...*viszketnek a sebeid, nem tudod, mit akarsz...*, akarat”. Minden olyan lidérces, és mégis valóságos. Mint a fehérre meszelt házfalak húsvétkor. Így szokták meg az emberek, meszelnek, mert olyan tiszta és hófehér. Meszsziról látszik. De nem látjuk, mi van mögötte.

Jó olvasni Nagy Zsuka sorait? Nincs az olvasónak hányingere? Nem érzünk halálfélelmet, szorongást, önmarcangolást, ha elképzeljük, ilyen férjünk, szeretőnk, kedvesünk van? Toljuk el magunktól a félelmet, ahogy Nagy Zsuka női főhőse teszi? Meddig lehet eltolni, elfojtani félelmeinket? Talán nem is akar szabadulni tőlük: „...*ketten az utcán, bárkibe átültethetők, fekszenek valami betonszönyegen...*, ketten az utcán”?

A modern vers Nagy Zsukánál nem fikció, itt megszűnik a képzelet, mert minden valóságos lesz. Fontos, hogy önmagát és megfigyeléseit írta-e meg ebben a kötetben? Attól lesz fontossá,

érdekessé, hogy nem tagadható le, hogy nem lehet eltüntetni, elhazudni a dolgokat: „...csak leszedálva feküdnénk egymás mellett, / a föld alatt, az ég felett, fehér, átlátszó dobozban, izolált”. Igaz és hamis párharcát látjuk; nem állíthatom, hogy az igaz győz, az igaz áll nyerésre. A művészet az, ami nyerésre áll, a kimondás ereje, egyszerűsége. Mint egy pohár pálinka. Kaparja a torkunk, krákogunk, de nem köpjük ki, hanem inkább lenyeljük. Muszáj.

Családi drámát olvasunk, miként Závada Pál *Jadviga párnájában*. Jadviga giccsesen beszél, Nagy Zsuka öncsaló főhőse nem. Valamit elhallgat: nem mást, mint a szerelmet, hogy mikor és hogyan veszíti el azt. Nem úgy, mint Anna Karenina, az túl egyszerű lenne, sőt finomkodó. Elengedés is ez a verskötet, nem valakinek a visszaperlése, inkább kegyetlen szembenézés saját sorásával, egyben leszámolás is: a szerelem illúziójával, hazugságával, családi viszonyainkkal, önmagunk kicsinységével, hogy túrtünk, hogy elfogadtunk valamit, amit az első perctől kezdve nem kellett volna: „...csak a jószágomat hagyd meg, Uram...”, gondolati költemény”. Miként is élhetett volna másként, boldogságban Nagy Zsuka női hőse, sohasem fogjuk megtudni.

Nagy Zsuka: *Pigment*. Orpheusz Kiadó, 2018.

Juhász Kristóf Lázár

Hamispolip nyaraló módra

A drog rossz, a szex rutinszerű és fő-
löské, tengerparton nyaralni más
nyaralók között az elviselhetetlenségig
abszurd, és egyáltalán, egész lé-
tezésünk tökéletesen értelmetlen és
kisszerű, melyben a nagy titkok sem
váltják be a hozzájuk fűzött remé-
nyeket – sugallja Farkas Balázs *Lu*

purpu című kisregényének alanyi elbeszélője, akinek kalauzolá-
sával akár nagy (borzadályos, fenséges, dermesztő, nagystíliú, po-
kolian gonosz, világrengető) dolgok közelébe is sodródhatnánk,
de a vékony kötetecske háromnegyedénél már tudjuk, hogy hi-
ába a sokat sejtető borító a kavargó, lila polipcsápokkal, hiába a
folytonos utalgatás a mélység titkaira, olyan ez a történet, mint
az ismert dalban a mogorófavirág.

Bizony, sokat ígér az olvasónak az, aki krakenekkel, leviathá-
nokkal, mélységlakókkal, elsüllyedt világok elfeledett, nagy ha-
talmú, örökké álmodó gigászaival kecsgetet. Lovecrafti rette-
netet ígér (lásd a vízmélyi Dagont, illetve a szerző legismertebb
alakját, a popkult-figurává lett Kutulut, avagy Cthulhut), vagy
miéville-i, borzalmakban tocsogva is szárnyaló fantáziát (*Kraken*
című nagyregényében a polipmítosz egész kozmogóniává terebé-
lyesedik). És az olvasó joggal csalódik, ha ezekből az ígéretekből
semmi, de semmi nem valósul meg, ha a titok, a csoda, a mítosz
csak direkt arra való a műben, hogy kipukkadjon valami kortárs
egzisztencialista bölcsésznyavalygásban. A polip kipukkasztása,
a szent borzadály trivializálása, az étlapon fenséges krakennek
hirdetett, de tányérunkon szájalmas ványadtságban tekergőző

hamispolip felszolgálása egy lerohadt tengerparti büfében, olcsó drogok és még olcsóbb fogyasztók között: ez az egész kisszerű lakossági szubkult-hangulat nem félreértés, hanem nyilvánvaló írói szándék. De mi a cél? Provokáció? Az Isten nélküli világban, a létbe vetettségben vergődő, nyomorult halandó első személyű vallomásait már számtalan szerzőtől olvashattuk sokkal jobban és kidolgozottabban, Jean-Paul Sartre *Undorától* Bret Easton Ellis *Amerikai Psychójáig*. Említett regények hőseihez képest a *Lu purpu* elbeszélője sehol sincs, hisz a szerencsétlen hülyéje a cselekmény nagy részében még azt sem tudja, hogy be van-e drogozva, vagy magától hülye.

Pedig mind az olaszországi környezet, mind az okkult tanok, vagy a kereszténységbe olvadt régi, pogány szokások szellemi miliője adná magát egy valóban érdekes, izgalmas misztikus történethez vagy egy lelkünket megbolygató, szinkretista gondolatfutamhoz, de Farkas Balázs más utat választ, olvassunk csak bele:

„Dél-Olaszország tele van keresztényekkel, mármint ezek nem szarral gurigáznak, full frontál római katolikusok, ennek a kultúrának minden ízét, textúráját átítatja a vallás retorikája, de mégis, mögötte van valami, ami ezek felett áll, valami sokkal ősbibb, sokkal hívogatóbb, laktatóbb és szórakoztatóbb erő.

– Bárcsak ne kellene a dolgokat több szóval leírni, mint amennyit megérdemelnek – mondja Ibrahim. – Sokat fecse-günk, igaz?

Nem igazán értem, mire gondol, de azért ráhagyom.

– Ja.

Valamiért eszembe jut az apám erről a beszélgetésről.

Amikor még velünk volt, mármint mielőtt lelépett anyám húgával. Amikor még csak úgy sétálgattunk a városban, és el akartam mondani a véleményem mindenről, amit éppen megláttunk. Erre ő mindig azt mondta, hogy ha nem tudok valami lényegi dolgot megfogalmazni, vagy nem vonok le tanulságot, akkor inkább meg se szólaljak. Jó hülye felfogása volt, le is szartam. Pont emiatt ismerkedhettem össze Klaudiával, és jöhettem el ide. Pont azért, mert amikor megszólaltam, annyi lényegtelen dolgot mondtam,

amennyi csak az emberi erőből futhatja. Szóval akkor most jól le van vonva a tanulság, nem, fater?

Otranto elmegy, tűnődök. Nem olyan különleges, de elmegy. Vannak érdekességei. Vannak az utcán árusok, tűznyelők, itt a srácok reptetik a drónjaikat, vagy csak bámulnak a mobiljukba, a mobil meg visszabámul beléjük, ott a csajok kiabálnak, nem tudom eldönteni, hogy fáj-e nekik vagy élvezik, az öregek részegen ténferegnek, a gazdagok a jachtjaikat pörgetik. Ilyesmi. Tipikus déli városka. A köveken érezni a pusztulatot, az élet itt nem szerves része a földnek, hanem csak úgy rátelepedik kis tapadókorongjaival. Élősködik rajta. Akárhogy is, egyáltalán nem érzem benne azt a gótikus misztériumot, amiről Nina beszélt. De nem rossz hely.”

A részletben ott a mű majdnem minden tipikus jegye: misztikával, különleges észleletekkel való csábítás, határátlépéssel kecsgetés, ami aztán középszerűségbe sikkad, éppúgy, ahogy az egzisztencializáló tapogatózás (ha már tapadókorongok, ugye) holmi szabadidős lételméleti megfigyelések felé, amelyekre a tengerparti strandok spleenjében minden gondolkodó ember szívesen ragadtatja magát.

Nem tudom abból a szempontból értékelni a művet, hogy az író milyen bravúrosan bújik bele egy életundorral megvert karakter bőrébe, mert ilyenből írtak jobbat. Nem tudom értékelni pikareszk meseként sem, ami egy kiegészített dandyt, egy bohémet, egy nagy titkokkal játszó, vándor garabonciást helyez mai közegbe. Nem tudom értékelni gótikus horrorként, misztikus történetként vagy bizarr fantáziákban tobzódó weird fantasy-ként, hiszen pont e zsánereknek mutat be a mű. És még a bemutatásba is tudnék kapaszkodni, hogy paródiaként értékelhessem, ám a könyv még csak nem is vicces. Maga a textúra az undorító utcai posztmagyar köznyelviséggel kevert bölcsésznyelven előadott, olykor száraz, ízetlen dialógokkal tarkított belső monológ: aki még nem hallott-olvasott ilyet, annak érdekes lehet.

Amolyan kicsinységünket föltáró könyv ez. A pop-horror panelt idéző alapcsapat (hősünk, a narkós, értelmiségi lúzer srác és

jelentéktelen barátnője, a nimfomán, okkult csaj és kattant, folyamatosan telefont nyomkodó pasija, meg a gengszterautós török mint kemény fickó) egyetlen visszatérő, rituális cselekedete egy vécépapír-gurigából, papírszemétből tákolt kastély építgetése. A helyi szomszéd sátánizmust kiált, pedig a gányolás rituáléi inkább a Gittegyletet idézik. Akinél elfogy a budipapír, az a gurigát új bástyaként helyezheti a kastélyra, aki pedig meglát útközben egy forgalomterelő bóját, azt királlyá koronázzák vele. Utóbbi rítusparódia a könyv egyik katarzis-paródiája – lenne, ha, ismétlem, lehetne rajta nevetni. De csak kínos fintor lesz ebből, és értetlen vállvonogatás: senki nem halt meg a drogos technópartiba oltott fekete misén, feljött a nap, kipukkadt a polip, és egyáltalán: nem történt semmi, vége a nyaralásnak, mehetünk haza. Egy horrorrajongó, szerepjátékoszó, droidnyelven *geek* tinédzsernek ez talán erős, bátor fricska, érdekes irodalmi kísérlet. Ha kizárólag olyan népségnek ír a szerző, akik, reméljük, egyszer kinövik magukat, akkor műve sikerre ítéltetett, a portéka meg fogja találni a piacot (amíg olvasói vevők rá).

Tágabb érdeklődésű népek másképp lesznek vele. Elolvasunk egy történetet, ami saját lehetőségeit a fantázia szárnyalására, a megdöbbenésre, az elborzasztásra, a katartikus pillanatokra folyamatosan elgáncsolja. Teszi ezt tudatosan, afféle posztmodern szerzői fogásként (az idézett szöveg apa-émlékének konklúziója – „jól le is szartam” – írói koncepció vagy ars poetica is lehetne, míg a kritikus könnyen azonosul az apa „hülye felfogásával”), ami csak annyit eredményez, hogy az olvasó csalódottan teszi le a könyvet, mert olvasás után is ugyanolyan kisszerű, érdektelen és varázstalan marad minden.

És a becsapott irodalomrajongó csak annyit kérdez majd: író úr, miért mesélte el nekünk ezt a történetet?

Vitéz Ferenc

Hajnali bohóc

Esszé

(1.) Nevetés

Néha a legváratlanabb helyzetekben tör rád, máskor, mikor nevetned kellene, még mosolyod is erőltetett. Bergson, akit sokan a legnagyobb francia filozófusként tisztelnek, egész könyvet szentelt a nevetésnek. Írt az idő és szabadság viszonyáról, a teremtő emlékezetről, megkülönböztetve egymástól az értelmi és érzelmi memóriát. A biológiai tényeket azonban nem választotta külön az elméleti összefüggésektől. Azt vallotta, hogy nemcsak *kimutatni* lehet – hanem *megmutatni* is. Az idő számára nem a múlt, jelen és jövő, hanem a folyamatos jelen. Ha valamit alaposan megfigyelek, az idő múltán a megfigyelt dolog tartalma, jelentése egyre dagad a megfigyelés közben ráarakódott jelentésektől. És amiről beszélünk, a róla való beszéd közben maga is alakul. Így vizsgálta a nevetést is. – Mit jelent? Mi van a mélyén? Mi egyezik meg a pojáca fintorában, a szójátékban, a bohózati félreértésben vagy egy vígjátéki jelenetben? És hol keressük a komikumot? Csakis a sajátosan emberiben! „Egy táj lehet szép – írja –, elragadó, felséges, csúf vagy jelentéktelen; nevetséges sohasem lehet. Nevethetünk egy állaton, de csak azért, mivel valami emberi magatartást vagy kifejezést veszünk észre rajta.” A tárgyak formáján is lehet nevetni, mert a formát az ember adta. Az érzéketlenség is az ember sajátja, ami gyakran jár együtt a nevetéssel. A nevetésnek pedig a közöny a „természetes légköre”. Nincs nagyobb ellensége az erős érzelemnél. Amikor nevetünk, elfelejtjük a rokonszenvünket. Vajon a bohóc valóban nem rokonszenves? Talán sok kisgyerek ezért fél a bohóctól? Mert még nem közönyös, mert vannak érzelmei, a bohóc szájalomra méltósága pedig félelmet kelt benne? „Egy pusztán észemberekből álló társadalomban valószínűleg már sohasem sírnának, de talán még mindig nevetnének” – olvasod megint Bergsont. Ha egy dologgal, személlyel teljes mértékben tudsz azonosulni, az rögtön súlyossá,

komorrá válik. Ha közönyös vagy: a drámából komédia lesz. Miért tör ki önkéntelenül a nevetés, mikor valakinek a halálhírét hallod? Védekezel a halál ellen a zsigeri közönnyel. A halál nem fogható fel értelmekkel. Képtelenségnek tartod, ezért nevelsz.

(2.) Felejtés

A felejtés nem következik szükségszerűen a nevetésből, hacsak úgy nem, hogy a pillanatban elfelejtetted a létezésedet. Megszűnik a „viszonylagos”. Kundera nemcsak ezért írta *A nevetés és felejtés könyvét*, a *Nevelés szerelmek* és *A lét elviselhetetlen könnyűségét* – de írhatta volna ezért is. Megszűnik a tudat, hogy csodálatosak Isten dolgai. Mintha ez a nevetés meggátolná, hogy az angyalok az ördögök fölé kerekedjenek. Hogy énekeljenek – a nevetés helyett.

(3.) Jorge

Umberto Eco regényében, *A rózsza nevében* nemcsak a gyilkosságok után nyomoznak, hanem egy titokzatos könyv, Arisztotelész *Poétikájának* elveszett második része, a *Komédia* után is. Jorge atya, a vak könyvtáros (utalás ez Jorge Luis Borgesre és az ő könyvtárára: mint a világot jelképező labirintusra) a nevetéstől félti saját rendszerét, mert a nevetés kikezdi az igazságot, a komolyságot, az örökérvényű dolgokat. S azért is tartja veszélyesnek a nevetésről szóló értekezést, mert egy Filozófus írta. A nevetés így egészen más értelmet kap, mint a hétköznapiakban: „művészetté magasztosul, megnyílnak előtte a tanult emberek világának kapui, bölcelet és csalárd teológia tárgya lesz.” A nevetés szerinte az ördögi hatalom eszköze, de azt is megtanítja, hogy aki fel tud szabadulni az ördögtől való félelem alól, úgy érezheti nevetés közben, hogy a maga ura lehet. És ez fölöttébb veszedelmes. Vilmos mester erre azt mondja, hogy Jorge atya az ördög maga, mert az ördög „a szellem elbizakodottsága, a mosolytalan hit, a soha kétségbe nem vont igazság.” Két világkép ütközik tehát össze itt. Az egyik szerint a nevetés olyan kísértés, amely az isteni rendre leleselkedik, lévén a teremtett tökéletesség kétsége és

kritikája; a másik szerint a nevetés, az irónia joga a világ megértésének és az emberi múlandóság elfogadásának a kulcsa.

(4.) Félelem

Félelemmel nem lehet élni (hamar kimerül az ember). A félelem nélküli élethez „*teljes elem*” kell. Szójátéknak tetszik, mégis mélyes és magasságos üzenete van. A *teljes elem* ugyanis nem más, mint a hit a ki- és a beteljesedésben.

(5.) Lelkiismeret

Ha létezik érzelmi intelligencia (márpedig létezik), úgy semmi meglepőt nem találunk az „*intellektuális lelkiismeret*” kifejezésben. Ezt a fogalmat Nietzsche használta *A vidám tudomány* című könyvében, amikor szóvá tette, hogy „*a legtöbb embernek nincs intellektuális lelkiismerete*”. A „legjobb ember” alatt azokat értette, akik úgy hisznek valamiben, hogy előzőleg nem vizsgálták meg a hitük tárgya melletti és elleni érveket. Nietzsche számára a legfőbb érték a bizonyosság utáni vágy volt, s ezt filozófiai úton próbálta elérni. Szegény Nietzsche nem tudta, hogy a logikai-racionális érvelés nem a hit értékkörébe tartozik! A hitbizonyosság ugyanis éppen azt jelenti, hogy bizonyosságot szereztünk hitünk tárgyáról. A hívő ember szemére vetette, hogy nem kérdez. De ebben is tévedett. A hívő ember folyton kérdez, és válaszokat is kap. A hívő ember bizonyossága, hogy megszólította őt az Isten. Tud beszélgetni vele. Tehát van intellektuális lelkiismerete. Racionális érvekkel nem tud meggyőzni másokat a hit tárgyának létezéséről; de a bizonyításra nincs is szüksége, ha ő maga már bizonyosságot szerzett.

(6.) Mars

A tudósok azt kutatják, mi kell ahhoz, hogy lakhatóvá tegyünk a Marsot. Sok-sok pénzt fektetnek kutatásaikba. Valahol még tisztelem is ezt a bátorságot. De vajon mit tesznek, mit teszünk azért, mennyi pénzt, gondolatot fektetünk abba, hogy lakható maradjon a Föld? – Én egyelőre nem bízom a Marsot az emberekre.

(7.) Együtt

Zavarba ejtett egy levél. Visszajelöltem egy érzékeny és művelt embert a közösségi oldalon. Azt írta, megtisztelő számára, hogy elfogadta invitálását egy olyan valaki, aki fölötte áll. Erre azt válaszoltam, hogy nem jutunk sehová, ha az emberek egymás fölött állnak – egymás mellett azonban méltók lehetünk arra, hogy emberek legyünk. Zavarom még mindig tart, de remélem, hogy ő legalább megnyugodott.

(8.) Az Olvasó

Halász László pszichológus-irodalmár ezt a címet adta 1983-ban kiadott könyvének: *Az olvasás: nyomozás és felfedezés*. Eszembe jutott a *Magyar Napló* folyóirat velem készített interjújának címe: *Minden írás: nyomozás*. Ugyanarról szól tehát az olvasó és író útja: bármit teszek, valamilyen értelemben nyomozó vagyok. Újságíróként a világ és az ember kapcsolatát faggatom, tudományos kutatások során problémákat vetek föl, téziseket fogalmazok meg, megpróbálom ezeket bizonyítani; költőként pedig önmagam után nyomozok. Ám nem lehet mindig mindegyiket egyszerre. S hogy mit írok, az attól függ, milyen nyomoznivalóra bukkanok. Két ember viszonyát ugyanúgy lehet kutatni, mint talmi bolyongásaimat a létezés labirintusában, vagy ember és Isten kapcsolatát. Nagyjából erről beszéltem az interjúban. Halász László tizenegy (magyar és világirodalomból választott novella) elbeszélés-lélektani értelmezése után önálló fejezetet szentelt az információ-feldolgozó műbefogadásnak. *Az olvasó éber órája* című esszében a szépirodalmi művekkel való találkozást olyan randevúhoz hasonlította, amely rendkívüli élményeket tartogat. Az író fölkinálja a légyottot, élménnyel viszont az olvasó tölti meg azt. Nem kapja, hanem adja az élményt – önmagát ajándékozza meg. Persze, sok múlik azon, milyen a partner, jó volt-e a választás. Mert az olvasó néha téved, kiderülhet a partnerről, hogy korosabb vagy véznább, mint amilyennek ígérte magát, és nem mentes a káros szenvedélyektől sem. De ha valóra válik az ígéret, megéri az éberséget, mikor fölfedezi a másikat – és benne

önmaga után is nyomozhat. Rádöbbenhet, hogy léteznek olyan világok, ahol eddig még soha nem járt, pedig az övéi voltak, már születésétől fogva. Az író képzelete az ő valósága, vagy az író találta ki az ő képzetét? Azt hiszem, a kettő között nem lehet különbséget tenni. Az „éber óra” pedig nem idő, hanem lelkiállapot.

(9.) A nem-olvasó

Musil három kötetes befejezetlen műve, *A tulajdonságok nélküli ember* különös éberséget kíván. Az emberi lélek irodalmi ábrázolásának olyan kísérlete, amit az irodalomtörténeti bulvár a relativitáselmülethez vagy a kvantumfizikához hasonlít. Győrffy Miklós írta, hogy nem is lehet befejezni, mert a regényben végiggondolt szellemi cselekvéslehetőségek maguk is végtelenek. A könyv több részletét az író halála után egy évvel, 1943-ban adták ki, köszönhetően az olyan támogató előjegyzéseknek, mint amilyen a Thomas Manné volt. A két évtizednyi munka amúgy röviden összefoglalható: a főhős a lehetőségeket többre tartja a valóságnál; a szellemi, érzelmi, erkölcsi tulajdonságait nem képes újratereíteni, így a befejezés hiánya eleve koncepcionális. Nem is ezért jutott eszembe a regény, hanem a cím miatt. A tulajdonságok nélküli ember nyomán felötlött bennem a könyvek nélküli ember képe. A nem-olvasóé. Nem azt mondom, hogy „*tulajdonságok nélküli*”, arra azonban kíváncsi volnék, hogyan tudja újratereíteni szellemi, érzelmi és erkölcsi önmagát. Mert az imához is kell az A Könyv.

(10.) Ismétlés

Néha azon kapod magad, hogy már megint ugyanarról gondolkozol. Nemcsak te, hanem én is. Megesik, hogy te is, én is ugyanarra gondolunk, csak nem tudunk róla. Nem lehet azt mondani, hogy ismételjük – mert még csak nem is ismerjük egymást. A *Hajnali bohóc* morfondírozásai előtt megjelent „*kis esti könyv*” két egymást követő passzusa ugyanazt a címet kapta, mint a fenti két följegyzésé. Egy pillanatra elcsábított a gondolat, hogy újra

kellene írni ezeket a címeket. Nem hiszem, hogy ismételném önmagam – közben ugyanis változtam. Többet olvastam, és többet gondolkodtam. Így jöttem rá, hogy kevesebbet olvastam, mint szerettem volna. S hogy keveset tudok.

(11.) Kevés

Erre szokták mondani, hogy relatív. Einsteint természetesen nem értem, csak sejteni vélem, és a sejtéseimről gyakran kiderül, hogy csalókák. Ekképp kísérletet sem teszek a megértésére. Van ugyanis egy saját relativitás-elméletem, amelyben nem szerepel a tér, csak az idő. A relatív számomra nem azt jelenti, hogy valamit mindig valami máshoz viszonyítok, mint inkább az éppen akkori önmagamhoz. Ha egy adott pillanatban a tőlem telhető legtöbbet tudom adni, akkor megtettem mindent, amit tudtam. Ez tehát az abszolút, melynek az a specialitása, hogy folyton változik. Hol több, hol kevesebb, mégis a minden – mindenkor.

(12.) Mindenkor

Mindenkor: tehát mindig és minden körülmény között. Az erkölcs kulcsszava is a mindenkor. Nem létezik olyan, hogy most csak egy *kicsit*, és olyan sem, hogy *igen, de...* A *Négyszögletű Kerek Erdő* egyik emblematisz figurája – emlékszel rá, ugye? – azért menekült a szomorúság elől, mert rájött, hogy az emberek milyen viszonylagos fogalomnak tartják a szeretetet. Ez volt az a pillanat, amikor egész szókincse a „*dömdödöm*”-re redukálódott. Lázár Ervin hőse rájött, hogy az erkölcs kulcsszava nem egy, hanem kettő: *mindenkor szeretni*. Meghiszem azt, hogy nehéz. Mert könnyű erkölcs nincs. Illetve, van – de azt másképpen hívják.

Karafiáth Judit

E s s z é

A francia Kundera

2019. április elsején ünnepelte a világ Milan Kundera 90. születésnapját, azét a cseh íróét, aki több mint fél évszázada Franciaországban él, és már évtizedek óta csak franciául ír.

A francia Kundera története 1975-ben kezdődik. Ebben az évben érkezik a cseh író az Université de Haute-Bretagne II. meghívására Rennes-be, ahol négy éven át tanít az Összehasonlító Irodalmi Tanszéken. Meghívása a világszerte nagy sikert aratott *Tréfának* volt köszönhető: jó reklám volt Kunderának, hogy az 1968-as francia kiadáshoz írt lelkes előszavában Aragon a művet a 20. század egyik legnagyobb regényének nevezte. A francia író úgy látta, hogy a *Tréfa* a prágai tavasz bukását követő reménytelenségnek ad hangot, de ebben tévedett, hiszen a regény már egy évvel korábban, 1967-ben napvilágot látott.¹ (Ez az előszó már eltűnt az 1989-es kiadásból.) De nem csupán ez a kronológiai tévedés volt az egyetlen félreértés a könyv fogadtatásában.

Amikor a regény 1967-ben Csehszlovákiában a könyvesboltokba került, a sztálinizmus leleplezése már nem volt újdonság. Sikere nagyrészt tematikai és bravúros formai újdonságának: a narratív szerkezet polifóniájának, az események több nézőpontból való bemutatásának, a belső monológoknak és egyéb regénytechnikai megoldásoknak volt betudható. Kundera már a regény

---

¹ Luís Carlos Pimenta Gonçalves: *L'œuvre en français de Milan Kundera ou les malentendus de l'ignorance in Carnets – Revue électronique d'études françaises*, créée et éditée par l'Association portugaise d'études françaises (APEF), <http://journals.openedition.org/carnets/3873>, p. 233–242., consulté le 15 mai 2019.

megjelenésekor tiltakozott az ellen, hogy regényét elkötelezett társadalomkritikának tekintsék: mint írta, azért helyezte a cselekményt az ötvenes évekbe, mert „ebben a korszakban a történelem váratlan kísérletek alanyává tette az embereket, képtelen szituációkban úgy mutatta meg őket, ahogyan korábban soha, kétségei[m], bizonyosságai[m] tárházát gazdagítva arról, hogy mi is az ember és az emberi sors”². Franciaországban és máshol külföldön azonban, a szerzői intenciót figyelmen kívül hagyva, szinte kizárólag a történet politikai vonatkozásait hangsúlyozták, s a sztálinizmus kritikáját mint bátor tettet ünnepelték. A kor legnagyobb hatású francia gondolkodója, Jean-Paul Sartre is elsősorban a mű politikai és ideológiai üzenetét emelte ki. Így aztán az „antisztálinista” címkét az egész francia sajtó átvette, és Claude Gallimard, a könyv kiadója is ezt a vonalat emelte ki a *Tréfa* 1968-as kiadásának hátsó címlapján, mondván, hogy itt egy *par excellence* ideologikus regényről van szó.

A rennes-i egyetemen Kundera meghívását Dominique Fernandez Goncourt-díjas író kezdeményezte. André Lorant (Lóránt Endre) professzor – a komparatiztikai tanszék akkori vezetője – szerint a markánsan baloldali beállítottságú egyetemen szívesen fogadták a cseh vendégtanárt, aki négy évet töltött ott. Kundera Rennes-ben nem vett részt a társasági életben, a város inkább menedék volt számára, nem akart Franciaországba érkezése után rögtön a párizsi élet forgatagába bekerülni. Az egyetemen Kafkáról adott elő, és meglepődött, hogy milyen műveletlenek a diákok, akik azt hitték, hogy Kafka csehül írt. Lóránt professzor szerint Kundera francia tudása ekkor még távolról sem volt kifogástalan, és nyelvi fogyatékoságait kihasználva a diákok visszaéltek engedékenységével. 1979-ben állást kapott Párizsban a nagy tekintélyű társadalomtudományi felsőoktatási intézményben (École des Hautes Études en Sciences Sociales). Ekkor Kundera már meg akart szabadulni Kafkát imádó közön-

---

² Idézi Květoslav Chvatík: *Milan Kundera regényeinek világa*, ford. N. Kiss Zsuzsa, Budapest, Európa Kiadó, 2002, p. 64.

ségétől, és a martinique-i Patrick Chamoiseau életművével kezdett foglalkozni. Egyszer egy interjúbán az csúszott ki a szájából, hogy Rennes a legrondább francia város, de ezt később kimagyarázta, és sajnálkozását fejezte ki a félreértés miatt.

1979-ben, négy évvel franciaországi letelepedése után *A nevetés és felejtés* című regénye miatt Kunderát megfosztották cseh állampolgárságától (2018. novemberében, az I. világháború végének ünneplésén részt vevő Andrej Babiš cseh miniszterelnök felajánlotta neki, hogy visszaadja, de arról nincs hír, megtörtént-e azóta ez a jóvátételi aktus). Kundera hontalansága nem tartott sokáig: 1981-ben Francois Mitterand köztársasági elnöktől az argentin Julio Cortazarral együtt elnyerte a francia állampolgárságot, és ettől kezdve egyre inkább francia íróvá alakította át magát.

Kunderának nem okozott gondot, hogy beilleszkedjen a francia irodalmi közéletbe. Jól ismerte a francia irodalmat, kedvenc szerzője volt Diderot, akinek regényéből (*Jacques le Fataliste*, szerencsétlen magyar címén *Mindenmindegy Jakab*) még odahaza készített színházi adaptációt, melyet egy barátja nevének eljátszottak cseh színházakban. Sokszor írt az európai regény történetéről, Rabelais-tól, Cervantes, Sterne, Diderot, Fielding, Flaubert, Tolsztoj, Kafka regényein át Proustig és Joyce-ig, és olyan nagy közép-európai írókról is, mint Broch és Musil. Több esszéje van André Bretonról és a szürrealista mozgalomról, és nagy tisztelője volt az elfogadhatatlan ideológiai gyarlóságai miatt sokak által elutasított Louis-Ferdinand Céline művészetének.

A francia és általában az európai irodalomban otthonos Kundera tehát már jelentős kulturális csomaggal érkezett Franciaországba, könnyen bekapcsolódott a francia irodalmi életbe. Másrészt a francia irodalmi élet, a francia közönség is könnyen befogadta, hiszen a francia irodalom alapvetően befogadó, gondoljunk csak a lengyel anyától és olasz apától származó Apollinaire-re, az angolul és franciául egyformán író ír Samuel Beckettre, a román apától és francia anyától származó Ionescóra, a szintén román Cioranra vagy az orosz Makine-ra.

Kundera Franciaországban egy ideig még továbbra is anyanyelvén írt, majd fokozatosan váltott át a franciára. Előbb azonban az addig franciául megjelent műveinek fordítását ellenőrizte. Két egész évet szentelt annak, hogy egy szakértő fordító segítségével korrigálja – gyakorlatilag sok helyütt újrafordítsa – ezeket a regényeket, egészen addig, amíg úgy nem érezte, hogy a francia fordítások ugyanolyan hitelesek, mint a cseh eredeti. A *Tréfa* új kiadásának utószavában meg is magyarázza, mikor volt e döntő elhatározás pillanata.

„Egy nap, 1979-ben, Alain Finkielkraut hosszú interjút készített velem a *Corriere della Sera* számára, és megkérdezte: »Hogy lehet, hogy stílusa, mely a *Tréfában* díszes és barokk, a következő könyveiben olyan áttetsző és szikár lett? Mi okozta ezt a változást?« Hogyan? Az én stílusom díszes és barokk? Így aztán, először az életemben, elolvastam a *Tréfa* francia fordítását – addig sohasem volt szokásom, hogy ellenőrizzem a fordításokat, de sajnos ma már szinte több időt szentelek ennek, mint magának az írásnak. Döbbenettel láttam, hogy a fordító (nem François Kérel, aki a további könyveimmel foglalkozott) nem fordította, hanem átírta a regényemet. Több mint száz díszítő metaforát csempészett a szövegbe: amikor én azt írtam, hogy az ég kék volt, nála az állt, hogy a szürkéskék ég alatt október felemelte védőbástyáit, amikor nálam az szerepelt, hogy a fák színesek voltak, nála a fákon a színek polifóniája tobzódott. [...] Még ma is boldogtalan vagyok, ha arra gondolok, hogy tizenkét éven át, a számtalan új kiadásban, a *Tréfa* ilyen nevetséges módon jelent meg!”³

A *Tréfa* fordításának ellenőrzésén Kundera Claude Courtot segítségével két hónapon át dolgozott, s munkájuk eredménye 1980-ban jelent meg. Csakhogy négy évvel később, amikor az író újraolvasta a szöveget, úgy találta, hogy a javítások ugyan tökéletesek, de sok más pontatlanság benne maradt a szövegben, mert Courtot nem tudott csehül, Kundera pedig akkor még nem tudott tökéletesen franciául. Újabb néhány hónapos munka kö-

---

³ Milan Kundera: *La Plaisanterie*, Paris, Gallimard, 1985, p. 459–462, ford. K. J.

vetkezett, s végül megjelent a most már tökéletesnek vélt fordítás ezzel a megjegyzéssel: „Marcel Aymonin csehből készített fordítását Claude Courtot és a szerző ellenőrizte, végleges változat.”

Franciául Kundera előbb cikkeket írt napilapokba vagy irodalmi folyóiratokba, és tanulmányokat készített a regény műfajáról és egyes írókról. Ez utóbbiakat aztán külön esszékötetben publikálta *A regény művészete* címen (1986). Ekkoriban határozta el, hogy irodalmi műveit is franciául fogja írni: a francia olvasókhoz ezentúl mint francia író fog szólni. Mint kritikusai megjegyzik, regényeinek tematikája ekkor beszűkül, nagy poliszemikus freskói leegyszerűsödnek. Minden könyvében egy bizonyos témáról ír, s ennek tárgya már a regény címében is megjelenik. A főszereplő vagy főszereplők pszichológiája érdekli, és megpróbálja a világban elfoglalt helyzetüket elemezni. Nagy társadalmi freskói az egyén lélektani elemzésébe sűrűsödnek.⁴ A *Halhatatlanságot*, mely 1990-ben jelent meg, még csehül írta, de ebből a regényből is hiányzik már a csehszlovákiai világ háttere, és ezt számos kritikus és olvasó fájalta is.

Kunderát sokáig disszidens írónak tekintették, hiába is tiltakozott ellene, mondván, hogy ő hivatalos útlevéllal, engedéllyel költözött Franciaországba. Nem sokkal a berlini fal leomlása után írta le a neves rádiós személyiség, Michel Polack a nevezetes mondatot a *L'Événement du Jeudi* 1990. januári számában: „Kundera, go home!”, vagyis azt tanácsolta a cseh származású írónak, hogy most már menjen vissza a hazájába, és írjon az anyanyelvén.⁵ Erre a kellemetlen emlékre utal tíz évvel később a *Nemtudás* kezdő párbeszéde, melyben a cseh menekült Irénától ezt kérdi francia barátnője, Sylvie:

---

⁴ Milan Kundera, *romancier de la liberté de l'individu* (Václav Richter interjúja Jan Rubes professzorral) (Université Libre de Bruxelles), Radio Prague, 2019. 03. 19 <https://www.radio.cz/fr/rubrique/literature/milan-kundera-romancier-de-la-liberte-de-lindividu?fbclid=IwAR2rEphWjQNSj5qITpGZCYsYIrUs8PRn-QR62riVdMRD-fNxZI7YXJHfVHk>

⁵ Luís Carlos Pimenta Gonçalves, i.m.

„– Mit keresel még itt? – A hang nem bántó, de nem is kedves: Sylvie dühös.

– Miért, hol kellene lennem? – kérdezte Irena.

– Otthon!”⁶

1995-től Kundera már csak franciául írta rövid című és rövid terjedelmű regényeit, sorrendben a *Lassúságot* (La Lenteur, 1995), az *Azonosságot* (L'Identité, 1998), a *Nemtudást* (L'Ignorance, 2003), *A függőnyt* (Le Rideau, 2005), a *Találkozást* (Une rencontre, 2009) és utoljára *A jelentéktelenség ünnepét* (La Fête de l'insignifiance, 2014).

Azt akarta, hogy könyveit a könyvesboltokban a „francia irodalom” szekcióban keressék, és a francia irodalmi, nem pedig a szláv irodalmi tanszékeken tanítsák. Egyes kritikusok azonban kiábrándítónak és túl száraznak érezték a már franciául írt első két könyvét. Kundera ekkor megsértődött, és a *Nemtudást* először spanyol fordításban publikálta (2000): a francia eredeti csak három évvel később jelent meg.

Kundera életművének megkoronázását a Gallimard Kiadó *Pléiade* könyvtárába való bekerülése jelentette 2011-ben. A *Pléiade*, mely 1931-ben indult, a francia könyvkiadás csúcsteljesítménye: már külsejében is kiválik a többi könyv közül kis formátumával, bőrkötésével, bibliapapírjával. Élő író nagyon ritkán kerül be, ezt a legnagyobb elismerést előtte csak André Gide, Paul Claudel, Saint-John Perse, Jorge Luis Borges, Claude Simon, Julien Gracq és Nathalie Sarraute kapta meg (ez utóbbi 96 éves korában!), Kundera után pedig a 90 éves Jean d'Ormesson, két évvel halála előtt. A sorozatban évente 10-12 könyv jelenik meg. A kötetek elegánsak és praktikusak, kényelmes olvasást biztosítanak. Egy *Pléiade*-kötet tudományos teljesítmény, kritikai kiadás, mely a főszövegen kívül tartalmaz még szövegváltozatokat, előszövegeket, jegyzeteket és előszavakat a legjobb specialisták tollából, és természetesen tartalmazza a szerző részletes életrajzát is.

---

⁶ Milan Kundera: *Nemtudás*, ford. N. Kiss Zsuzsa, Budapest, Európa Könyvkiadó, 2001, p. 5.

Kundera esetében ez másképp történt. Amikor a kiadó, Antoine Gallimard felajánlotta neki, hogy beveszi a *Pléiade*-ba, tudhatta jól, hogy az írónak más elképzelései vannak műveinek kiadásáról, mert *A függönyben*, mely hat évvel az első *Pléiade* kötet előtt jelent meg, ezt olvashatjuk:

„Minden regényírónak ki kellene rostálnia azt, önmagával kezdve, ami másodlagos, és a lényeges erkölcsét kellene hirdetnie önmagának is, a többieknek is.

Csak hogy nemcsak írók vannak, vannak kutatók is, kutatók serege, akik merőben más erkölcsötől vezetve mindent, amit csak találnak, felhalmoznak, hogy felölelhessék az Egészet, a nagy célt. Az Egészet, vagyis a piszkozatok, törölt bekezdések, elvetett fejezetek halmazát, amelyeket a szerző kidobott, de a kutatók az úgynevezett «kritikai» kiadásokban később publikálják őket, mégpedig a «variáns» álnok elnevezése alatt; ami azt akarja mondani, ha van még értelmük a szavaknak, hogy mindennek, amit a szerző írt, egyforma az értéke, és a szerző mindent egyformán jóváhagyott.

A lényeges erkölcsé átadta helyét a *levéltári* erkölcsnek. (A levéltár eszménye: az irdatlan tömegsírban honoló szelíd egyenlőség.)”⁷

A *Pléiade*-kiadás Kundera akaratának megfelelően készült, és a „lényeges erkölcsét” hirdeti, mely szerint tehát csak az tartozik az életműhöz, amit maga a szerző arra érdemesnek tart. Ezért nem Kundera *Összes Műveiről* van szó, hanem *Művéről*, és azt tartalmazza, amit a szerző jónak látott bevenni: tizenöt tételt (egy elbeszélés-kötetet, kilenc regényt, egy színdarabot és négy esszét). A szöveg, melyet a szerző addig gyakran módosított az új kiadások vagy utánnomások alkalmából, a lehető legvéglegesebbnek tekintendő – szögezi le a *Pléiade* ismertetője. (Mégis új kiadást kellett készíteni 2017-ben, hogy a második kötetbe bekerüljön a 2014-ben kiadott *A jelentéktelenség ünnepe* is.)

---

⁷ Milan Kundera: *A függöny*, ford. Réz Pál, Budapest, Európa, 2005, p. 104.

Azt is olvashatjuk itt, hogy hiába keresnénk a kötetben Kundera életrajzát: helyette az életmű biográfiáját kapjuk, vagyis mind a tizenöt mű esetében a szerkesztő kommentárját, mely bemutatja a könyvek életrajzát, azaz kiadásuk és forgalmazásuk körülményeit, valamint fogadtatásukat. Ezekhez az adatokhoz járulnak a Kundera által megfogalmazott jegyzetek és előszavak, melyek franciául addig nehezen voltak hozzáférhetőek.⁸

Kundera önkényes beavatkozása a kiadásba nem előzmények nélküli. Amennyiben élő írók kerültek be az illusztris sorozatba, ők is megpróbáltak valamennyire beleszólni, mint például André Gide, de nem erőszakoskodtak, elismerték a Pléiade szempontjait. A kiadó pedig Gide halála után a *Napló* kiadásához rögtön visszaállította a sorozat normáinak megfelelő eredeti szöveget...

A Pléiade hagyományaival ellentétes kiadvány nagy felháborodást váltott ki szakmai körökben, különösen pedig a lausanne-i egyetemen. A svájci oktatók és kutatók pamfletben tiltakoztak a kiadó elvtelensége miatt, aki hajlandó volt a szerző kívánságait követni, és ezáltal dehistorizálni az életművét. A tiltakozók úgy vélték, hogy mindössze egy kereskedelmi akcióról volt szó, a Gallimard-nál egyszerűen összegyűjtötték és egymás mellé tették egy zsebkönyv-kollekció darabjait. Válaszként ekkor a France Culture rádióban Alain Finkielkraut filozófus, Dominique Fernandez regényíró és a szerkesztő, François Ricard ellentámadásba lendült az egyetemi emberek ellen. Szakmai körökben azonban általános az a vélemény, hogy a két kötet egy „lightos Kundera” (*du Kundera allégé*), mely tökéletesen megfelel annak a képnek, melyet az író magáról kíván hagyni, és arról az ellenszenvről tanúskodik, melyet Kundera az életrajzírók, az irodalomtörténészek és különösen a genetikus kritikusok iránt táplál. Még egy olyan kritikus is, mint Jean-Claude Lebrun, aki nem nehezményezi a Kundera által elrendelt korlátozást a lényeges morálja nevében, azt írja, hogy

---

⁸ <http://www.gallimard.fr/Catalogue/GALLIMARD/Bibliotheque-de-la-Pleiade/OEuvre-I-II2>

a szerkesztő, François Ricard kis mű-életrajzait kevésbé szubjektívnek, kevésbé elfogultnak és kevésbé hadakozónak szeretete volna.⁹

Meglepő módon a francia irodalomtörténetírás nagy folyóiratában, a több mint százéves *Revue d'Histoire Littéraire*-ben közölt hosszú könyvismertetés nem nagyon rosszalja a kritikai kiadás elmaradását, noha megemlíti mindazt, ami hiányzik, köztük elsősorban a jegyzeteket, a szövegvariánsokat és az író életrajzát. A recenzens, Paulina Šperková megértéssel idézi a szerkesztő indoklását a normáktól való eltérésre: a kötetet nem irodalomtörténészeknek, hanem a nagyközönségnek szánták. Ennél is nagyobb érve a szerkesztőnek az, hogy „Kundera így akarta”. A cikk viszont felveti a szerző hovatartozásának kérdését. 2011-ben, ahogyan Šperková megállapítja, még mindig kérdéses, hogy a 36 éve Franciaországban élő és 1995 óta franciául író és publikáló Kundera cseh, francia vagy francia-cseh író-e. A Quartier Latin könyvesboltjaiban és feltehetőleg a legtöbb francia könyvesboltban Kunderát nem leli a francia vagy frankofón szerzők között: műveit általában a szláv irodalmak és a közép-európai irodalmak könyvespolcára teszik ki.¹⁰

Végül is a recenzens szerint ennek nincs jelentősége, hiszen maga az író csak annyit akar mondani magáról, hogy „regényíró”. A kétkötetes díszkiadásban és regényeinek új kiadásáiban mindössze ennyit közöl magáról: „Milan Kundera a Cseh Köztársaságban született, 1975 óta Franciaországban él.” Kundera el akar bújni a művei mögé, éppúgy, mint Faulkner, aki így ír: „Mint ember semmisüljek meg, töröljenek a történelemből, ne hagyjak rajta semmi nyomot, semmi mást, mint kinyom-

---

⁹ Jean-Claude Lebrun: *Milan Kundera en «Pléiade», l'œuvre telle qu'elle survivra*, L'Humanité, Jeudi, 16 Juin, 2011

¹⁰ Paulina Šperková: *Milan Kundera*, Œuvre, Édition définitive, tomes I et II. Édition publiée sous la direction de François Ricard. Paris, Gallimard, Bibliothèque de la Pléiade, 2011. In: *Revue d'Histoire Littéraire de la France*, Octobre 2011, 111e année, No. 4, p. 1012–1018.

tatott könyveim nyomát”¹¹ – jegyzi meg Šperková a recenzióban.

Az író életművét hosszan méltató és a két kötet felépítését részletező, pozitív hangvételű ismertetés végül mégis az alábbi sorokkal zárul: „A Pléiade-kötetek olvasója Kundera »tökéletes« összes művét kapja, melyet megtisztítottak mindattól, amit maga a szerző »tökéletlennek« vagy »érvénytelennek« ítélt. De ezen a kimódolt tökéletességen túl a francia olvasó talán sajnálni fogja, hogy megfosztották azoktól a szövegektől, melyek teljesebb megértést biztosítottak volna számára egy életműhöz, melynek a 20. század oly sokat köszönhet.”¹²

Közismert, hogy Kundera kerüli a médiában való szereplést: utolsó tévészereplése 1984-ben volt, és utolsó interjút 1986-ban adta – bár igaz, hogy írásban feltett kérdésekre olykor hajlandó válaszolni. 90. születésnapjára mégis megjelent egy életrajz Jean-Dominique Bierre tollából, *Milan Kundera. Une vie d'écrivain* címmel. A biográfus nem irodalomtörténész, hanem olyan híres zenészek életrajzának szerzője, mint Johnny Hallyday, Leonard Cohen, Bob Dylan vagy Edith Piaf. Kunderát a zene szeretete és egykori aktív művelése köti a fenti énekesekhez. Bierre-nek nem volt könnyű dolga a zárkózott és gyanakvó íróval, de ügyesen az életműből indult ki, és csak annak mentén tért ki a szerző életére, anélkül persze, hogy magánéletének titkaiba próbált volna behatolni.

Kundera konfliktuózus viszonyát a csehekkel – mely a franciákkal való viszonyának ellentételezése – e rövid írásban nem elemezhetjük, ezért végezetül visszatérünk a címben jelzett problémára. Francia lett-e a cseh Kundera? Šperková állítását számos megkérdezett megerősítette: a könyvesboltokban általában nem a franciák között lehet találni. Mint egy eladó mondta, talán azért, mert már cseh íróként világhírűvé lett, nem úgy, mint mondjuk az orosz Makine, aki eleve francia nyelvű szerzőként lett ismert.

¹¹ Idézi Květoslav Chvatík: *Milan Kundera regényeinek világa*, ford. N. Kiss Zsuzsa, Budapest, Európa Kiadó, 2002, p. 29.

¹² Paulina Šperková, i.m., p. 1018., ford. K. J.

A könyvesbolti tapasztalatok ellenére Kundera teljes joggal szerepel kortárs francia irodalomtörténetekben (például Dominique Viart – Bruno Vercier: *La littérature française au présent*, 2005), és franciának tekinti a francia irodalomtudomány bibliográfiája is. Kundera leginkább persze azért „francia”, mert létezik egy olyan kategória, mely egybegyűjti a Franciaországon kívüli francia anyanyelvű írókat (például a Belgiumban, a kanadai Québecben és Svájcban élőket), az afrikai francia nyelvű szerzőket és más franciául írókat, és őket nem a *francia irodalom*, hanem a *francia nyelvű irodalom* (littérature d’expression française) csoportjába sorolják.

De talán mégsem olyan fontos, hogy hova tartozik a csehnek született Milan Kundera, hiszen ő maga, Goethét követve, nem a nemzeti irodalmak közegeiben keresi a helyét. „Goethe többször is nyomatékosan hangoztatta: a nemzeti irodalmak ideje lejárt, a világirodalom kora érkezett el” – mondja egy interjúban 1994-ben, majd így folytatja: „Egy irodalmat nemzeti közegeiben vizsgálni természetesen hasznos, ha meg akarjuk érteni, hogy egy nép történelmében milyen szerepe volt. De ez nem sokat mond róla mint művészi alkotásról. Az európai kontextus nélkülözhetetlen: ebből nem azt tudjuk meg, hogy a regény mit adott egy népnek, hanem hogy mennyit tett hozzá a regény művészetéhez. A létezés mely ismeretlen arcaira derített fényt, leleményéből milyen új formákra futotta. Goethe gondolatának ez a veleje: csak a nemzetek fölötti közeg mutathatja meg érdemben egy műesztétikai értékét.”¹³ Amikor Kundera nem akar más információt adni magáról, mint azt, hogy „regényíró”, művészetét európai kontextusba helyezi. De Európa számára nem földrajzi, hanem szellemi fogalom, melybe az európai zene ezeréves története és az európai regény négyszáz éves múltja tartozik.

---

¹³ Milan Kundera: *Goethe elárult testamentuma*, idézi Květoslav Chvatík, i.m., p. 197.

KÁROLY DORINA debütversei

Nős tények

1.

*Sötét van idebent odakint világos
ágyékom ágyékoddal éppen határos
a héten másodsorra mossuk takarónkat
Isten áldja meg a jóakarókat*

*Vacog a lakás a hó a tetőn olvad
hibám az egy se mindet eltitkoltam
ételt adok eléd sőt a szegényeknek
félelek minden rossztól s a jót elijesztem*

*A mosogatóvíz a padlóra száradt
helyetted én vagyok magam minden társa
szünetel az idő mióta felnövök
plafonig ér a magány kiköltözők*

*Az óceánon túl erdőtüzek égnek
már nem vagyok útban ha félrelépek
magamat kínálok bár én vagyok éhes
húsz év múlva leszek éppen negyvenéves*

2.

*Kevés a liszt és nyoma sincs a sónak
a hiány tölti ki helyét a sóznak
elfogyott a tej is savanyú a szájíz
kilencven a perc a kilométer száztíz*

*Hajnali négy óra öt kimenő hívás
elviselhető még ez az önpusztítás
mást akartam hívni ezt mondom majd holnap
egy a jelentése a nincsnek és a voltak*

*Elképelem hogy mással fekszem este
hallgatok mindenféle lelkiismeretre
reggel zuhanyzom csak legyek friss estig
a szégyen illatát bőröm nem ereszti*

*Nincsen olyan isten aki mellénk állna
kísértetek elől bújunk el egy ágyba
ruháink lepedőnk heti kétszer mossuk
fáradt már a test csak szájjal csókolózunk.*

3.

*Szépnek tart és neki elhiszek mindent
két centit a combból kérdelem és biccent
a mellem és csípőm maradhat a régi
sötét van nem látszik semmim de ő érzi*

*Melegszik az idő holnap plusz kettő
pontos j-vel írjuk azt hogy ijesztő
haszontalan szó ez nincsen mitől féljek
hajamba fészkelnek szőrös denevérek*

*Vonattal utazik menetirány háttal
emlékszik együtt töltött fél-éjszakákra
üveggolyót tart a kezében fényes
ledobná de mondják szilánkja éles*

*Elfutok de mégis utolér hiánya
elkap és hadarja hiába hiába
másé lesz majd ő is én meg kié voltam
uzsonnára hűséget és válást csomagoltam*

KÁROLY DORINA 1996-ban született Vas megyében, Kőrmenden, az ahhoz közeli Őrségben, Szőce településen nőtt fel. Középiskolai tanulmányait a Nagy Lajos Gimnáziumban végezte Szombathelyen. Jelenleg az ausztriai Karl-Franzens-Universität hallgatója Grazban anglisztika alapszakon. Az Előretolt Helyőrség Íróakadémia ösztöndíjas pályakezdő hallgatója. Versei az erdélyi Előretolt Helyőrség irodalmi-kulturális mellékletben jelentek meg.

- 3 **Szócs Géza:** Vadlúd, vadember, vadleány (vers)
- 4 **Böszörményi Zoltán:** El nem küldött levél Sziveri Jánosnak (vers)
- 7 **Kopriva Nikolett:** Massza, Amikor megrepedtél (versek)
- 8 **Petőcz András:** A festő (próza); Üzenet Londonba; A hajó, ha részeg (versek)
- 14 **Nagy Lea:** 60 (vers)
- 15 **Lajtós Nóra:** Via Dolorosa (próza)
- 20 **Falusi Márton:** Kiöltözünk és bemosakszunk (vers)
- 23 **Rónai-Balázs Zoltán:** A legyőzhetetlen (próza)
- 29 **Farkas Wellmann Éva:** most hibernál (vers)
- 30 **Jenei Gyula:** Elégia (vers)
- 31 **Ambrus Máté Bence:** Egy tál almamag (próza)
- 35 **Varga Melinda:** A tizenkét kagyló – mérleg (vers)
- 36 **Bodó Márta:** Az Úr hallgatása (próza)
- 41 A hónap alkotója: **Mezey Katalin** – Reményik parafrázis, Nyárvégi rajzok, Virágénekek, II. – Az orbáncfű aranysárga, Ha kis Blanka vacsorázik (versek)
- 45 Kontyos Mariska (próza)
- 54 **Böszörményi Zoltán:** Élettel festett könyv (esszé)
- 59 **Varga Melinda:** A vers a pillanat szobra (esszé)
- 70 Az elmúlás ellen dolgozom. Az idő a leghatékonyabb műzsám – **Varga Melinda** beszélgetése **Mezey Katalinnal**
- 84 **Federico Quiroga:** Kígyópecsenye – **Vassy Zoltán** fordítása
- 90 **Kabdebó Lóránt:** Helykeresés a létezésben (Fekete Vince: Szárnyvonal)
- 100 **Rimóczi László:** A hálózat csapdájában (Jasmin B. Frelih: Fél/be)
- 104 **Gáspár Ferenc:** A lélek él (Cselenyák Imre: A tölgyek alatt – Arany János életregénye, 2. rész)
- 107 Egy kötet, két olvasat (Nagy Zsuka: Pigment)
- 107 **Abafáy-Deák Csillag:** Elvakart sebek
- 110 **Kölüs Lajos:** Pertuban a valósággal
- 115 **Juhász Kristóf Lázár:** Hamispolip nyaraló módra (Farkas Balázs: Lu purpu)
- 119 **Vitéz Ferenc:** Hajnali bohóc (esszé)
- 125 **Karafiáth Judit:** A francia Kundera (esszé)
- 136 Debüt – **Károly Dorina** versei

LAPSZÁMUNKBÓL

- Szócs Géza
Vadlúd, vadember, vadleány
- Böszörményi Zoltán
El nem küldött levél Sziveri Jánosnak
- Falusi Márton
Költözünk és bemosakszunk
- Varga Melinda
A tizenkét kagyló – mérleg
- Jenei Gyula
Elégia

- Kopriva Nikolett
Amikor megrepedtél
- Petőcz András
A hajó, ha részeg
- Nagy Lea
60
- Farkas Wellmann Éva
most hibernál
- Károly Dorina
Nős tények

A hónap alkotója: **MEZEY KATALIN**

Reményik parafrázis, Nyárvégi rajzok,
Virágénekek, II. – Az orbáncfű aranysárga, Ha kis Blanka vacsorázik
Kontyos Mariska

- Böszörményi Zoltán: *Élettel festett könyv*
- Varga Melinda: *A vers a pillanat szobra*
- *Az elmúlás ellen dolgozom. Az idő a leghatékonyabb műzsám* –
Varga Melinda beszélgetése Mezey Katalinnal

Prózák:

- Petőcz András: *A festő* · Lajtós Nóra: *Via Dolorosa* · Rónai-Balázs Zoltán: *A legyőzhetetlen*
- Ambrus Máté Bence: *Egy tál almamag* · Bodó Márta: *Az Úr hallgatása*

500 FORINT • 6 LEJ • 1.50 EURÓ

nka

Nemzeti Kulturális Alap